
Raport z badania

„Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną w Bielsku-Białej - w ocenie nauczycieli”

badanie wykonane na zlecenie:

Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

przez

Ogólnopolskie Stowarzyszenie „RoPSAN”

- Rodzice Przeciwko Sprzedaży Alkoholu Nieletnim

Warszawa, grudzień 2019 r.

Spis treści

I. WPROWADZENIE.	9
II. METODOLOGIA BADANIA.....	17
1. Osoby badane.....	18
1.1. Płeć i wiek	
1.2. Staż pracy w szkole	
1.3. Funkcja pełniona w szkole	
2. Metoda badawcza.....	22
3. Procedura badania.....	24
4. Analiza danych	25
III. PREZENTACJA WYNIKÓW BADANIA	27
1. Najpoważniejsze problemy wychowawcze - opinie wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych	28
1.1. Problemy wychowawcze w klasie.....	29
1.2. Problemy wychowawcze w szkole.....	33
1.3. Ranking problemów wychowawczych	38
2. Doświadczenia uczniów z używaniem subst. psychoaktywnych w ocenie nauczycieli i pedagogów/psychologów szkolnych.....	41
2.1. Rozpowszechnienie palenia papierosów wśród uczniów w klasie i w szkole	42
2.2. Rozpowszechnienie używania e-papierosów przez uczniów w klasie i w szkole	45

Spis treści

2.3. Rozpowszechnienie picia alkoholu przez uczniów w klasie i szkole ..	48
2.4. Rozpowszechnienie upijania się uczniów w klasie i w szkole	51
2.5. Rozpowszechnienie używania narkotyków przez uczniów w klasie i w szkole	54
2.6. Rozpowszechnienie używania dopalaczy przez uczniów w klasie i w szkole	57
2.7. Ocena rozpowszechnienia używania substancji psychoaktywnych przez uczniów w szkole – w opiniach wychowawców i pedagogów ..	60
2.8. Rozpowszechnienie palenia papierosów, picia alkoholu i używania narkotyków w kontekście rozmów wychowawców i pedagogów z rodzicami	62
2.9. Wiedza wychowawców i pedagogów/psychologów na temat rozpowszechnienia picia alkoholu przez uczniów poza szkołą.....	65
2.10. Wiedza wychowawców nt. rozpowszechnienia używania narkotyków przez uczniów poza szkołą	66
2.11. Wiedza wychowawców nt. rozpowszechnienia używania dopalaczy przez uczniów poza szkołą	67
2.12. Wiedza wychowawców nt. udziału uczniów w bójce lub innym akcie przemocy poza szkołą	68

Spis treści

3. Dostępność substancji psychoaktywnych dla uczniów w środowisku lokalnym w ocenie nauczycieli, pedagogów i psychologów szkolnych	69
3.1. Ocena dostępności substancji psychoaktywnych w opinii pedagogów i wychowawców	70
3.2. Ocena dostępności alkoholu i papierosów wg kryterium trudno, średnio i łatwo dostępne.....	73
3.3. Ocena dostępności narkotyków i dopalaczy wg kryterium trudno, średnio i łatwo dostępne.....	75
3.4. Ocena dostępności substancji psychoaktywnych a ocena rozpowszechnienia ich używania przez uczniów w szkole	78
4. Rozpowszechnienie różnych form przemocy pomiędzy uczniami w oczach nauczycieli i pedagogów/psychologów szkolnych	79
4.1. Przemoc werbalna i psychiczna wśród uczniów w opinii nauczycieli ..	80
4.2. Przemoc fizyczna wśród uczniów w opinii nauczycieli	83
4.3. Przemoc wśród uczniów w oczach wychowawców oraz pedagogów i psychologów szkolnych	84
4.4. Nasilenie przemocy rówieśniczej w ocenie nauczycieli a ocena rozpowszechnienia używania substancji	85

Spis treści

5. Percepcja profilaktyki szkolnej wśród badanych wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych	86
5.1. Tematyka programów profilaktycznych realizowanych w klasie	87
5.2. Osoby prowadzące programy profilaktyczne w klasie	88
5.3. Przydatność realizowanych programów dla uczniów w ocenie badanych wychowawców	90
5.4. Ocena własnej wiedzy na temat wpływu substancji psychoaktywn. na zdrowie.....	92
5.5. Ocena własnej wiedzy na temat programów profilaktycznych	94
6. Klimat społeczny szkoły w ocenie nauczycieli, pedagogów i psychologów szkolnych.....	96
6.1. Szacunek okazywany przez uczniów nauczycielom w szkole.....	97
6.2. Szacunek okazywany przez uczniów innym pracownikom szkoły....	98
6.3. Odczucia związane z pracą w szkole	99
6.4. Rozpowszechnienie różnych form agresji uczniów wobec nauczycieli i pedagogów	103
6.5. Poczucie wsparcia i wpływu w miejscu pracy	107
6.6. Jakość klimatu społecznego szkoły w ocenie badanych	108

Spis treści

7. Ocena współpracy z rodzicami	111
7.1. Rozpowszechnienie współpracy z rodzicami - wskaźnik ogólny.....	112
7.2. Postawy rodziców w kontekście współpracy z wychowawcami i pedagogami/psychologami szkolnymi.....	113
8. Kondycja zawodowa badanych.....	116
8.1. Rozpowszechnienie poczucie bezradności w związku z problemowymi zachowaniami uczniów w szkole	117
8.2. Poczucie bezradności w związku z postawami rodziców	118
8.3. Poczucie zwątpienia w znaczenie swojej pracy	119
8.4. Poczucie emocjonalnego wyczerpania pracą	120
8.5. Przekonanie o dobrym wykonywaniu swojej pracy	121
8.6. Poczucie skuteczności w realizacji zadań zawodowych	122
8.7. Poczucie sensu pracy	123
8.8. Przekonanie o umiejętności rozwiązywania problemów w pracy	124
8.9. Poczucie wypalenia zawodowego	125
8.10 Ocena klimatu społecznego szkoły a kondycja zawodowa nauczycieli i pedagogów	126
8.11 Ocena stopnia trudności w radzeniu sobie z sytuacjami problemowymi w szkole a jakość klimatu społecznego szkoły	127

Spis treści

9. Potrzeby szkoleniowe w zakresie wsparcia zawodowego i psychologicznego	131
9.1. Dostępność różnych form wsparcia dla wychowawców, pedagogów/psychologów szkolnych w środowisku lokalnym	132
9.2. Ocena osobistych potrzeb w zakresie wsparcia zawodowego	134
9.3. Ocena potrzeb innych nauczycieli w zakresie wsparcia zawodowego	135
9.4. Potrzeby szkoleniowe wychowawców, pedagogów oraz psychologów szkolnych	136
9.5. Tematy szkoleń preferowane przez badanych.....	137
9.6. Czy dokonując raz jeszcze wyboru zawodu wybrałbyś ponownie zawód nauczyciela	139
IV. Podsumowanie wyników badania	140

Podstawowe dane o projekcie

Projekt badawczy pn:

„Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną w Bielsku-Białej - w ocenie nauczycieli”.

Klient: Urząd Miejski w Bielsku-Białej

Wykonawca: Ogólnopolskie Stowarzyszenie „RoPSAN” – Rodzice Przeciwko Sprzedaży Alkoholu Nieletnim

Autor raportu: Ogólnopolskie Stowarzyszenie „RoPSAN” – Rodzice Przeciwko Sprzedaży Alkoholu Nieletnim

Koordynacja i realizacja badań: Bogusław Prajsner,

Metoda badawcza: badanie ilościowe w formie wywiadów indywidualnych (z zapewnieniem anonimowości)

Zrealizowana próba badawcza: 88 osób

Termin realizacji prac terenowych: październik/listopad 2019

I. Wprowadzenie

Wprowadzenie

Jak pokazują wyniki badań (m.in. ESPAD), w latach 90. w Polsce bardzo nasiliło się zjawisko używania substancji psychoaktywnych przez dzieci i młodzież.

Projekty badawcze diagnozujące rozpowszechnienie zjawiska przemocy rówieśniczej w szkołach pokazały także nasilenia agresywnych zachowań wśród uczniów; niektóre ich przykłady, tragiczne w skutkach, odbiły się szerokim echem w mediach i były powodem podjęcia przez Ministerstwo Edukacji Narodowej szeroko zakrojonych programów zapobiegawczych i interwencyjnych w szkołach.

Jednym z rodzajów działań mających duży zasięg i służących przeciwdziałaniu uzależnieniom i innym szkodom związanym z używaniem substancji psychoaktywnych a także przemocą rówieśniczą są tzw. **szkolne programy profilaktyczne**.

Przygotowanie i realizacja programów profilaktycznych adekwatnych do potrzeb odbiorców oraz możliwości lokalnej społeczności wymaga m.in. dogłębnej diagnozy zachowań problemowych dzieci i młodzieży.

Wśród takich zachowań szczególnym wyzwaniem dla profilaktyki jest picie alkoholu i upijanie się, sięganie po narkotyki i dopalacze, palenie papierosów, używanie leków bez zalecenia lekarza, a także podejmowanie zachowań agresywnych (stosowanie przemocy) w środowisku rówieśniczym. Określenie rozpowszechnienia używania substancji wśród młodzieży szkolnej uczącej się na terenie Bielska-Białej oraz odbiór zajęć profilaktycznych dotyczących tego problemu było jednym z zasadniczych celów projektu badawczego pn: ***Problemy związane z piciem alkoholu i używaniem narkotyków przez młodzież oraz przemocą rówieśniczą w szkole w Bielsku-Białej***. Badanie to było porównywalne z międzynarodowym projektem badań wśród młodzieży szkolnej znanych pod nazwą ESPAD. Opierało się na kwestionariuszu ww. badań poszerzonym o kilka dodatkowych bloków pytań. Równolegle do wspomnianego badania (w tym samym czasie) przeprowadzono badania pn: ***Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną w Bielsku-Białej w ocenie nauczycieli***. Badanie to zrealizowano wśród wychowawców I klas szkół ponadpodstawowych oraz wychowawców II klas szkół ponadgimnazjalnych. Do udziału w ww. badaniu zaproszono także pedagogów i psychologów pracujących w ww. szkołach.

Wprowadzenie

Przyjęto, że taki sposób diagnozowania skali zachowań problemowych uczniów oraz oceny realizowanych w szkołach zajęć profilaktycznych pozwoli przyjrzeć się im z dwóch perspektyw - nie tylko uczniów (co robi się zazwyczaj), ale także ich wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych.

Szkolny program profilaktyki

Od kilku lat jednym z zadań szkoły jest skonstruowanie i realizacja tzw. szkolnego programu profilaktyki. Przygotowanie takiego programu dla zespołu pracującego w szkole stało się szansą na samodzielne kreowanie planu działań profilaktycznych, ale i poważnym wyzwaniem. Jak pokazują analizy takich programów (m.in. J. Szymańska, Program profilaktyki w praktyce szkolnej, CMPPP, 2005) w części szkół zadanie to realizowane jest w sposób profesjonalny, w wielu jednak program stał się tylko dokumentem zawierającym deklaracje i życzenia. Szkolne programy profilaktyki najczęściej zawierają działania adresowane do uczniów, przeważają w nich zajęcia informacyjno-edukacyjne, a tematem jest zdrowy styl życia, uzależnienia, agresja i przemoc oraz stres.

Nie zawsze taka oferta jest adekwatna do problemów i potrzeb. Utrudnieniem w stworzeniu oferty, która spełniałaby ten warunek jest zbyt mała wiedza nauczycieli na temat metod diagnozy, ewaluacji, psychologii rozwoju oraz brak umiejętności stosowania aktywnych form pracy z grupą, brak wsparcia ze strony specjalistów spoza szkoły, niesprzyjający klimat w zespole nauczycielskim, brak wsparcia ze strony samorządów. Warto podkreślić, że jednym z najistotniejszych powodów takiego stanu rzeczy jest lęk pracowników szkoły przed ujawnianiem poważnych problemów w szkole.

Wprowadzenie

Dlatego zajęcia profilaktyczne prowadzone w ramach szkolnego programu (zarówno przez nauczycieli, jak i osoby spoza szkoły) spotykają się z różną oceną uczniów oraz wychowawców, dotyczy to zarówno ich tematyki, jak i korzyści wynoszonych przez młodzież, wreszcie przebiegu samej realizacji. Specjaliści z zakresu profilaktyki i wychowania (m.in. Z. Gaś, Profilaktyka w szkole, CMPPP, 2005) wskazują, że działania profilaktyczne realizowane w szkole powinny wykorzystywać kilka strategii: informacyjne, edukacyjne, alternatyw, wczesnej interwencji, a także zmian środowiskowych i zmian przepisów. Oznacza to, że powinny m.in. dostarczać pomocy w rozwiązywaniu trudności, dostarczać rzetelnych informacji, skupiać się na tworzeniu możliwości nabywania i rozwijania umiejętności konstruktywnego zaspokajania potrzeb oraz eliminowaniu/osłabianiu w środowisku wychowawczym dziecka czynników ryzyka i wprowadzaniu czynników chroniących takich jak np. rozwijanie kompetencji społecznych, emocjonalnych i moralnych.

Szkoła to niezwykle ważne miejsce z punktu widzenia realizacji profilaktyki zachowań problemowych młodzieży. To jedno z nielicznych środowisk, gdzie jest możliwy tak szeroki dostęp do młodych ludzi z różnych grup wiekowych, gdzie istnieje możliwość obserwacji ich zachowań i śledzenia przebiegu procesów rozwoju w różnych obszarach funkcjonowania. Szkoła oprócz tego, że jest miejscem realizacji działań profilaktycznych, jest także środowiskiem, gdzie pojawiają się różnorodne czynniki ryzyka. Wśród nich warto wymienić niskie osiągnięcia szkolne, brak współpracy z rodzicami, niesprzyjający klimat społeczny, depersonalizację uczniów, słabe więzi osób pracujących w szkole z uczniami. **Oznacza to, że profesjonalna profilaktyka prowadzona w środowisku szkolnym wymaga zarówno wdrażania dobrych jakościowo programów, odpowiadających potrzebom i skali problemów w szkole, jak również działań służących polepszeniu klimatu szkoły oraz podnoszeniu kompetencji osobistych i zawodowych grona pedagogicznego.**

Wprowadzenie

Planowanie i realizacja takiej profilaktyki wymaga więc nie tylko zdiagnozowania rozpowszechnienia zachowań problemowych wśród uczniów, ale również diagnozy funkcjonowania środowiska szkolnego, w tym zwłaszcza stopnia radzenia sobie przez grono pedagogiczne z trudnymi zachowaniami uczniów, identyfikacji potrzeb szkoleniowych nauczycieli w zakresie podnoszenia kompetencji zawodowych i osobistych, podnoszenia jakości współpracy zespołu nauczycielskiego w szkole oraz współpracy pomiędzy nauczycielami i rodzicami uczniów.

Miejsce profilaktyki szkolnej w oddziaływaniach lokalnych

Warto podkreślić, że oddziaływania prowadzone w szkole powinny stanowić tylko jeden z elementów pracy w obszarze zapobiegania zachowaniom problemowym młodzieży. **Szkoła funkcjonuje w określonym środowisku lokalnym.** Dlatego nowoczesne strategie profilaktyczne polegają na łączeniu edukacji szkolnej z oddziaływaniami w społeczności lokalnej.

Jak pokazują doświadczenia innych krajów (m.in. przykład projektu Midwest Prevention Project realizowanego w USA) w nowoczesnych wszechstronnych programach profilaktycznych dołącza się do działań skierowanych bezpośrednio do uczniów szereg nowych elementów, takich jak:

- angażowanie rodziców oraz angażowanie i promocja liderów rówieśniczych,
- kampanie edukacyjne i informacyjne w mediach,
- organizowanie ciekawych pozaszkolnych form spędzania wolnego czasu,
- nawiązywanie i/lub poprawa współpracy pomiędzy różnymi sektorami funkcjonującymi w społeczności lokalnej – policją, służbą zdrowia, oświatą.

W tak wszechstronnie planowanych działaniach profilaktycznych nie chodzi już tylko o zmianę zachowań jednostki, ale również o modyfikację systemu społecznego, w którym uczy się lub mieszka określona populacja (np. młodzież).

Wprowadzenie

Bardzo ważne miejsce zajmuje w nich komponent oddziaływań szkolnych, ale obok niego również tworzenie lokalnej koalicji instytucji i organizacji działających na rzecz rozwiązywania lokalnych problemów społecznych. Równolegle obok działań w szkole budowany jest więc w społeczności lokalnej klimat jednoznacznie niesprzyjający używaniu substancji przez uczniów - interwencje w sytuacji łamania prawa (także tego dotyczącego sprzedaży uczniom papierosów i alkoholu), motywowanie dorosłych do reagowania w sytuacji, gdy są świadkami picia, palenia przez uczniów itp. Chodzi o to by w społeczności funkcjonował jednoznaczny przekaz mówiący o braku akceptacji dla picia, palenia i używania narkotyków przez uczniów oraz dowody na to, że jeśli ta zasada nie jest respektowana - zawsze wyciągane są konsekwencje, a reakcje dorosłych członków społeczności - jednoznaczne (brak przyzwolenia). Tak jak wspomniano na początku, aby takie działania planować i realizować konieczne jest określenie potrzeb i zasobów lokalnych, między innymi tych, które dotyczą funkcjonowania instytucji na co dzień pracujących z młodzieżą.

W badaniu pn: ***Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną w Bielsku-Białej w ocenie nauczycieli***, wychowawcy klas, pedagodzy i psychologowie szkolni stanowili bardzo ważne źródło wiedzy w procesie takiej diagnozy. W związku z tym, **celem zaprojektowanych badań** była identyfikacja opinii wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych nt. rozpowszechnienie zachowań problemowych wśród uczniów (takich jak agresja, picie, palenie, używanie narkotyków), a także ich ocena codziennego funkcjonowania szkoły i jej klimatu społecznego. **Celem badań było także** poznanie opinii badanych na temat zajęć profilaktycznych realizowanych w ciągu ostatnich 12 miesięcy przed badaniem.

Wprowadzenie

W badaniu scharakteryzowane zostały takie obszary jak:

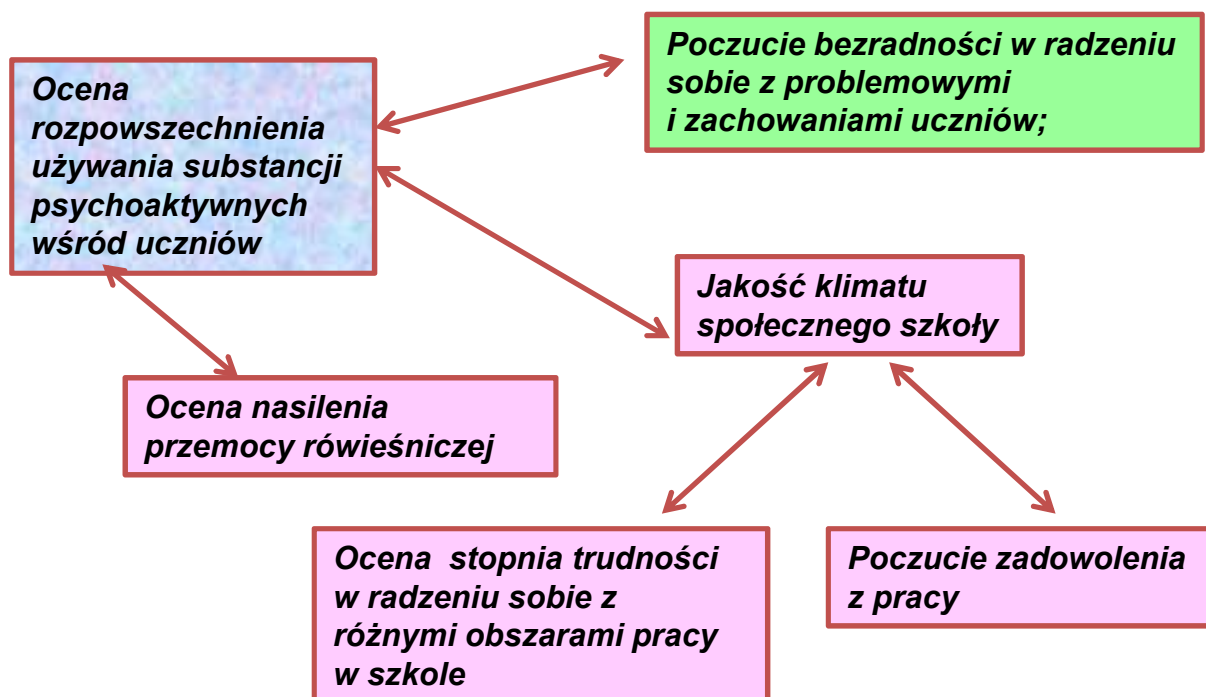
- Rozpowszechnienie zachowań problemowych wśród młodzieży szkolnej w ocenie nauczycieli i pedagogów/psychologów szkolnych
- Najpoważniejsze zachowania problemowe uczniów z punktu widzenia codziennej pracy nauczycieli : przemoc rówieśnicza, używanie alkoholu, narkotyków, palenie papierosów oraz rozpowszechnienie agresywnych zachowań wobec wychowawców;
- Dostępność substancji psychoaktywnych dla młodzieży w środowisku lokalnym
- Najpoważniejsze problemy i deficyty w zakresie współpracy z rodzicami uczniów,
- Relacje i współpraca pomiędzy osobami tworzącymi grono pedagogiczne w szkole, a także relacje pomiędzy nauczycielami i uczniami;
- Percepcja profilaktyki szkolnej wśród badanych - m.in. ocena korzyści wnoszonych przez uczniów uczestniczących w programach profilaktycznych w szkole
- Wiedza i kompetencje w radzeniu sobie z trudnymi zachowaniami uczniów oraz w tzw. sytuacjach kryzysowych w szkole, ze szczególnym wskazaniem obszarów deficytowych w tym zakresie m.in. poczucie bezradności w związku z problemowymi zachowaniami uczniów w szkole,
- Zapotrzebowanie na wsparcie zawodowe w środowisku lokalnym oraz potrzeby szkoleniowe badanych.

Wprowadzenie

W badaniu pytano także o związki pomiędzy wymienionymi obszarami problemowymi m.in. pomiędzy:

- Oceną klimatu społecznego szkoły a oceną rozpowszechnienia używania substancji psychoaktywnych wśród uczniów ;
- Oceną klimatu społecznego szkoły a poczuciem bezradności badanych w radzeniu sobie z problemowymi zachowaniami uczniów;
- Poczuciem bezradności badanych w radzeniu sobie z problemowymi zachowaniami uczniów a oceną rozpowszechnienia używania substancji psychoaktywnych wśród uczniów
- Oceną stopnia trudności w radzeniu sobie z różnymi obszarami pracy w szkole a oceną klimatu społecznego szkoły

Rys.1 Związki pomiędzy wybranymi obszarami analizowane w badaniu.

II. Metodologia badania

1. Osoby badane

Badanie przeprowadzono na łącznej próbie 88 wychowawców oraz pedagogów i psychologów szkolnych z wszystkich objętych badaniem szkół działających na terenie miasta Bielsko-Biała (lista szkół została przekazana przez Zleceniodawcę). W badaniu wzięli udział wychowawcy pierwszych klas szkół ponadpodstawowych (35 osób), wychowawcy trzecich klas ponadgimnazjalnych (31 osób), a także pedagodzy i psychologowie szkolni z ww. szkół (22 osoby).

Badani nauczyciele byli wychowawcami klas, których uczniowie uczestniczyli w równoległym badaniu prowadzonym z młodzieżą szkolną w określonych kategoriach wiekowych.

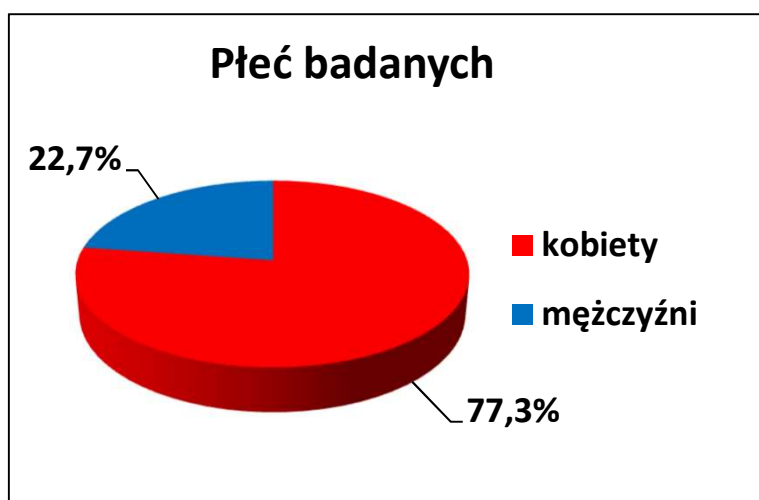
Tabela 1: Liczebności poszczególnych grup badanych.

Badani	Liczba badanych	Odsetek wszystkich badanych
Wychowawcy 1 klas ponadpodstawowych	35	39,8%
Wychowawcy 2 klas ponadgimnazjalnych	31	35,2%
Pedagodzy/psychologowie	22	25,0%
Razem	88	100%

1.1. Płeć i wiek badanych

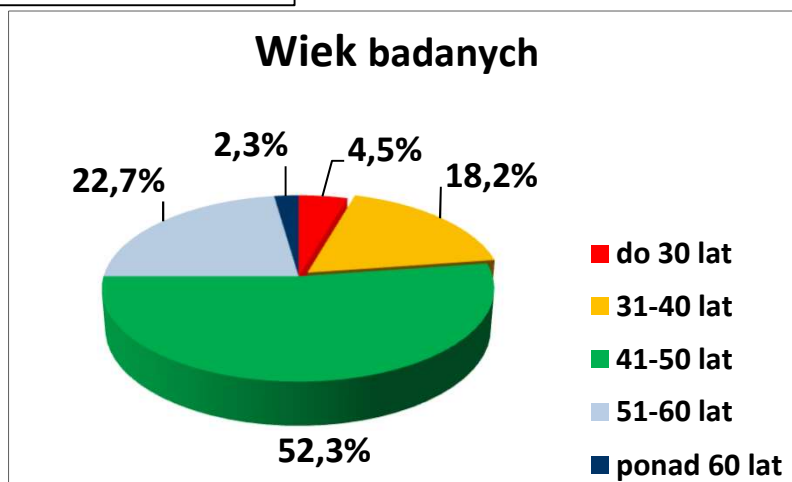
Ponad 3/4 badanej populacji stanowiły kobiety (77,3%), a jedynie co czwarty badany nauczyciel (22,7%) był mężczyzną. Z uwagi na małą liczebność mężczyzn wśród badanych, zrezygnowano w toku dalszych analiz z przedstawiania wyników w podziale na płeć.

Średni wiek badanych nauczycieli wynosił 45,85 lat ($SD = 7,90$). Najmłodszy badany nauczyciel miał 24 lata zaś najstarszy 65 lat. Ponad połowę nauczycieli i pedagogów uczestniczących w badaniu stanowiły osoby w wieku 41-50 lat (52,3%). Prawie co czwarty badany respondent miał między 51 a 60 lat (22,7%) a co piąty 31-40 lat (18,2%). Niecałe 5% nauczycieli uczestniczących w badaniu stanowiły osoby do 30. roku życia. W badanej populacji odnotowano tylko dwie osoby powyżej 60 roku życia.

Wykres 1:
Płeć badanych. N=88

Wykres 2:
Wiek badanych. N=88

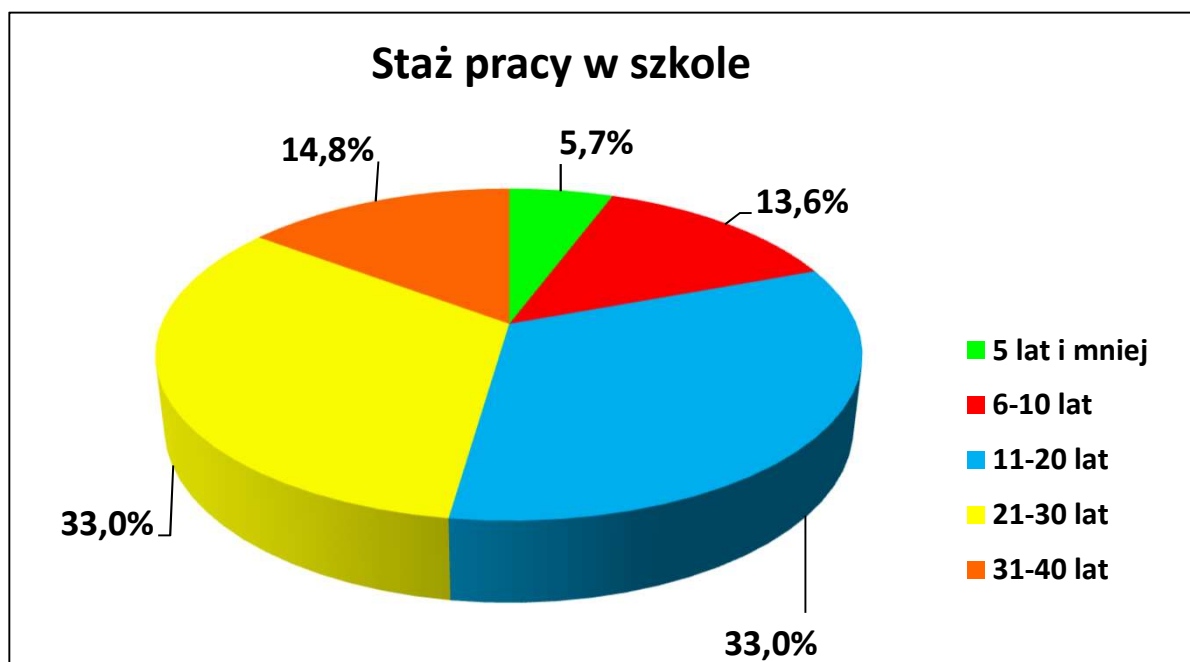

1.2. Staż pracy w szkole

Średni staż pracy wychowawców pracujących w bielskich szkołach wynosił 19,97 lat (SD=8,95). Najkrótszy odnotowany staż to 1 rok, zaś najdłuższy 37 lat.

Niecałe 6% badanych wychowawców i pedagogów przepracowało w szkole 5 lat lub krócej. Co siódmy respondent pracujący w szkole (13,6%) miał staż pracy wynoszący od 6 do 10 lat. Podobny odsetek (14,8%) stanowili nauczyciele mający za sobą ponad 31 lat doświadczeń związanych z pracą w środowisku szkolnym. Co trzeci badany wychowawca i pedagog (33%) przepracował w szkole 11-20 lat. Identyczny odsetek badanych stanowili respondenci mający staż pracy sięgający 21-30 lat

Oznacza to, że ponad 80% badanych nauczycieli stanowili osoby, które przepracowały w szkole ponad 10 lat (80,8%).

Wykres 3: Staż pracy w szkole, N=88

1.3. Funkcja pełniona w szkole

Jak pokazuje wykres 4, $\frac{3}{4}$ badanych to wychowawcy klas (75%). Co czwarty respondent uczestniczący w badaniu był pedagogiem lub psychologiem szkolnym (25%).

Wykres 4: Funkcja pełniona w szkole. N=88

2. Metoda badawcza

W badaniu zastosowano autorski kwestionariusz ankiety składający się z 33 pytań; większość stanowiły pytania zamknięte (z możliwością wyboru jednej lub kilku odpowiedzi zgodnie z instrukcją zawartą w każdym pytaniu). Pierwszą część kwestionariusza stanowiła metryczka, w której uczestnicy badania określali swoją płeć, wiek, staż pracy w szkole oraz to jaką funkcję pełnią w miejscu pracy (wychowawcy czy pedagoga/psychologa szkolnego).

Pierwszy blok składał się z 12 pytań dotyczących rozpowszechnienia zachowań problemowych wśród uczniów w ocenie badanych. Znalazły się tam pytania o to, jak poważnym problemem w skali klasy i szkoły jest używanie przez uczniów substancji psychoaktywnych, wagarowanie, wulgarne zachowania, zaburzenia odżywiania itp., które z nich wydają się badanym najpoważniejsze, jaka część uczniów w klasie i szkole używa substancji i jaka była w ostatnich 12 miesiącach częstotliwość różnych form przemocy rówieśniczej w szkole.

W kolejnym bloku zamieszczono 3 pytania o to, jak często konieczne były rozmowy badanych z rodzicami w związku z używaniem przez uczniów substancji psychoaktywnych (alkoholu, papierosów, narkotyków i dopalaczy).

Na trzeci blok złożyły się pytania o częstotliwość w ostatnich 12 miesiącach zachowań agresywnych uczniów wobec badanych wychowawców i pedagogów, częstotliwość przypadków picia alkoholu przez uczniów poza szkołą, a także dostępność różnych substancji psychoaktywnych dla uczniów w środowisku lokalnym. W bloku tym zapytano badanych także o ocenę ich wiedzy na temat programów profilaktycznych dla młodzieży szkolnej oraz na temat wpływu różnych substancji na zdrowie człowieka.

Czwarty blok pytań poświęcono realizacji w szkole w ostatnich 12 miesiącach (a więc de facto w bieżącym i poprzednim roku szkolnym) programów profilaktycznych wśród uczniów wybranych roczników. Pytano o tematykę programów, osoby prowadzące zajęcia, a także o ocenę przydatności zajęć dla uczniów.

2. Metoda badawcza

Blok piąty dotyczył poczucia bezradności nauczycieli w związku z problemowymi zachowaniami uczniów, a także jakości współpracy rodziców oraz wychowawców/pedagogów szkolnych. Badanym zadano m.in. pytanie o ocenę stopnia radzenia sobie w codziennej pracy w szkole z różnymi sytuacjami np. zachowaniami problemowymi uczniów, pracą z uczniami mającymi problemy w nauce, współpracą z rodzicami oraz gronem pedagogicznym. Blok składał się z pięciu pytań.

W szóstym bloku znalazły się pytania na temat potrzeb szkoleniowych badanych dotyczących różnych obszarów ich funkcjonowania zawodowego. Pytano także o to, czy mogą liczyć na wsparcie ze strony innych osób pracujących w szkole oraz o dostępność specjalistycznego wsparcia dla nauczycieli w środowisku lokalnym. Ankietę zamykały pytania o potrzeby badanych w zakresie takiego wsparcia oraz potrzeby innych osób z grona pedagogicznego w szkole. Wspomniany blok składał się z ośmiu pytań.

3. Procedura badawcza

Badanie poprzedził pilotaż, który pokazał m.in. że czas realizacji jednego wywiadu wynosi od 20-30 minut.

Realizację badania prowadzili przeszkoleni ankieterzy, którzy za zgodą dyrektorów szkół, po ich uprzednim zawiadomieniu pismem przesłanym przez Urząd Miejski w Bielsku-Białej, osobiście przekazywali wychowawcom oraz pedagogom/psychologom szkolnym ankietę w kopercie, którą po wypełnieniu badani zwracali ankieterowi (w zaklejonej kopercie).

Osoby uczestniczące w badaniu były poinformowane, iż służy ono poznaniu ich opinii na temat problemów ważnych w kontekście codziennej pracy w szkole oraz działań profilaktycznych skierowanych do młodzieży, a także ich oczekiwań w zakresie możliwości pogłębiania ich kompetencji zawodowych i osobistych ważnych z punktu widzenia pracy wychowawcy i pedagoga/psychologa szkolnego.

Badani nie kontaktowali się między sobą podczas wypełniania ankiety i nie mieli możliwości zapoznania się z kwestionariuszem wypełnionym przez inną osobę. Badanie miało charakter całkowicie anonimowy. Warto podkreślić, że nikt z badanych nie odmówił udziału w projekcie.

Kilku wychowawców nie uczestniczyło w badaniu z powodu choroby, ważnych obowiązków zawodowych lub nieobecności w szkole związanej z wyjazdami na wycieczki itp.

4. Analiza danych

Zebrane dane zostały zakodowane, utworzono komputerową bazę danych pozwalającą na dokonywanie zarówno prostych jak i zaawansowanych analiz statystycznych. Każda z ankiet w trakcie procesu kodowania była poddana indywidualnej analizie pod kątem spójności odpowiedzi na pytania logicznie ze sobą powiązane.

W pierwszym etapie przeprowadzono analizę danych pozwalającą na poznanie rozkładów procentowych odpowiedzi na poszczególne pytania ankiety (frekwencje).

W analizach zastosowano pakiet statystyczny SPSS 19.0.

Dalszym krokiem było grupowanie odpowiedzi na kilka pytań i tworzenie wskaźników zmiennych w oparciu o sumę punktów wyliczoną na podstawie odpowiedzi na poszczególne pytania. Analiza statystyczna pokazała, że odpowiedzi na pewne grupy pytań charakteryzuje wysoka spójność wewnętrzną, dlatego możliwe było utworzenie skal do pomiaru zmiennych takich jak: klimat szkoły, przemoc rówieśnicza w szkole, jakość współpracy z rodzicami, rozpowszechnienie używania substancji przez uczniów.

Wszystkie utworzone skale charakteryzują się wysoką rzetelnością (Alfa Cronbacha równa co najmniej 0,7). Przykładowo: tworząc wskaźnik zmiennej o nazwie: **jakość klimatu społecznego szkoły**, zsumowano punkty na podstawie odpowiedzi na poszczególne pytania wchodzące w skład skali. Podobnie postępowano w przypadku tworzenia wskaźnika zmiennej: **jakość współpracy z rodzicami** oraz **rozpowszechnienie używania substancji psychoaktywnych wśród uczniów w ocenie badanych**. Opis tworzenia wskaźników innych zmiennych został przedstawiony w poszczególnych rozdziałach raportu. Po utworzeniu wskaźników, analizie poddano związki pomiędzy wybranymi zmiennymi.

4. Analiza danych

W opisie wykresów i tabel przedstawiających wyniki badania stosowano następujące symbole:

- **1 PP** - klasy pierwsze ponadpodstawowe (15 lat)
- **2 PG** – klasy drugie ponadgimnazjalne (17 lat)
- **PP** – klasy ponadpodstawowe
- **PG** – klasy ponadgimnazjalne
- **P/P** – pedagodzy/psychologowie
- **p<0,001; p<0,01, p<0,05** – różnica istotna statystycznie na poziomie 0,001; 0,01; 0,05.
- **n.i.**- różnica nieistotna statystycznie
- **CHI²**- wynik testu Chi kwadrat – do oceny istotności różnic
- **Test Fischera**- do oceny istotności różnic przy liczebności przypadków <30.
- **ANOVA** - jednoczynnikowa analiza wariancji – do oceny istotności różnic pomiędzy średnimi wartościami zmiennych.
- **N** - podstawa procentowania - **może zmieniać się w każdym z roczników** w zależności od liczby badanych, którzy udzielili odpowiedzi na określone pytanie (pomijano braki danych - na ogół pojedyncze przypadki oraz tzw. systemowe braki danych). Analizując kolejne wykresy warto każdorazowo zwracać uwagę na podstawy procentowania.

III. Prezentacja wyników badania

1. Najpoważniejsze problemy wychowawcze - opinie wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych

1.1. Problemy wychowawcze w klasie

Z uwagi na specyfikę poszczególnych typów szkół (licea, technika oraz szkoły branżowe) oraz fakt, iż młodzież ucząca się w tych szkołach znajduje się w różnych momentach rozwojowych i wykazuje poważne zróżnicowania w zakresie podejmowania ryzykownych zachowań, **analizy dotyczące zachowań problemowych uczniów w ocenie badanych nauczycieli przeprowadzono odrębnie dla wychowawców klas pierwszych szkół ponadpodstawowych oraz wychowawców klas drugich ze szkół ponadgimnazjalnych. Odrębnie analizowano również opinie pedagogów i psychologów szkolnych pracujących z całą społecznością uczniów w danej szkole.**

W pierwszej kolejności, badanych **wychowawców** zapytano o to, czy wymienione w kwestionariuszu zachowania uczniów są **poważnym problemem w klasie**, w której pracują. Jak pokazuje wykres 5 jako **poważny problem w skali klasy wychowawcy pierwszych klas szkół ponadpodstawowych (15-latków)** najczęściej wskazywali **nadmierne używanie internetu przez uczniów (51,5%), palenie papierosów (36,7%) oraz używanie e-papierosów (30%)**. Co czwarty badany w tej grupie wychowawca, jako poważny problem w swojej klasie wskazał **wagarowanie (25%)** a ponad 12% za istotny problem uznało **przemoc i agresję między uczniami oraz agresję elektroniczną tj. realizowaną za pomocą internetu lub telefonu komórkowego** (w obu przypadkach - 12,1%).

Podobny odsetek badanych wychowawców, jako poważny problem w swojej klasie wskazało **używanie narkotyków oraz dopalaczy przez uczniów (12,1%)**. Co dziesiąty wychowawca „pierwszoklasistów” z bielskich liceów, techników i szkół branżowych **jako ważny problem**, z którym boryka się w swojej klasie wskazał **picie alkoholu przez uczniów (10%) oraz wulgarne zachowania i brak kultury osobistej wśród uczniów (10,7%)**.

W tym kontekście warto podkreślić, iż sprzedaż wyrobów tytoniowych, w tym e-papierosów oraz napojów alkoholowych, osobom poniżej 18. roku życia jest przestępstwem, a mimo to – w opinii wielu nauczycieli – 15-letnia młodzież w Bielsku-Białej nie ma większych problemów z zakupem ww. produktów. Opinie dot. dostępności substancji psychoaktywnych, w tym alkoholu, papierosów i narkotyków szczegółowo przedstawimy w rozdziale dot. ww. kwestii.

Analizując odpowiedzi nauczycieli pracujących z młodzieżą I klas szkół PP należy zwrócić uwagę na jeszcze jedną istotną kwestię – wysokie odsetki respondentów, którzy wskazywali odpowiedź „**trudno powiedzieć**”. Dotyczyły one zwłaszcza takich problemów jak: **przemoc i agresja między uczniami realizowana za pomocą internetu i telefonów komórkowych (30,3%), używanie dopalaczy przez uczniów (30,3%), picie alkoholu przez uczniów (26,7%) i używanie narkotyków (24,2%)**. Może to wynikać z faktu, iż wychowawcy uczniów pierwszych klas ponadpodstawowych dopiero poznawali swoich podopiecznych rozpoczynających naukę w nowej szkole i nie mieli jeszcze odpowiedniej orientacji w wielu istotnych kwestiach wychowawczych.

1.1. Problemy wychowawcze w klasie

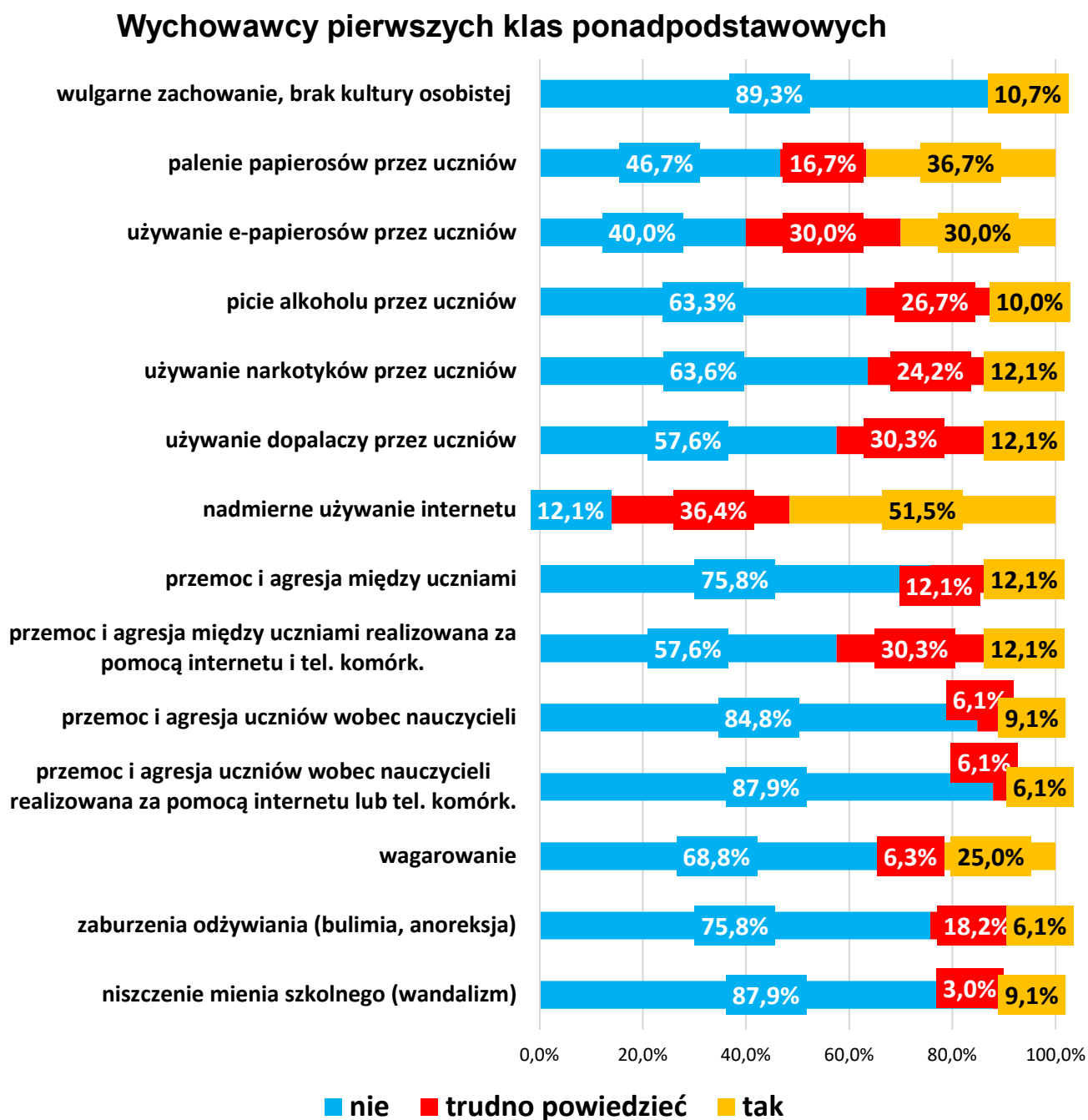
W opinii wychowawców drugich klas ponadgimnazjalnych (17-latków) największym problemem, z jakim spotykali się w swojej klasie – oprócz powszechnie wymienianego „nadużywania internetu”, na który wskazało ponad $\frac{3}{4}$ badanych (77,4%) jest **palenie papierosów przez uczniów. Problem ten wskazuje niemal połowa badanych w tej grupie respondentów (45,2%%)**. Ponad 1/3 ankietowanych nauczycieli (36,7%) zwraca również uwagę na kwestię **używania przez uczniów e-papierosów**. Najnowsze badania naukowe jednoznacznie wskazują ich negatywny wpływ na zdrowie. Niestety są one bardzo popularne wśród nastolatków i bardzo łatwo dostępne, mimo ustawowego zakazu sprzedaży osobom poniżej 18. roku życia.

Co czwarty badany wychowawca II klas ponadgimnazjalnych podkreśla również takie problem jak: **picie alkoholu przez uczniów (25,8%), przemoc i agresję między uczniami realizowaną za pomocą internetu i telefonów komórkowych (25,8%) oraz wulgarne zachowania i brak kultury osobistej uczniów (25,8%)**. Co ósmy wychowawca w tej grupie badanych wskazuje także na **problem przemocy i agresji uczniów wobec nauczycieli (12,9%)** a prawie co dziesiąty zwraca uwagę na **specyficzną formę tej przemocy, która jest realizowana za pomocą internetu lub telefonu komórkowego (9,7%)**.

Wychowawcy 17-latków z bielskich szkół ponadgimnazjalnych zdecydowanie rzadziej niż ich koledzy pracujący z młodszą grupą uczniów (15-latków) dostrzegają problem **wagarowania**. Jako poważny problem w klasie wskazuje go średnio co dziesiąty wychowawca II klasy ponadgimnazjalnej. Przypomnijmy, iż w grupie wychowawców I klas ponadpodstawowych – co czwarty badany uznał, że jest to dla niego poważne wyzwanie wychowawcze.

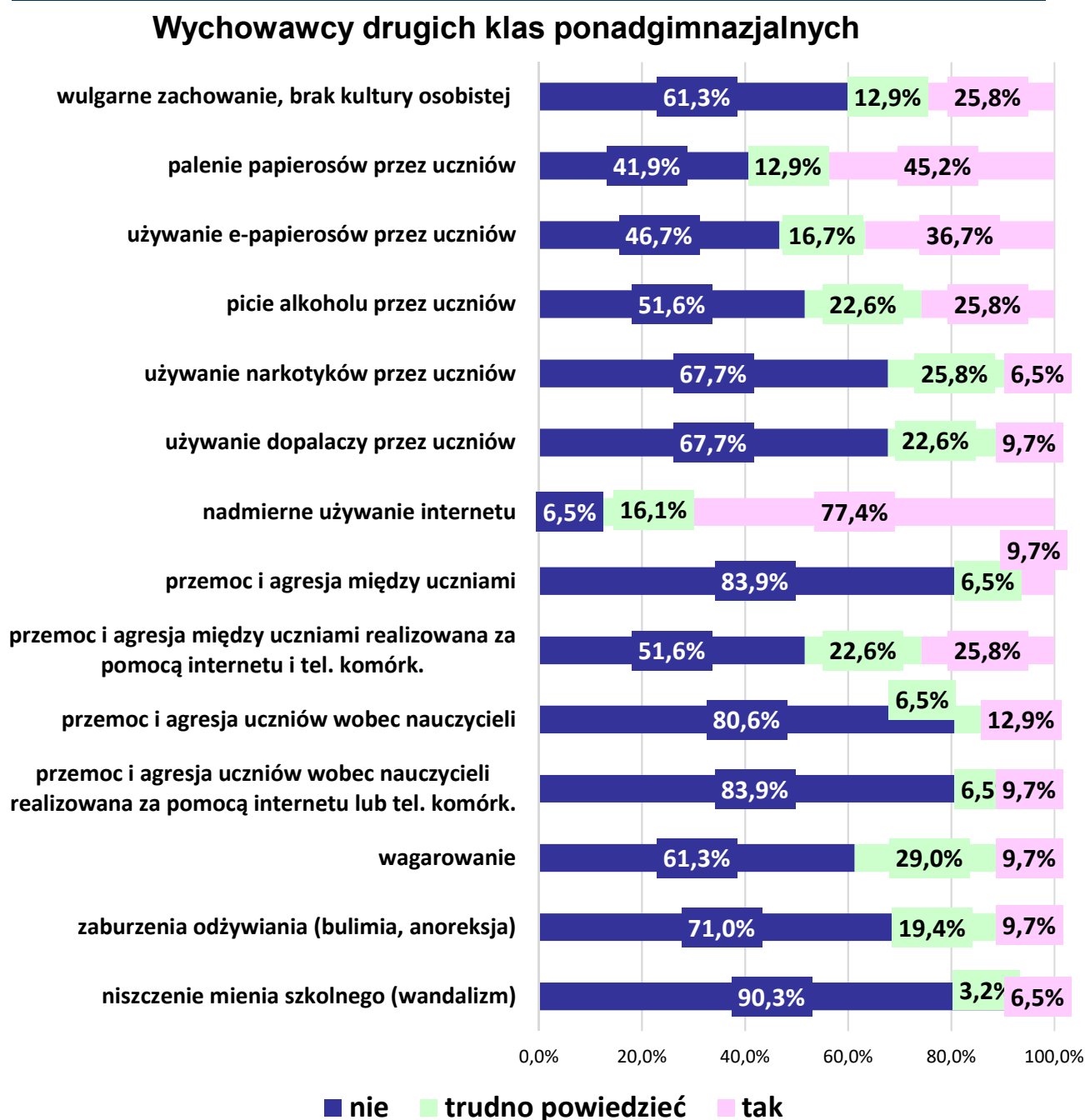
Większość nauczycieli uczestniczących w badaniu **znacznie mniej problemów dostrzega w swojej klasie, niż w szkole, w której pracuje**. Być może u podstaw takiej oceny znajduje się obawa wychowawców, iż przyznanie się to tego typu problemów w „swojej” klasie będzie źle widziane zarówno przez dyrekcję szkoły lub inne osoby np. rodziców, oceniających pracę nauczycieli. Ponieważ badaniami objęto znaczną część wychowawców pracujących w bielskich szkołach ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych można uznać, iż **bliższy rzeczywistości będzie obraz wspomnianych problemów widziany z perspektywy całej szkoły**.

1.1. Problemy wychowawcze w klasie - wychowawcy klas I ponadpodstawowych

Wykres 5: Poważne zachowania problemowe uczniów w klasie - ocena wychowawców pierwszych klas ponadpodstawowych N=35

1.1. Problemy wychowawcze w klasie - wychowawcy klas II ponadgimnazjalnych

Wykres 6: Poważne zachowania problemowe uczniów w klasie - ocena wychowawców drugich klas ponadgimnazjalnych. N=31

1.2. Problemy wychowawcze w szkole

Badanych wychowawców, a także pedagogów szkolnych zapytano również o to, czy wymienione w kwestionariuszu zachowania problemowe są poważnym problemem w szkole, w której pracują (wcześniej pytano o kontekst klasy).

Jak pokazuje wykres 7, jako poważny problem w skali szkoły badani **wychowawcy I klas szkół ponadpodstawowych (PP)** najczęściej wskazywali ***nadmierne używanie internetu przez uczniów*** (77,1%) oraz ***palenie papierosów przez uczniów*** (65,7%). Ponad połowa w tej grupie respondentów zwróciła również uwagę na ***używanie papierosów elektronicznych (e-papierosów)*** przez uczniów (51,4%) oraz ***problem wagarowania*** (54,3%). Prawie co trzeci (31,4%) wskazywał na ***wulgarne zachowania i brak kultury osobistej uczniów*** a co czwarty podkreślał problem ***picia alkoholu przez uczniów*** (25,7%). Bardzo niepokojące są również przekonania co piątego wychowawcy w tej frakcji badanych, który jako poważny problem w „swojej” szkole uznał ***używanie narkotyków przez uczniów*** (20%).

Warto także zwrócić uwagę na fakt, że **trzy czwarte badanych wychowawców I klas ponadpodstawowych** (74,3%) **zadeklarowało, że nie spotkali się w swoich szkołach z przemocą i agresją uczniów wobec nauczycieli**, a ponad 2/3 stwierdziło, że nie zetknęli się również z ***agresją w cyberprzestrzeni czyli realizowaną za pomocą internetu lub telefonów komórkowych*** (68,6%).

Czterech na dziesięciu badanych w tej grupie przyznało, że nie są zorientowani w zakresie ***problemu używania narkotyków i dopalaczy przez uczniów w swojej szkole*** (odpowiednio: 42,9% i 40%), a co trzeci, że nie ma wiedzy na temat rozpowszechnienia problemów związanych z zaburzeniami odżywiania tj. bulimii i anoreksji (31,4%).

W grupie wychowawców II klas szkół ponadgimnazjalnych (PG), jak pokazuje wykres 8, najwięcej respondentów – średnio siedmiu na dziesięciu uczestniczących w badaniu – wskazało na **trzy główne problemy wychowawcze** w „swojej” szkole: ***nadmierne używanie internetu*** (77,4%), ***palenie papierosów przez uczniów*** (67,7%) oraz ***wagarowanie*** (67,7%). Niemal połowa badanych podkreśliła także ***problem używania e-papierosów przez uczniów*** (48,4%) oraz kwestię ***wulgarnego zachowania i braku kultury osobistej uczniów*** (45,2%). Co trzeci badany wychowawca z bielskiego liceum, technikum lub szkoły branżowej uważa, że jednym z poważnych problemów wychowawczych w „jego” szkole jest - ***picie alkoholu przez uczniów*** (32,3%) oraz ***przemoc i agresja między uczniami*** (32,2%).

Warto również zwrócić uwagę na fakt, że **ponad ok. 70% badanych wychowawców II klas PG zadeklarowało, że w „swojej” szkole nie spotkali się z problemem przemocy i agresją uczniów wobec nauczycieli**, również tej realizowaną za pomocą internetu lub telefonów komórkowych (odpowiednio: 71% i 67,7%).

1.2. Problemy wychowawcze w szkole

W grupie pedagogów i psychologów szkolnych pracujących w bielskich szkołach ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych – jak pokazuje wykres 9 – wskazywane są najczęściej takie same problemy, na jakie zwracali uwagę także badani wychowawcy klas. Prawie 70% pedagogów i psychologów, podobnie jak w grupie wychowawców uczniów na pierwszym miejscu wskazało **problem nadmiernego używania internetu (68.2%)**. Sześciu na dziesięciu respondentów badanych w tej frakcji podkreśliło **problem palenie papierosów przez uczniów (59,1%)**. Co drugi badany pedagog i psycholog, jako istotny problem w „swojej” szkole wymienił także problem **wagarowania** oraz **palenia przez uczniów e-papierosów (po 50%)**. Co trzeci natomiast zwrócił uwagę na **kwestię wulgarnego zachowania i braku kultury osobistej części uczniów (31,8%)**.

Pedagodzy i psychologowie nieco rzadziej niż wychowawcy klas wskazywali na **problem używania narkotyków lub dopalaczy przez uczniów** (odpowiednio: 9,1% i 4,5%). Znacznie częściej istotnym problemem było w ich opinii **picie alkoholu przez uczniów**. Takiego zdania był co czwarty uczestniczący w badaniu pedagog lub psycholog szkolny (27,3%).

Tradycyjna przemoc i agresja pomiędzy uczniami była uważana za poważny problem w szkole jedynie przez 13,6% badanych w tej grupie respondentów. **Zdecydowanie wyższy odsetek spośród nich - aż o 2/3 - wskazywał na problem przemocy i agresji w cyberprzestrzeni tj. realizowanej za pomocą internetu lub telefonów komórkowych (22,7%)**.

Ośmiu na dziesięciu pedagogów i psychologów szkolnych uznało, że w szkołach, w których pracują **nie występuje problem przemocy i agresji uczniów wobec nauczycieli (81,8%)**, ani w formie tradycyjnej, ani **za pomocą internetu lub telefonu komórkowego (77,3%)**. Odsetki respondentów wyrażających taką opinię były w grupie pedagogów i psychologów szkolnych nieco wyższe, niż w populacji wychowawców (77,3% vs. 67,7%).

Niemal połowa uczestniczących w badaniu pedagogów szkolnych przyznała, że nie wie, na ile poważnym jest problem **używania narkotyków przez uczniów (45,5%)**, a co trzeci nie ma także orientacji w skali zjawiska używania dopalaczy (31,8%) oraz problemu cyberprzemocy czyli agresji między uczniami realizowanej z wykorzystaniem internetu lub telefonów komórkowych (31,8%).

1.2. Problemy wychowawcze w szkole

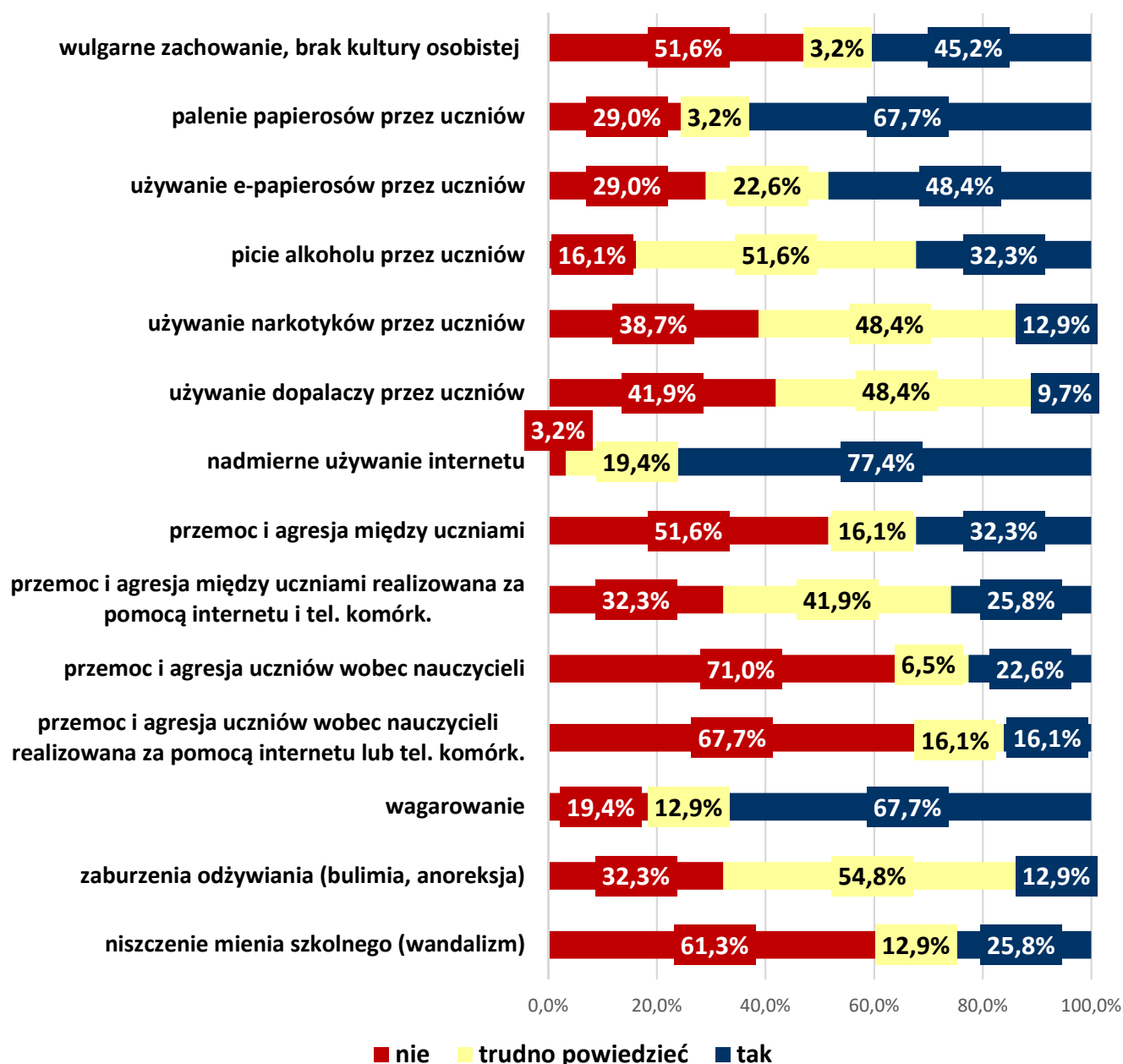
Wychowawcy klas 1 ponadpodstawowych

Wykres 7: Poważne zachowania problemowe uczniów w szkole - ocena wychowawców klas 1 ponadpodstawowych. N=35

1.2. Problemy wychowawcze w szkole

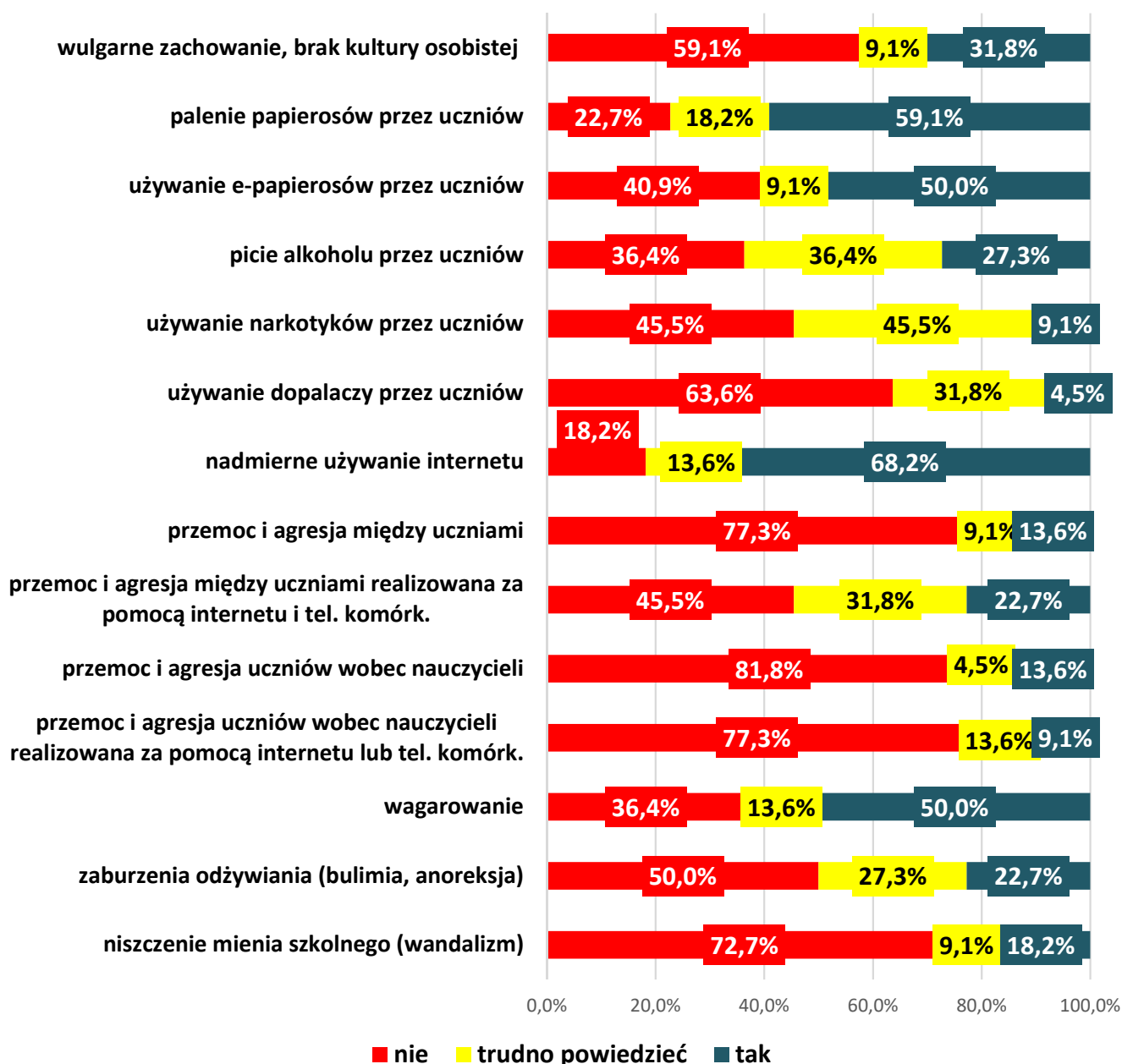
Wychowawcy klas 2 ponadgimnazjalnych

Wykres 8: Poważne zachowania problemowe uczniów w szkole - ocena wychowawców klas 2 ponadgimnazjalnych. N=31

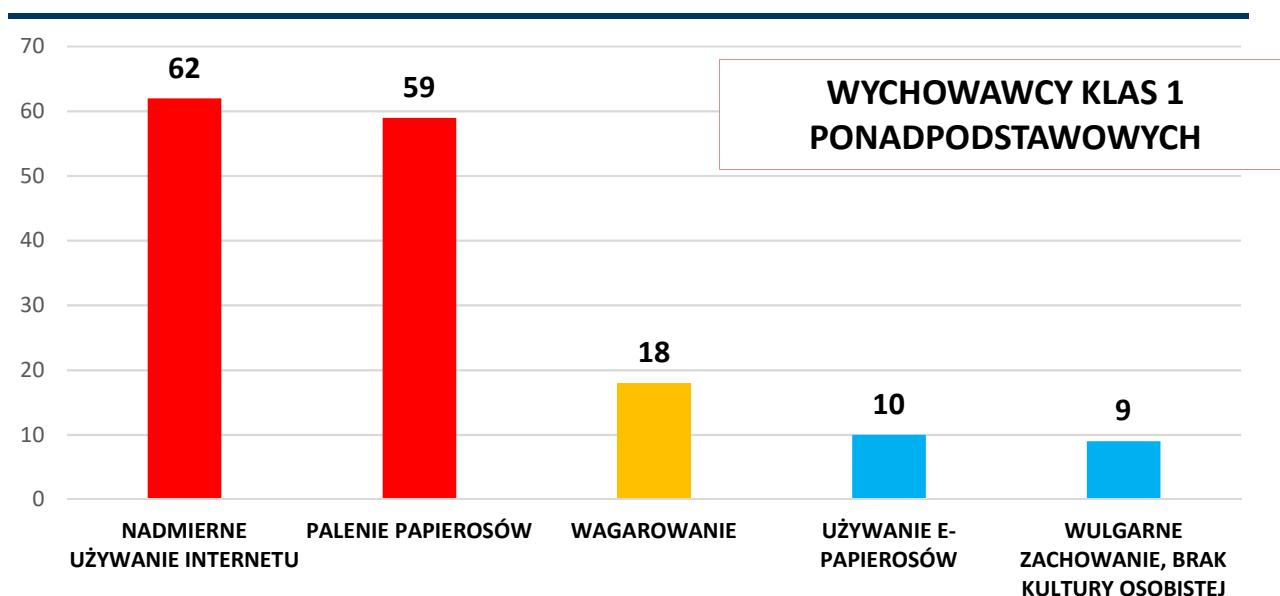
1.2. Problemy wychowawcze w szkole

Pedagodzy/psychologowie

Wykres 9: Poważne zachowania problemowe uczniów w szkole - ocena pedagogów/psychologów. N=22

1.3. Ranking problemów wychowawczych w szkole

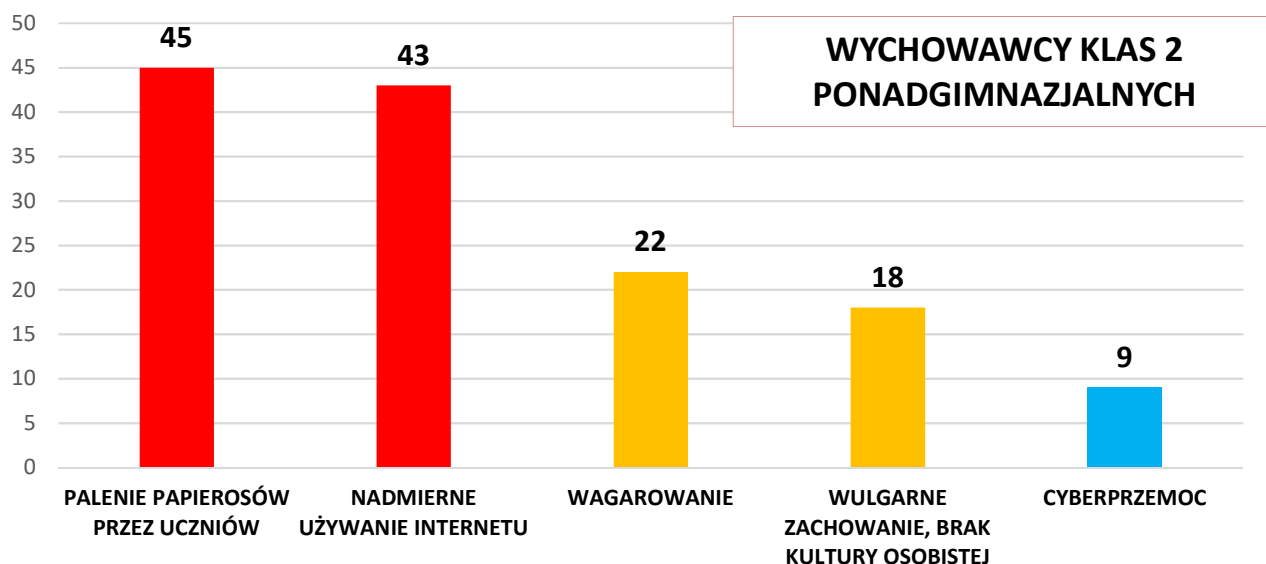

Wykres 10: Ranking najpoważniejszych zachowań problemowych wśród uczniów w szkole - ocena wychowawców klas 1 ponadpodstawowych. N=35

W badaniu zapytano wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych o to, które z zachowań uczniów, wymienionych w ankiecie **stanowią według nich najpoważniejszy problem w szkole, w której pracują**. Badani mogli wymienić 3 takie zachowania, przy czym wpisanie określonego zachowania na pierwszym miejscu oznaczało, że stanowi ono najpoważniejszy problem. W toku analiz zachowaniom, które wymieniono na pierwszej pozycji przypisano 3 punkty, na drugim - 2 punkty, zaś na trzecim - 1 punkt. Następnie zsumowano punkty dla każdego z zachowań. W ten sposób powstał ranking najpoważniejszych zachowań problemowych - **wykres 10**.

W ocenie wychowawców uczniów I klas szkół ponadpodstawowych największym problemem jest nadmierne używanie internetu (62 pkt.), które w istotny sposób ogranicza inne formy spędzania wolnego czasu przez młodzież. Jak wykorzystać internet do kreowania pozytywnych norm i wartości, do budowania relacji społecznych? Wielu nauczycieli traktuje internet, jako zagrożenie, widząc w nim przede wszystkim źródło negatywnych emocji, nietolerancji lub przemocy. Największym wyzwaniem współczesnej profilaktyki jest „oswojenie” internetu i pokazanie, jak bardzo może on być pomocny w pozytywnym modelowaniu relacji międzyludzkich oraz dbaniu o rozwój naszej planety. Drugim kluczowym problemem wskazywanym przez wychowawców 15-latków jest **palenie papierosów przez uczniów (59 pkt.)** a trzecim **wagarowanie**. Wysoką czwartą pozycję w rankingu zajmuje problem **używania przez uczniów e-papierosów (10 pkt.)**.

1.3. Ranking problemów wychowawczych w szkole

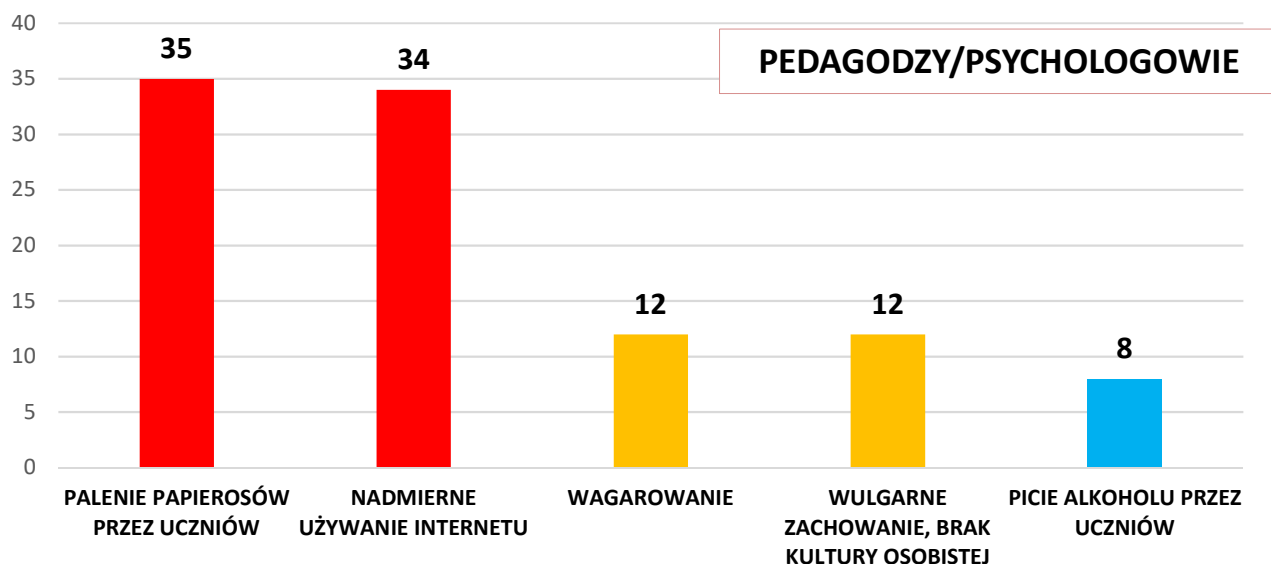
Wykres 11: Ranking najpoważniejszych zachowań problemowych wśród uczniów w szkole - ocena wychowawców klas 2 ponadgimnazjalnych. N=31

W taki sam sposób analizowano również odpowiedzi wychowawców uczniów II klas szkół ponadgimnazjalnych.

Jak pokazuje **wykres 11**, w ich ocenie najpoważniejszym problemem w szkole jest **palenie papierosów przez uczniów** (45 pkt.) oraz **nadmierne używanie internetu** (43 pkt.). Trzecią pozycję w rankingu problemów wychowawczych w szkołach ponadgimnazjalnych zajmuje **wagarowanie uczniów** (22 pkt.). Kolejnym istotnym problem, który podkreślają badani jest **wulgarnie zachowanie uczniów i brak kultury osobistej** (18 punktów). Na piątym miejscu w rankingu najpoważniejszych problemów w szkołach ponadgimnazjalnych w opinii wychowawców klas znalazła się **cyberprzemoc** czyli agresja między uczniami realizowana za pomocą internetu lub telefonów komórkowych (9 pkt.).

Warto zwrócić uwagę, iż w rankingu nie pojawił się problem **używania narkotyków** lub **dopalaczy** przez młodzież, ani problem **picia alkoholu przez młodzież**. To nie oznacza, że tych problemów nie ma. Palenie przez uczniów papierosów to problem dokuczliwy i łatwy do zaobserwowania na co dzień – uczniowie palą w szkolnych toaletach lub przed budynkiem szkolnym, natomiast picie alkoholu i sięganie po narkotyki to zachowania, które mają miejsce głównie poza szkołą (wyjątkiem mogą być wycieczki szkolne, ale są to stosunkowo rzadkie wydarzenia) dlatego wiedza nauczycieli w tym zakresie jest dość ograniczona.

1.3. Ranking problemów wychowawczych w szkole

Wykres 12: Ranking najpoważniejszych zachowań problemowych wśród uczniów w szkole - ocena pedagogów/psychologów. N=22

W taki sam sposób analizowano również odpowiedzi wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych pracujących w szkołach ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych.

Jak pokazuje **wykres 12**, w ich ocenie najpoważniejszym problemem w szkole – podobnie, jak w ocenie wychowawców klas II PG - jest **palenie papierosów przez uczniów** (35 pkt.). Drugą pozycję w rankingu problemów wychowawczych w szkołach ponadgimnazjalnych zajmuje **nadmierne używanie internetu** (34 punktów) a trzecią **wagarowanie** (12 pkt.) oraz **wulgarne zachowania uczniów i brak kultury osobistej** (12 pkt.).

Ostatnią pozycję wśród pięciu najpoważniejszych problemów wychowawczych – w opinii pedagogów i psychologów bielskich szkół – zajmuje **problem picia alkoholu przez uczniów**. To ciekawe, że z perspektywy pedagogów, którzy na co dzień muszą rozwiązywać dziesiątki bieżących problemów wychowawczych w szkole problemy związane z piciem alkoholu przez uczniów są bardziej widoczne i częściej wskazywane w tej grupie respondentów niż w populacji wychowawców klas.

Warto także podkreślić, iż w ww. rankingu ani raz nie pojawił się problem **używania narkotyków** lub **dopalaczy** przez młodzież. To nie oznacza, że tych problemów nie ma ale ich skala jest zdecydowanie mniejsza niż innych przedstawionych zjawisk.

**2. Doświadczenia uczniów z używaniem
substancji psychoaktywnych
w ocenie nauczycieli
i pedagogów/psychologów szkolnych**

2.1. Rozpowszechnienie palenia papierosów wśród uczniów – w klasie i w szkole

W badaniu poproszono wychowawców, aby oszacowali, jak wielu uczniów w ich klasie pali papierosy lub używa e-papierosów, pije alkohol, upija się, spróbowało już narkotyków oraz używa narkotyków lub dopalaczy. Jak pokazuje wykres 13, **niecałe 30% wychowawców I klas szkoły PP** stwierdziło, iż **w „ich” klasie nie ma palących uczniów** (28%) a ponad połowa (53%) przyznała, że w klasie pali papierosy **kilku uczniów**. Co piąty badany w tej grupie stwierdził, że po papierosy sięga **połowa** lub **większość uczniów w klasie** (19%).

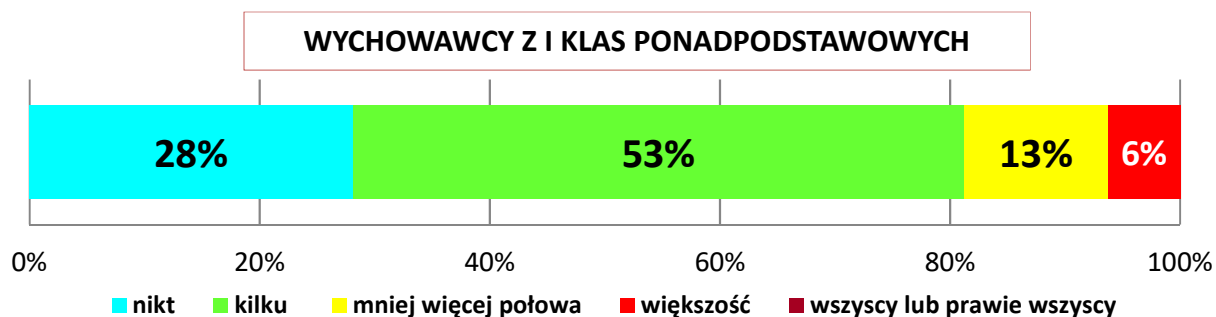
W grupie wychowawców **II klas szkół PG** jedynie 20% uznało, że w „ich” klasie nikt nie pali papierosów. Ponad 2/3 przyznało, że robi to tylko **kilku uczniów (67%)** a w opinii 13% badanych **połowa** lub **większość klasy** (wykres 14).

W opinii **nauczycieli ze szkół PP** rozpowszechnienie palenia papierosów **przez uczniów w szkole**, w której pracują (wykres 15) **jest nieco wyższe**, niż w klasie, w której są wychowawcami. Tylko jeden z uczestniczących w badaniu nauczycieli stwierdził, że w „jego szkole” nie ma uczniów palących papierosy. Niemal połowa uznała, że takich uczniów jest **kilku** (45%), co czwarty przyznał, że pali **mniej więcej połowa uczniów w szkole** (25%) a co piąty (18%) – że **większość**.

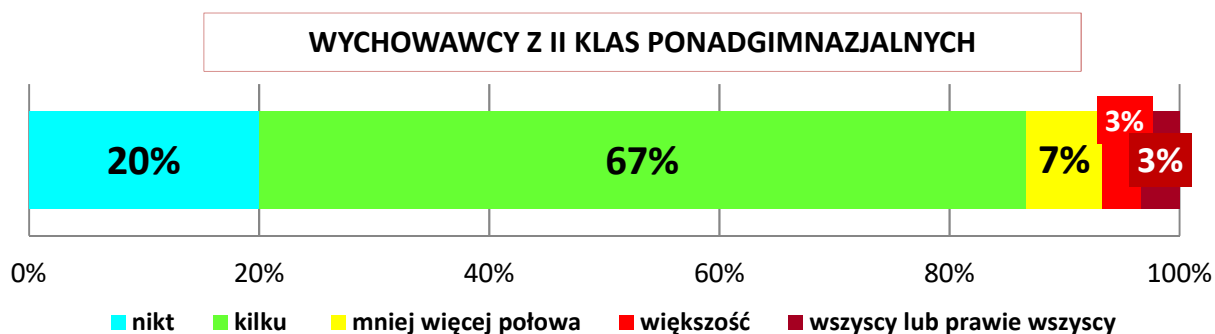
Zbliżone opinie wyrazili także wychowawcy II klas ponadgimnazjalnych, przy czym w tej grupie badanych ani jeden z nauczycieli nie twierdził już, że w szkole żaden z uczniów nie pali papierosów. **Co czwarty w tej frakcji badanych** przyznał, że po papierosy sięga **połowa uczniów w szkole** (23%) a co szósty wyraził opinię, że papierosy pali **większość** lub **niemal wszyscy uczniowie w szkole** (17%).

Analizując oceny trzeciej z badanych grup tj. pedagogów i psychologów szkolnych ze szkół PP i PG należy podkreślić, iż połowa z nich (48%) przyznała, że **w szkole sięga po papierosy kilkadziesiąt uczniów**. Czterech na dziesięciu badanych pedagogów (38%) stwierdziło, że pali **mniej więcej połowa uczniów w szkole** a co dziesiąty, że robi to **większość** (10%)..

2.1. Rozpowszechnienie palenia papierosów wśród uczniów – w klasie

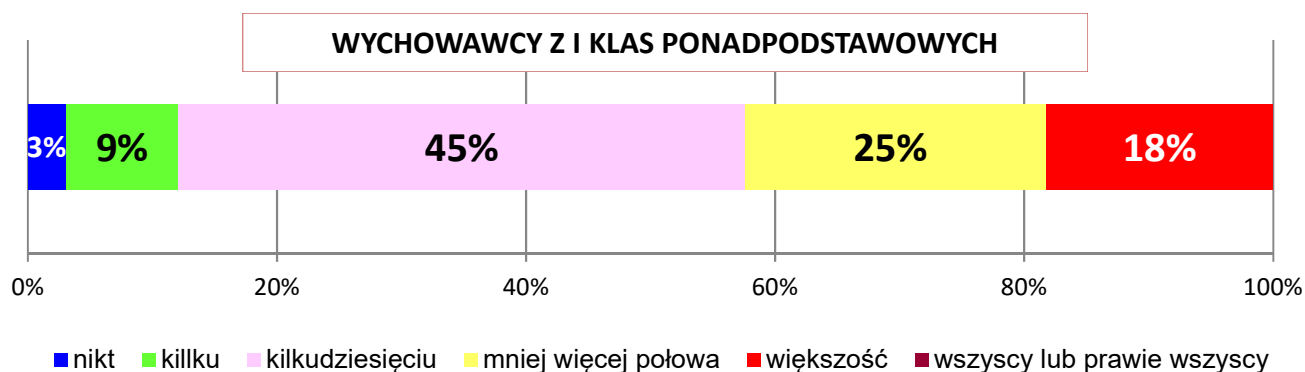

Wykres 13: Rozpowszechnienie palenia papierosów przez uczniów w klasie w ocenie wychowawców I klas ponadpodstawowych. N=32

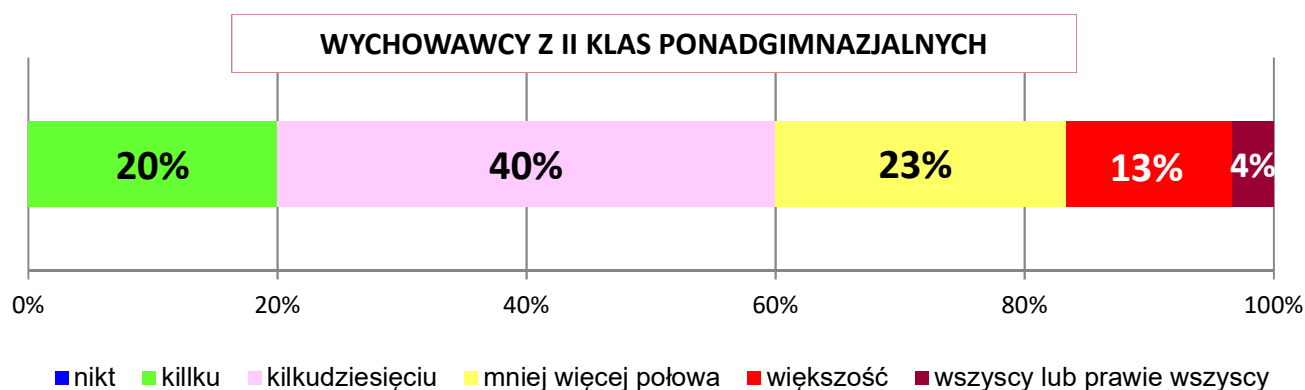

Wykres 14: Rozpowszechnienie palenia papierosów przez uczniów w klasie w ocenie wychowawców II klas ponadgimnazjalnych. N=30

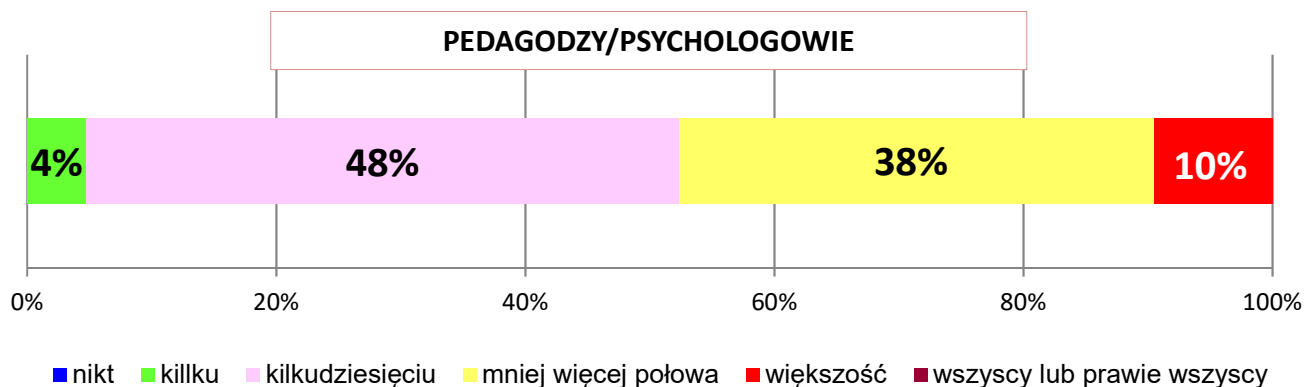
2.1. Rozpowszechnienie palenia papierosów wśród uczniów – w szkole

Wykres 15: Rozpowszechnienie palenia papierosów wśród uczniów w szkole w ocenie wychowawców I klas ponadpodstawowych. N=33

Wykres 16: Rozpowszechnienie palenia papierosów wśród uczniów w szkole w ocenie wychowawców II klas ponadgimnazjalnych. N=30

Wykres 17: Rozpowszechnienie palenia papierosów wśród uczniów w szkole w ocenie pedagogów/psychologów. N=21

2.2. Rozpowszechnienie używania e-papierosów wśród uczniów – w klasie i w szkole

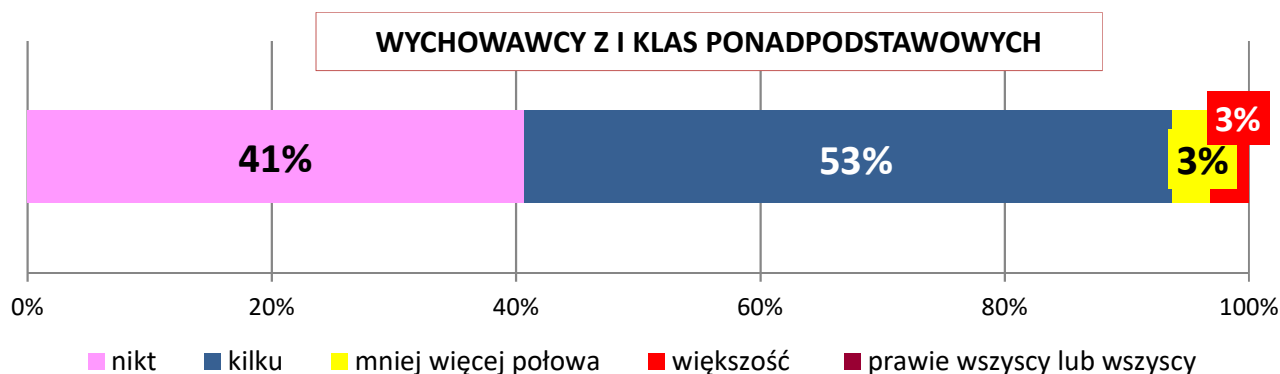
W opinii wychowawców i pedagogów z bielskich szkół ponadpodstawowych **używanie przez uczniów e-papierosów jest nieco mniej rozpowszechnione niż palenie tradycyjnych papierosów.**

Czterech na dziesięciu wychowawców I klas szkół PP (41%) uznało, że **żaden uczeń z „ich” klasy nie używa papierosów elektronicznych** a nieco ponad połowa stwierdziła, że używa ich jedynie **kilku** uczniów w klasie (53%). Zupełnie inaczej nauczyciele widzą ten problem z perspektywy całej szkoły – a nie tylko klasy, w której są wychowawcami i za którą „bezpośrednio” odpowiadają. W tym przypadku jedynie 3% badanych było zdania, że po papierosy elektroniczne nie sięga żaden uczeń w szkole. **Niemal 18% wychowawców uznało, że pali je połowa lub większość uczniów w szkole.** Podobną opinię nt. palenia „elektroników” w „swojej” klasie miało jedynie **6% badanych wychowawców.**

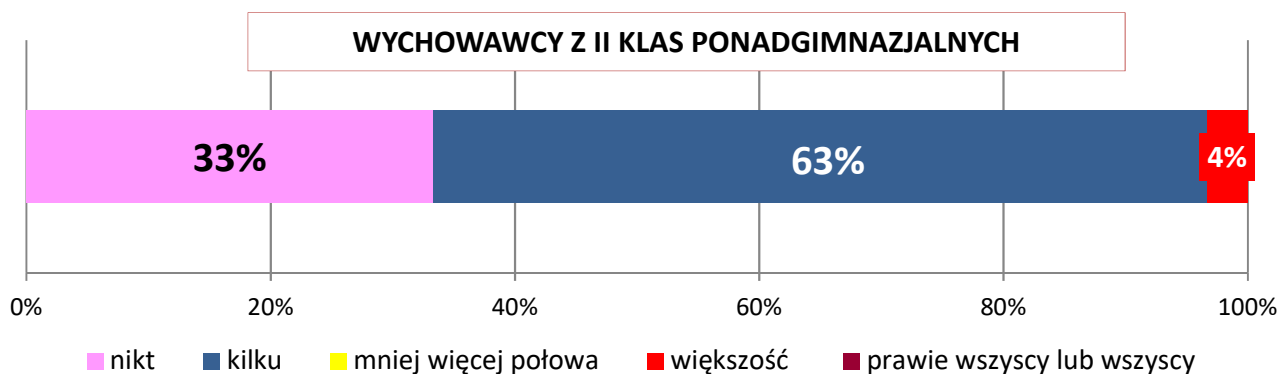
Zdaniem nauczycieli wraz z **wiekami rośnie popularność e-papierosów.** Prawie 2/3 wychowawców (63%) 17-latków tj. uczniów II klas szkół PG wyraziło przekonanie, że e-papierosów używa **jedynie kilku uczniów w klasie**, a 1/3 uważa, że **nie używa ich żaden uczeń** (33%). W tym kontekście warto przypomnieć tegoroczne wyniki badań bielskich nastolatków przeprowadzone równoległe z badaniami nauczycieli. Wynika z nich iż **co trzeci uczeń drugiej klasy szkoły PG (34%) używał e-papierosa w ostatnim miesiącu przed badaniem a ponad 8% wypaliło 6 i więcej e-papierosów dziennie co oznacza, że spełniają kryterium uzależnienia.**

W opinii niemal połowy wychowawców II klas PG (47%) oraz pedagogów (48%) pracujących w **bielskich liceach, technikach i szkołach branżowych kilkadziesiąt uczniów w tych szkołach używa e-papierosów.** Mówiąc o „swojej” klasie większość wychowawców raczej zaniża lub dość powściągliwie wypowiada się na temat rozpowszechnienia używania e-papierosów przez uczniów. Jako wychowawcy klas powinni w tej kwestii podejmować jakieś działania profilaktyczne lub interwencyjne, jednak w praktyce ... nie bardzo radzą sobie z tym problemem. W tej sytuacji łatwiej jest nie zauważać pewnych zachowań. Dlatego patrząc na „swoją” klasę 63% wychowawców podkreśla, że tylko kilku uczniów używa e-papierosów, jednak z perspektywy całej szkoły – gdy odpowiedzialność za brak odpowiednich działań rozkłada się na dyrekcję szkoły i wielu nauczycieli – niemal co szósty badany wychowawca (17%) uważa, że papierosy elektroniczne pali **połowa lub większość uczniów w szkole.** **Wśród pedagogów i psychologów szkolnych podobnego zdania jest co piąty badany respondent (19%,) który uważa, że w jego „szkole” mniej więcej połowa a nawet większość uczniów używa papierosów elektronicznych** (wykres 22).

2.2. Rozpowszechnienie używania e-papierosów wśród uczniów – w klasie

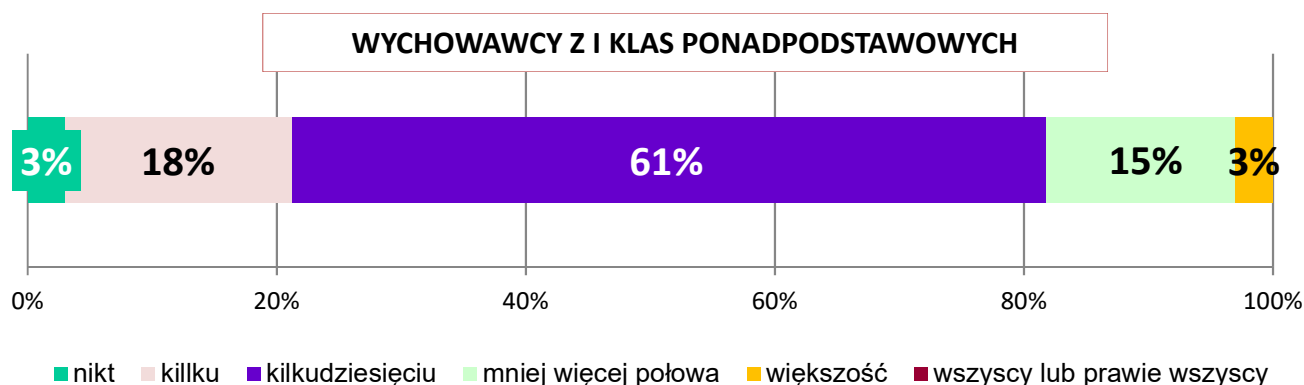

Wykres 18: Rozpowszechnienie używania e-papierosów przez uczniów w klasie w ocenie wychowawców I klas ponadpodstawowych N=32

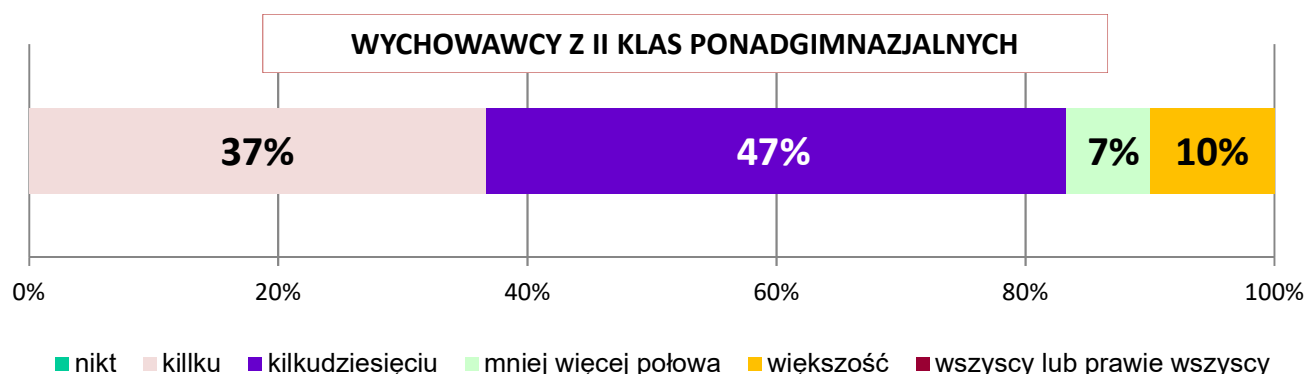

Wykres 19: Rozpowszechnienie używania e-papierosów przez uczniów w klasie w ocenie wychowawców II klas ponadgimnazjalnych. N=30

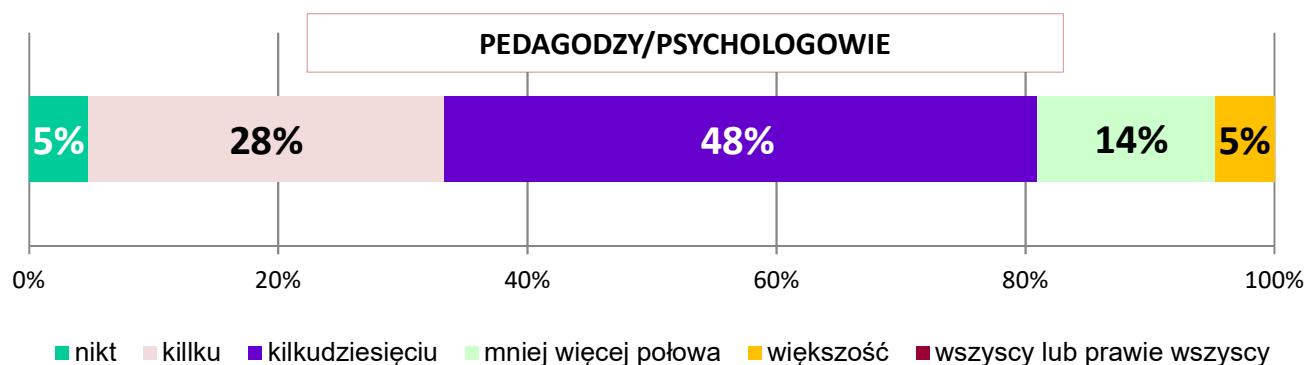
2.2. Rozpowszechnienie używania e-papierosów wśród uczniów – w szkole

Wykres 20: Rozpowszechnienie używania e-papierosów przez uczniów w szkole w ocenie wychowawców I klas ponadpodstawowych. N=33

Wykres 21: Rozpowszechnienie używania e-papierosów przez uczniów w szkole w ocenie wychowawców II klas ponadgimnazjalnych. N=30

Wykres 22: Rozpowszechnienie używania e-papierosów przez uczniów w szkole w ocenie pedagogów/psychologów. N=21

2.3. Rozpowszechnienie picia alkoholu przez uczniów - w klasie i w szkole

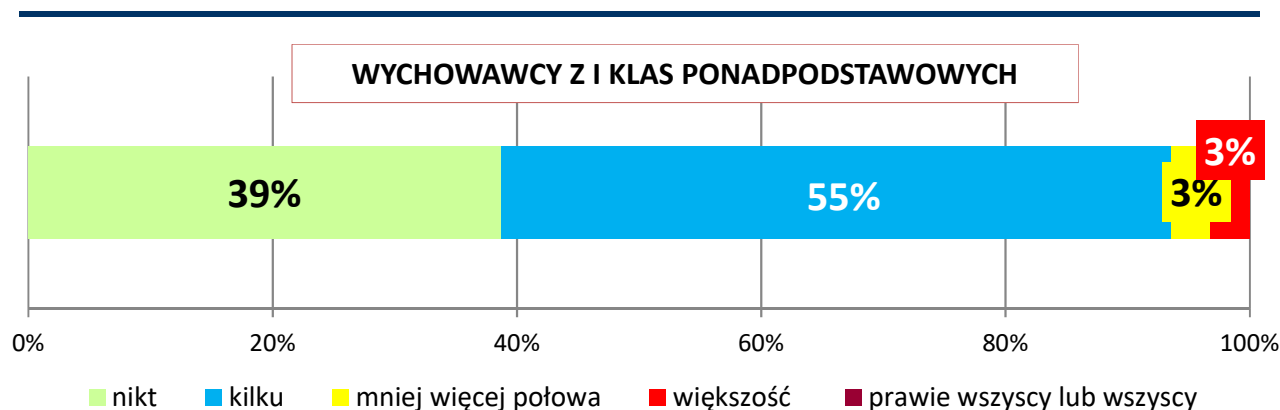
Nauczyciele uczestniczący w badaniu zostali również poproszeni o oszacowanie rozpowszechnienia picia napojów alkoholowych przez młodzież. Jak pokazuje wykres 23, **niemal 40% wychowawców I klas szkół PP stwierdziła, iż w „ich” klasie żaden z uczniów nie pije napojów alkoholowych**. Nieco ponad połowa (55%) uznała, że w klasie sięga po alkohol jedynie kilku uczniów, a 6%, że robi mniej więcej połowa lub większość uczniów w klasie. W tym kontekście warto przypomnieć wyniki badań bielskich nastolatków przeprowadzone w 2019 r. równoległe z badaniami nauczycieli. Pokazują one, iż **ponad 60% uczniów z I klas szkół PP piło alkohol w ciągu ostatnich 12 miesięcy, a co trzeci robił to w okresie ostatnich 30 dni przed badaniem (35%)**. Wydaje się, iż nauczyciele nie zdążyli jeszcze poznać nowych uczniów, którzy kilka tygodni wcześniej dopiero rozpoczęli naukę w nowej szkole. Stąd biorą się tak poważne dysproporcje pomiędzy oceną nauczycieli dot. rozpowszechnienie picia alkoholu przez młodzież a faktyczną skalą tego zjawiska.

W klasach II szkół PG **co piąty wychowawca (20%) zadeklarował, iż w „jego” klasie żaden z uczniów nie pije alkoholu** a sześciu na dziesięciu badanych stwierdziło, że problem ten dotyczy jedynie kilku uczniów w klasie (57%). Co dziesiąty nauczyciel w tej grupie przyznał, że alkohol pije **mniej więcej połowa uczniów w klasie** (10%) a kolejne 13% - że robi to **większość lub prawie wszyscy uczniowie w klasie**.

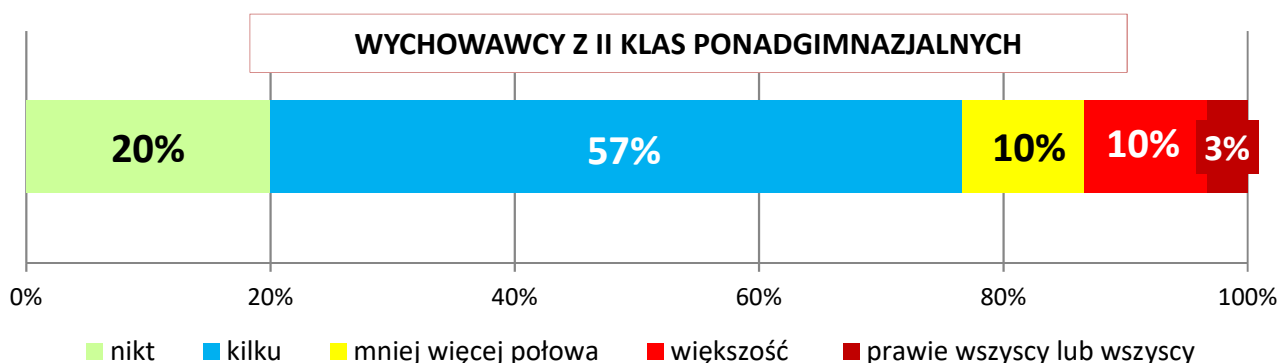
Odsetki badanych nauczycieli zmieniają się, gdy pytamy o rozpowszechnienie używania alkoholu przez uczniów w szkole. W tym przypadku zdecydowanie zmniejsza się odsetek wychowawców, którzy uważają że żaden z uczniów nie pije alkoholu. Taką opinię wyraziło jedynie 3% wychowawców I klas szkół PP. Zdecydowanie rosną natomiast odsetki respondentów, którzy są zdania, że w szkole po alkohol sięga **mniej więcej połowa** lub **większość uczniów w szkole** (odpowiednio: 33% i 16%). Podkreślimy, iż wśród tych samych wychowawców pytanym o skalę ww. problemu wśród uczniów w klasie, w której są wychowawcami – jedynie 3% stwierdziło, że alkohol pije połowa uczniów, a kolejne 3% przyznało, że robi to większość uczniów w klasie. W grupie wychowawców II klas szkół PG **co czwarty badany (27%) przyznał, że w szkole po alkohol sięga mniej więcej połowa uczniów ale tylko 10% spośród nich** uznało, że problem ten dotyczy **mniej więcej połowy uczniów w „jego” klasie**.

Patrząc na problem picia alkoholu przez młodzież z perspektywy pedagogów i psychologów szkolnych – a więc w perspektywie całej szkoły - warto podkreślić, iż co czwarty z nich (24%) wyraził opinię, że **alkohol pije mniej więcej połowa uczniów w szkole** a co dziesiąty, że problem ten dotyczy **większości uczniów w szkole** (10%). Czterech na dziesięciu badanych pedagogów (42%) uznało, iż w szkole, w której pracują po alkohol sięga kilkudziesięciu uczniów, a co siódmy (14%) był zdania, że jest to jedynie kilku uczniów w szkole.

2.3. Rozpowszechnienie picia alkoholu przez uczniów - w klasie

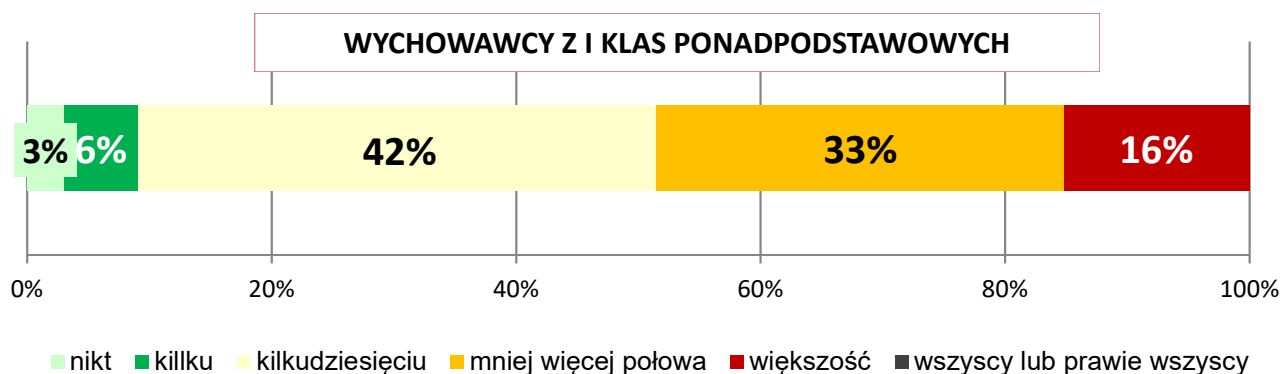

Wykres 23: Rozpowszechnienie picia alkoholu wśród uczniów **w klasie** w ocenie w ocenie wychowawców I klas ponadpodstawowych N=31

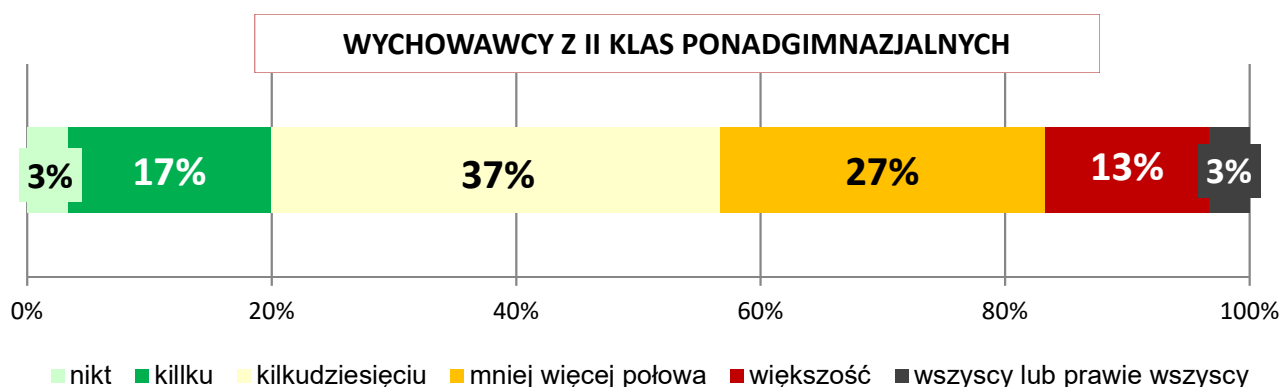

Wykres 24: Rozpowszechnienie picia alkoholu wśród uczniów **w klasie** w ocenie wychowawców II klas ponadgimnazjalnych. N=30

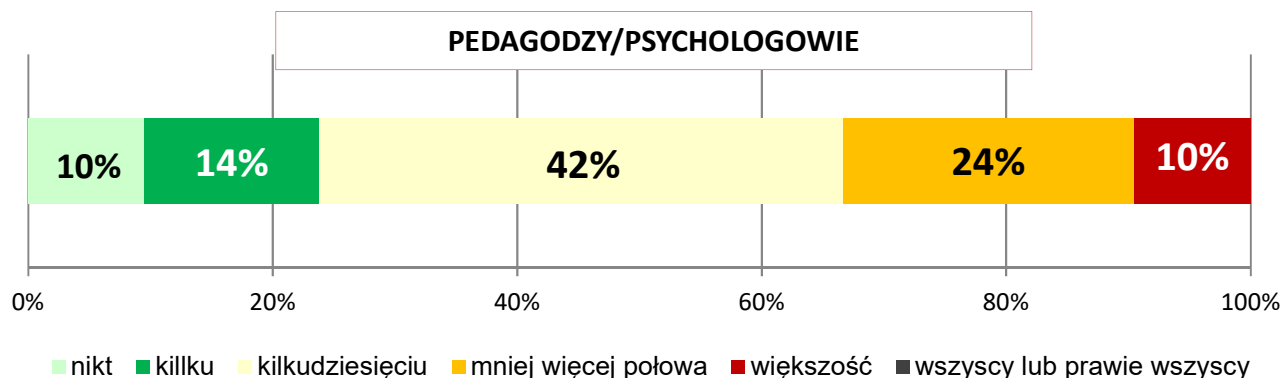
2.3. Rozpowszechnienie picia alkoholu przez uczniów - w szkole

Wykres 25: Rozpowszechnienie picia alkoholu wśród uczniów w szkole w ocenie wychowawców I klas ponadpodstawowych. N=33

Wykres 26: Rozpowszechnienie picia alkoholu wśród uczniów w szkole w ocenie wychowawców II klas ponadgimnazjalnych. N=30

Wykres 27: Rozpowszechnienie picia alkoholu wśród uczniów w szkole w ocenie pedagogów/psychologów. N=21

2.4. Rozpowszechnienie upijania się uczniów - w klasie i w szkole

Kolejnym obszarem analizowanym w badaniu była **ocena rozpowszechnienia upijania się młodzieży**. Jak pokazuje wykres 28, **90% wychowawców I klas szkół PP** stwierdziło, iż w „ich klasie” **żaden** z uczniów nie upija się alkoholem. **7% badanych w tej frakcji nauczyciel przyznało, że zdarza się to jedynie kilku uczniom w klasie.**

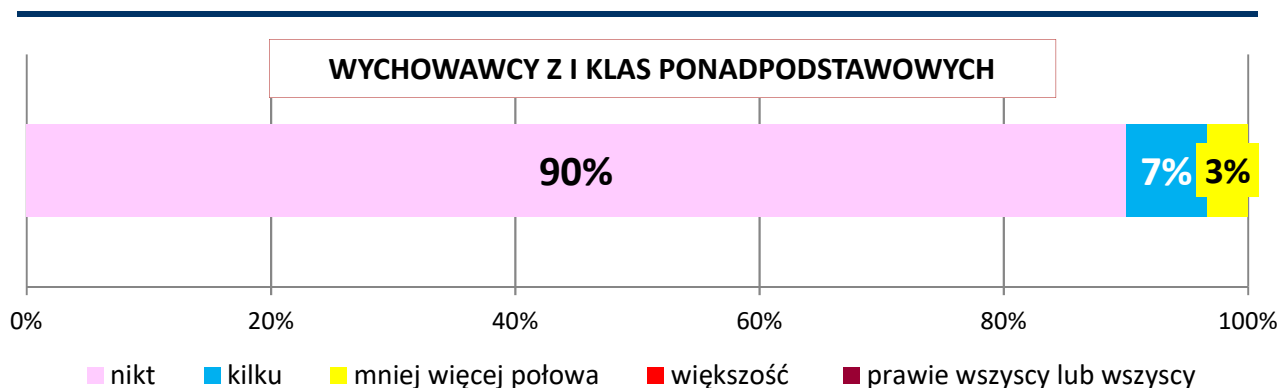
Wśród wychowawców **II klas szkół PG** połowa badanych (50%) uznała, że w „ich klasie” **żaden z uczniów nie upija się**, a czterech na dziesięciu zadeklarowało, że zdarzało się to **kilku uczniom w klasie (42%)**. Co dwunasty wychowawca w tej grupie był zdania, że upija się co najmniej połowa uczniów w klasie a nawet większość (8%).

Analizując ww. problem **z perspektywy całej szkoły** warto zwrócić uwagę, iż nauczyciele dostrzegają go znacznie bardziej, niż z perspektywy klasy, w której są wychowawcami – pokazują to wykresy 30-32.

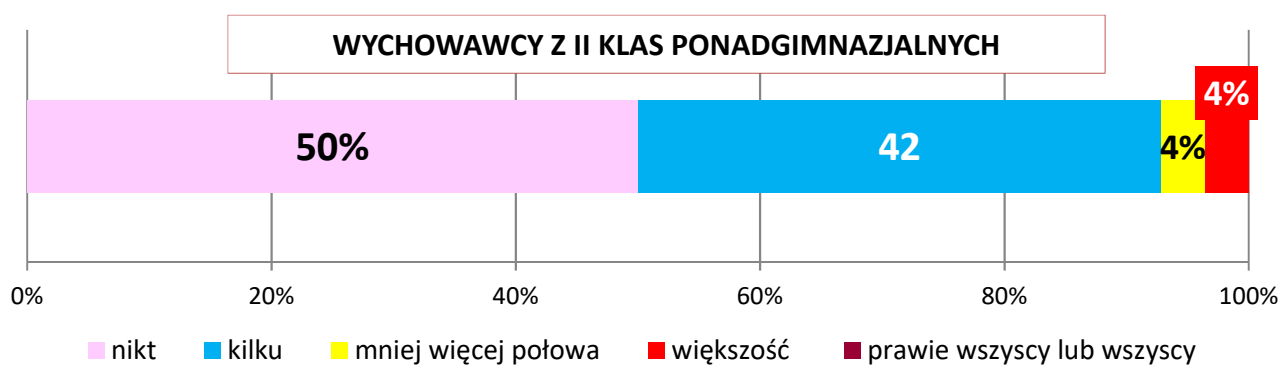
Tylko 15% wychowawców I klas bielskich liceów, techników i szkół zawodowych przyznało, iż w „ich” szkole nie upija się żaden uczeń. Niemal 40% stwierdziło, że dotyczy to **kilku uczniów w szkole**, a co trzeci z wychowawców (33%) jest przekonanych, że **upija się kilkudziesięciu 15-latków**. **13% respondentów** jest zdania, że **problem upijania się dotyczy mniej więcej połowy uczniów w szkole.**

Co drugi uczestniczący w badaniu wychowawca II klasy szkoły PG (50%) przyznał, że w „jego” szkole upija się jedynie kilku uczniów, a co czwarty (23%) stwierdził, że robi to kilkudziesięciu. 10% wychowawców w tej frakcji badanych wyraziło przekonanie, że w szkole, w której pracują upija się mniej więcej połowa lub większość uczniów. **Podobne opinie wyrażali także pedagodzy i psychologowie ze szkół ponadgimnazjalnych.** Co piąty z nich (19%) uważał, że upija się kilkudziesięciu uczniów w szkole, a co dziesiąty (10%) był zdania, że problem ten dotyczy połowy a nawet większości uczniów w szkole.

2.4. Rozpowszechnienie upijania się uczniów - w klasie

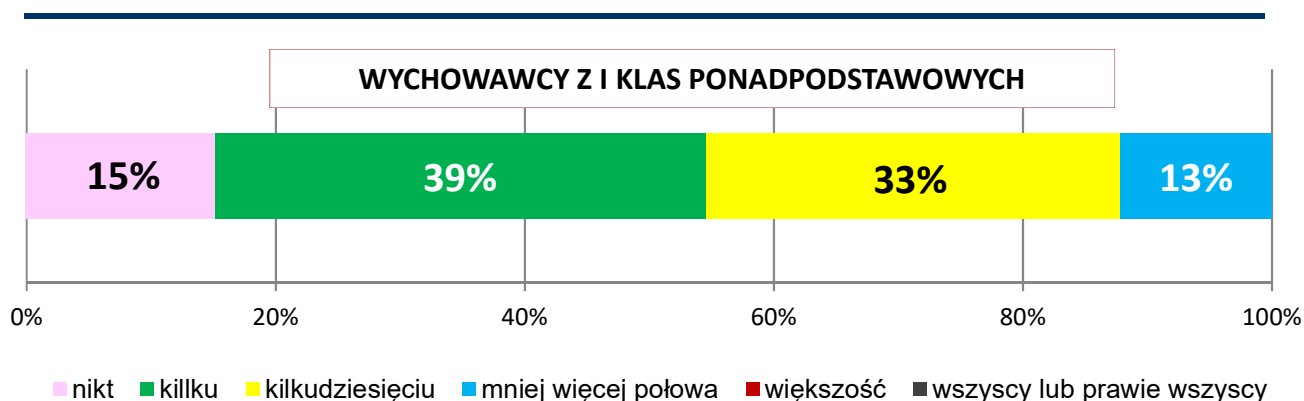

Wykres 28: Rozpowszechnienie upijania się uczniów **w klasie** w ocenie wychowawców I klas ponadpodstawowych. N=30

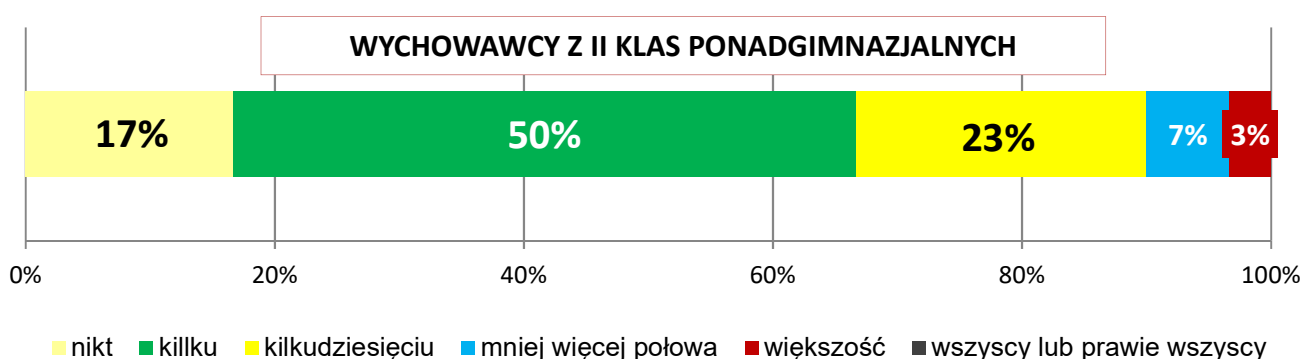

Wykres 29: Rozpowszechnienie upijania się uczniów **w klasie** w ocenie wychowawców II klas ponadgimnazjalnych. N=28

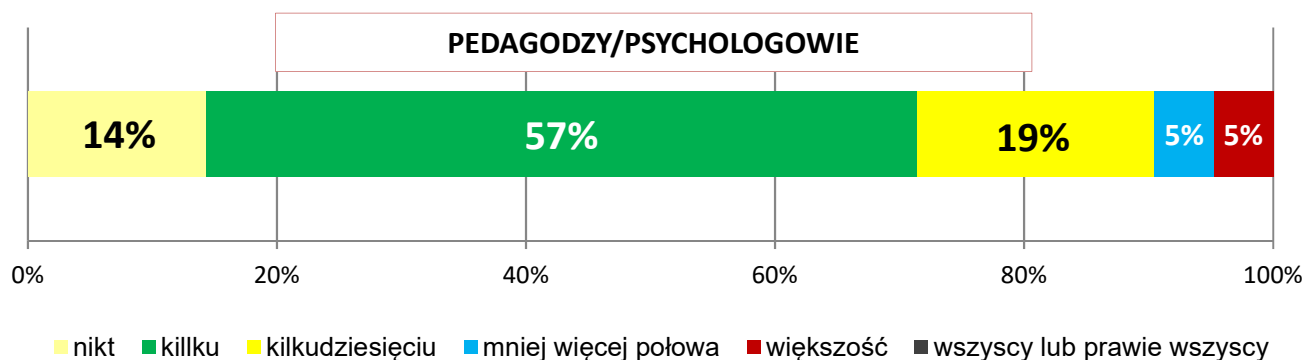
2.4. Rozpowszechnienie upijania się uczniów - w szkole

Wykres 30: Rozpowszechnienie upijania się uczniów w szkole w ocenie wychowawców I klas ponadpodstawowych. N=33

Wykres 31: Rozpowszechnienie upijania się uczniów w szkole w ocenie wychowawców II klas ponadgimnazjalnych. N=30

Wykres 32: Rozpowszechnienie upijania się uczniów w szkole w ocenie pedagogów/psychologów. N=21

2.5. Rozpowszechnienie używania narkotyków przez uczniów w klasie i w szkole

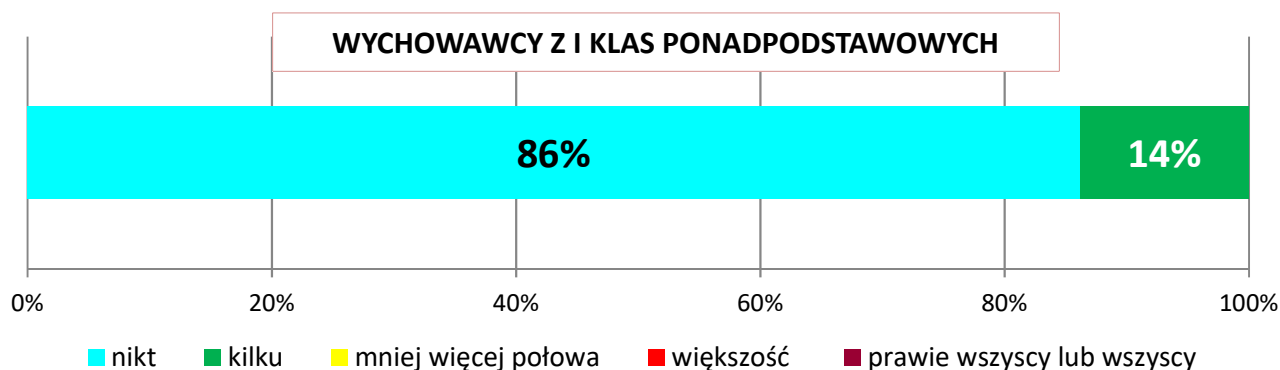
Jak pokazują wykresy 33 i 34, **86% wychowawców** I klas szkół PP jest przekonanych, że **w ich klasie nie ma uczniów używających narkotyków**. **14% badanych uważa**, że problem ten dotyczy **kilku** uczniów. **Bardzo podobnie** wyglądają rozkłady odpowiedzi w **II klasach szkół ponadgimnazjalnych**. 89% badanych wychowawców uważa, że żaden uczeń w „ich” klasie nie używa narkotyków. Innego zdania jest 7% wychowawców, którzy twierdzą, że problem ten dotyczy kilku uczniów w klasie. 4% badanych z tej frakcji uważa, że po narkotyki sięga większość uczniów w klasie.

Ci sami badani nauczyciele nieco inaczej postrzegają problem rozpowszechnienia używania narkotyków przez uczniów w perspektywie całej szkoły. W tym przypadku – gdy nie czują się bezpośrednio odpowiedzialni za uczniów „swojej” klasy – szerzej dostrzegają skalę ww. zjawiska.

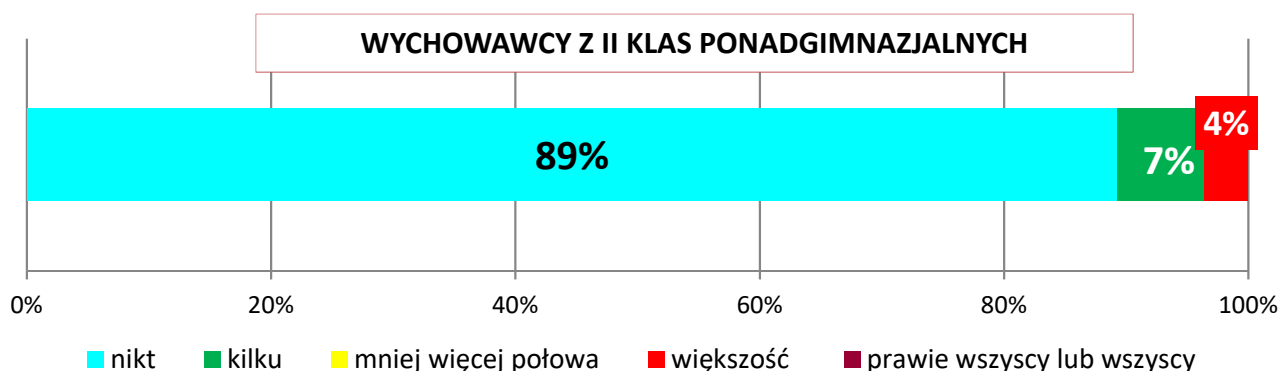
Średnio co trzeci wychowawca (30-33%) pracujący w bielskim liceum, technikum lub szkole branżowej uważa, że żaden uczeń w „jego” szkole nie używa narkotyków. W grupie wychowawców uczniów I klas szkół PP prawie 60% badanych nauczycieli jest zdania, że problem ten dotyczy jedynie kilku uczniów, a co ósmy (12%), że kilkudziesięciu. Wśród wychowawców II klas szkół PG co piąty nauczyciel uważa, że w szkole sięga po narkotyki kilkudziesięciu uczniów a 4% twierdzi nawet, że jest to większość uczniów. W tym kontekście warto przypomnieć wyniki badań bielskich nastolatków przeprowadzone w 2019 r. równoległe z badaniami nauczycieli które pokazały, iż **co trzeci uczeń II klas szkół PG w ciągu ostatnich 12 miesięcy używał marihuany lub haszyszu (33%), a co szósty robił to w okresie ostatnich 30 dni przed badaniem (18%)**.

W grupie pedagogów i psychologów szkolnych tylko co czwarty badany był zdania, że żaden z uczniów w szkole nie używa narkotyków (24%). **Prawie 2/3 uznało, że sięga po nie kilku uczniów a co dziesiąty (10%), że kilkudziesięciu**. 4% badanych w tej grupie wyraziło opinię, że narkotyków używa większość uczniów w szkole.

2.5. Rozpowszechnienie używania narkotyków przez uczniów w klasie

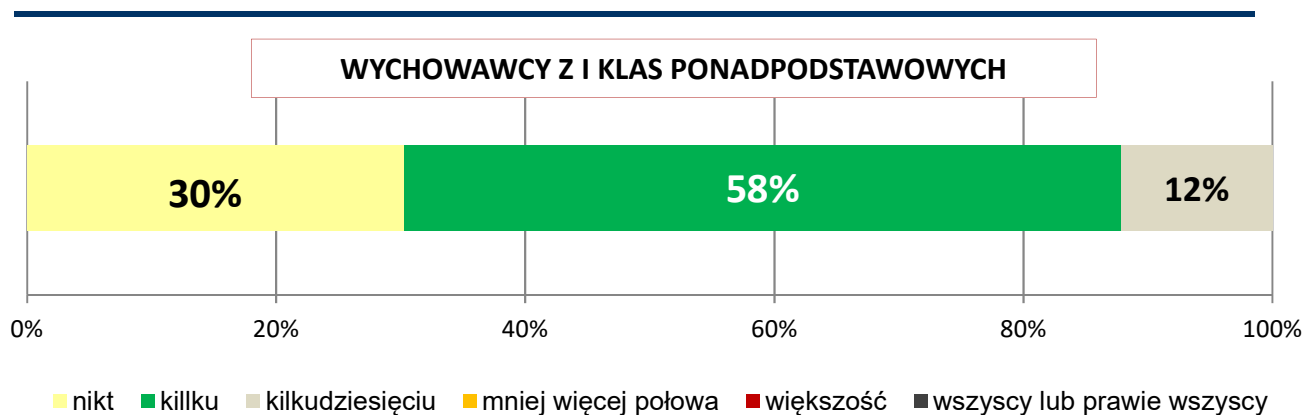

Wykres 33: Rozpowszechnienie używania narkotyków przez uczniów **w klasie** w ocenie wychowawców I klas ponadpodstawowych N=29

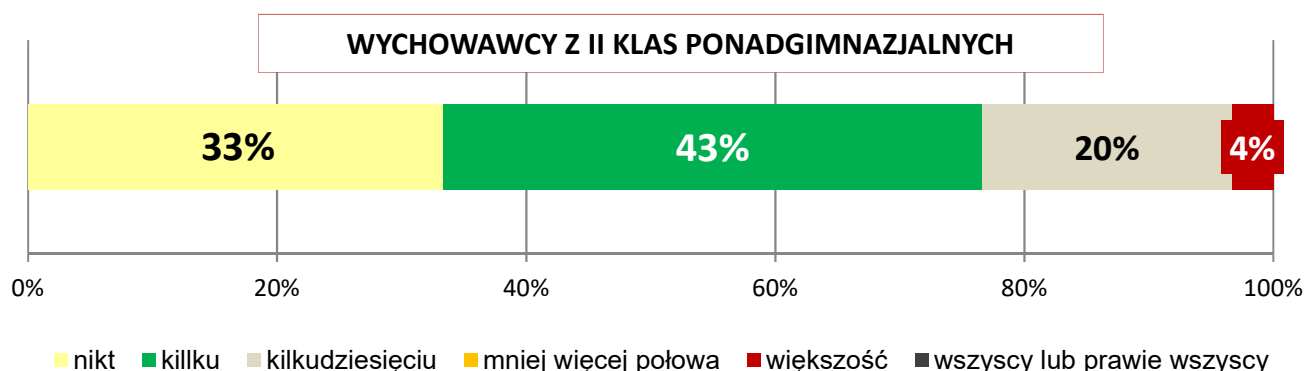

Wykres 34: Rozpowszechnienie używania narkotyków przez uczniów **w klasie** w ocenie wychowawców II klas ponadgimnazjalnych. N=28

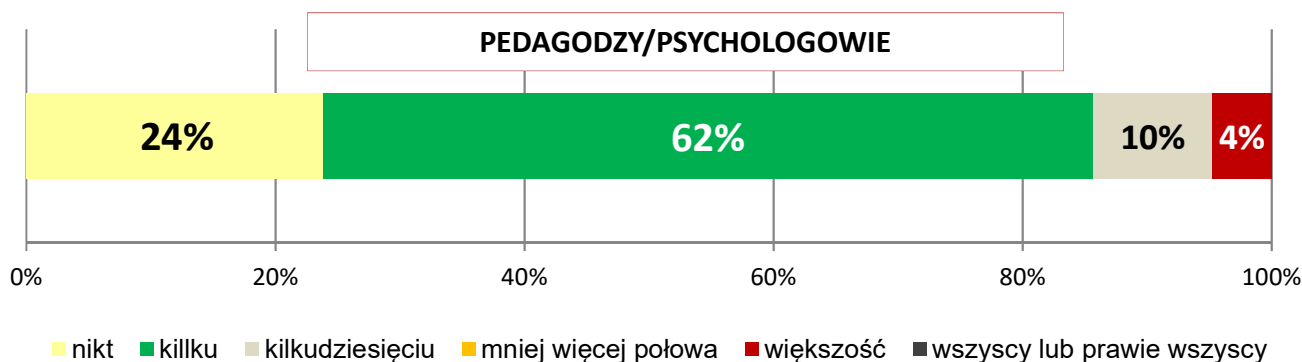
2.5. Rozpowszechnienie używania narkotyków przez uczniów w szkole

Wykres 35: Rozpowszechnienie używania narkotyków przez uczniów w szkole w ocenie wychowawców I klas ponadpodstawowych. N=33

Wykres 36: Rozpowszechnienie używania narkotyków przez uczniów w szkole w ocenie wychowawców II klas ponadgimnazjalnych. N=30

Wykres 37: Rozpowszechnienie używania narkotyków przez uczniów w szkole w ocenie pedagogów/psychologów. N=21

2.6. Rozpowszechnienie używania dopalaczy przez uczniów w klasie i szkole

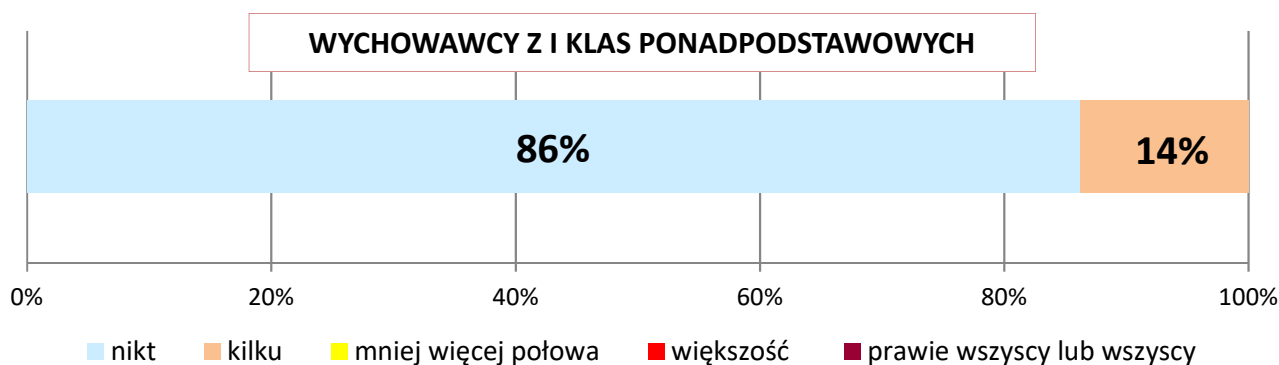
W opinii wychowawców I klas szkół PP rozpowszechnienie używania przez młodzież dopalaczy jest dokładnie na tym samym poziomie, co rozpowszechnienie używania narkotyków. Jak pokazują wykresy 38 i 39, 86% badanych wychowawców wyraziło przekonanie, że w ich klasie **żaden z uczniów nie używa dopalaczy**, a 14% jest zdania, że dotyczy to **kilku uczniów**.

W grupie wychowawców II klas szkół ponadgimnazjalnych również 86% badanych stwierdziło, że w „jego” klasie **nie ma uczniów używających dopalaczy** (89%). 11% stwierdziło natomiast, że dopalaczy używa **kilku** uczniów a klasie.

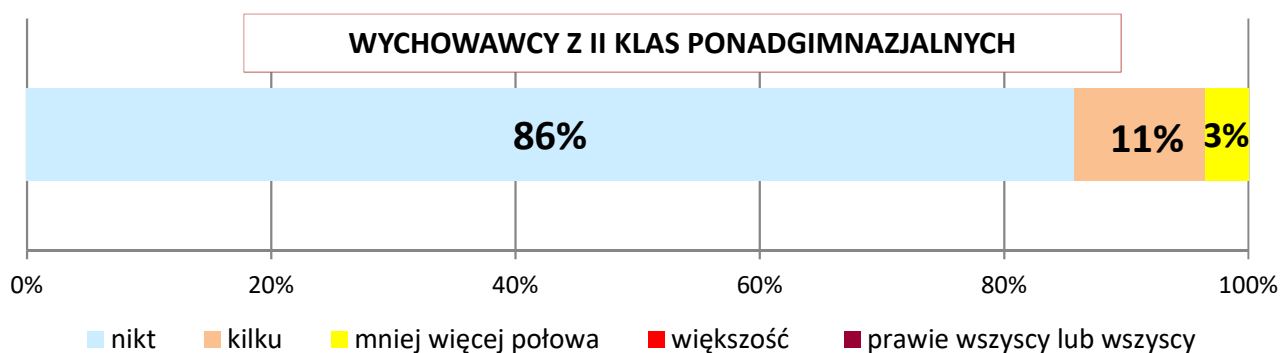
Patrząc na to zjawisko z perspektywy całej szkoły, a nie tylko klasy, w której są wychowawcami - opinie nauczycieli nt. rozpowszechnienia używania przez młodzież dopalaczy są nieco inne. **Jedynie 30% wychowawców I klas szkół PP i 20% wychowawców II klas PG uznało, że w „ich szkole” żaden z uczniów nie sięga po dopalacze.** 45% badanych ze szkół PP i siedmiu na dziesięciu ze szkół PG przyznało, że **kilku uczniów w szkole** używa dopalaczy. **Co piąty wychowawca I klasy PP (21%) stwierdził, że dopalaczy używa kilkudziesięciu uczniów w „jego” szkole, a 3% - że mniej więcej połowa uczniów w szkole.**

W grupie pedagogów i psychologów szkolnych jedynie co trzeci badany (33%) wyraził opinię, że w szkole, w której pracuje **nie ma uczniów używających dopalaczy. Sześciu na dziesięciu badanych (57%) jest zdania, że w „ich” szkole uczy się kilku uczniów mających kontakt z dopalaczami. 5% pedagogów jest przekonana, że problem używania dopalaczy dot. kilkudziesięciu uczniów w szkole, a kolejne 5% - uważa, że dotyczy on większości uczniów.**

2.6. Rozpowszechnienie używania dopalaczy przez uczniów w klasie

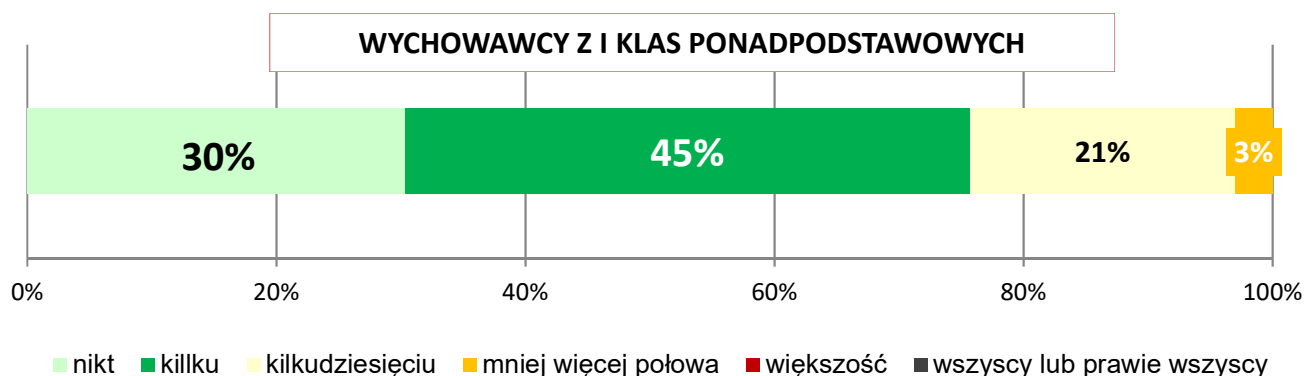

Wykres 38: Rozpowszechnienie używania dopalaczy przez uczniów w klasie w ocenie w ocenie wychowawców I klas ponadpodstawowych N=29

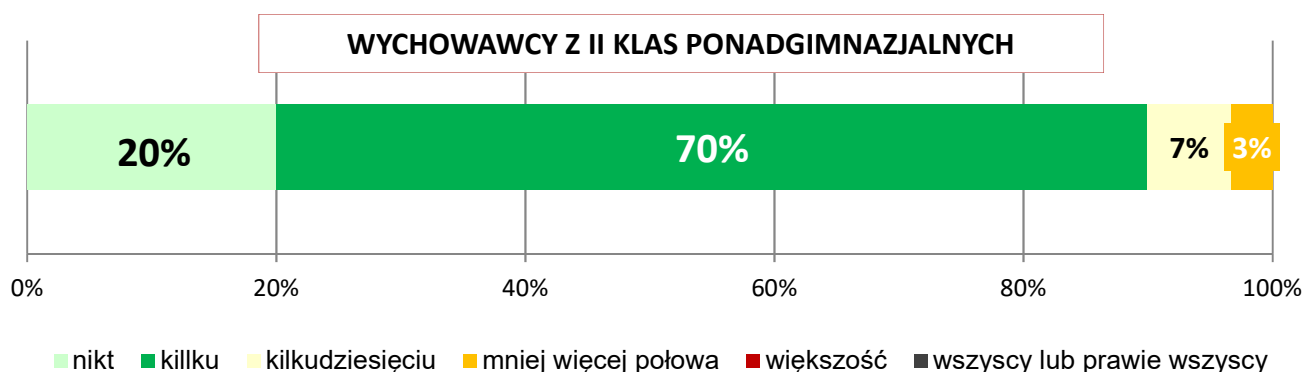

Wykres 39: Rozpowszechnienie używania dopalaczy przez uczniów w klasie w ocenie wychowawców II klas ponadgimnazjalnych. N=28

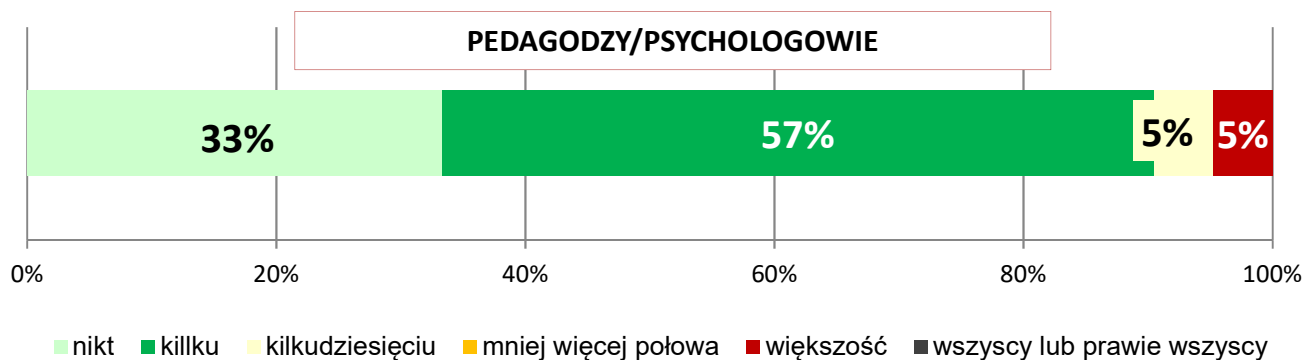
2.6. Rozpowszechnienie używania dopalaczy przez uczniów w szkole

Wykres 40: Rozpowszechnienie używania dopalaczy przez uczniów w szkole w ocenie wychowawców I klas ponadpodstawowych. N=33

Wykres 41: Rozpowszechnienie używania dopalaczy przez uczniów w szkole w ocenie wychowawców II klas ponadgimnazjalnych. N=30

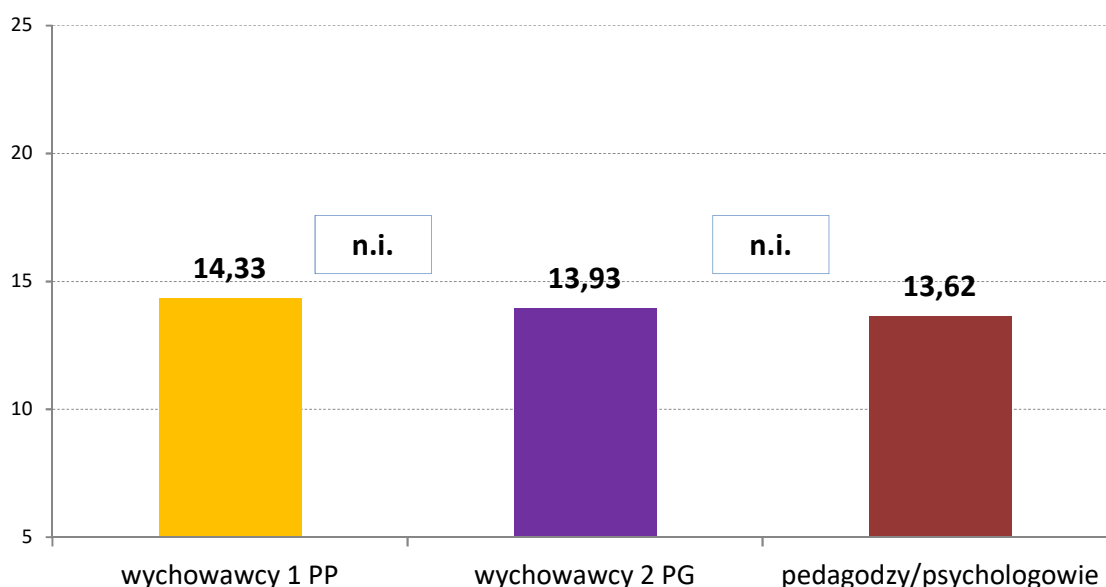
Wykres 42: Rozpowszechnienie używania dopalaczy przez uczniów w szkole w ocenie pedagogów/psychologów. N=21

2.7. Ocena rozpowszechnienia używania substancji przez uczniów w szkole - w opiniach wychowawców i pedagogów

Analizy wykazały także, że wskaźnik sumaryczny z 5 skal dotyczących postrzegania rozpowszechnienia używania substancji w szkole stanowi dobrą, samodzielną skalę. Utworzono więc zmienną pn. Ocena rozpowszechnienia używania substancji przez uczniów w szkole, sumując punkty wyliczone na podstawie odpowiedzi na pytania 9A - 9E ankiety. Współczynnik Alfa Cronbacha dla skali wynosi powyżej 0,7. Zmienna może przyjmować wartości od 5 - 30.

Analizowano związek pomiędzy oceną rozpowszechnienia używania substancji przez uczniów a typem szkoły, w jakiej pracują badani. Analizy wykazały, że rozpowszechnienie używania substancji przez uczniów w szkole jest oceniane podobnie wśród badanych nauczycieli pracujących w szkołach ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych oraz w grupie pedagogów i psychologów szkolnych (wykres 43).

Ocena rozpowszechnienia używania substancji przez uczniów w szkole według wychowawców i pedagogów – wartości średnich

Wykres 43: Ocena rozpowszechnienia używania substancji przez uczniów w szkole – porównanie średnich: wychowawcy kl. 1 ponadpodstawowych vs wychowawcy kl. 2 ponadgimnazjalnych vs pedagodzy/psychologowie.

2.7. Ocena rozpowszechnienia używania substancji przez uczniów a staż pracy badanych w szkole

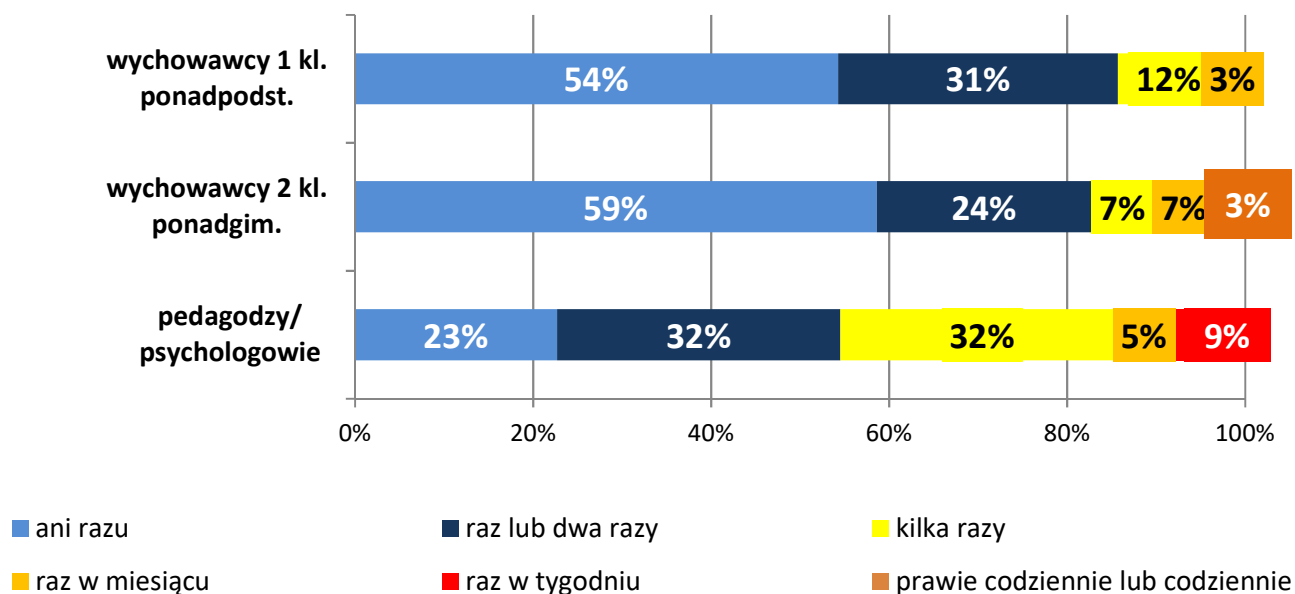
Tabela 2: Macierz korelacji pomiędzy zmiennymi: „ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów” w oczach wychowawców i pedagogów/psychologów a „staż pracy w szkole”.

		Staż pracy	Ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów
Staż pracy	Korelacja Pearsona	1	-,094
	Istotność (dwustronna)		,483
	N	88	58
Ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów	Korelacja Pearsona	-,094	1
	Istotność (dwustronna)	,483	
	N	58	88

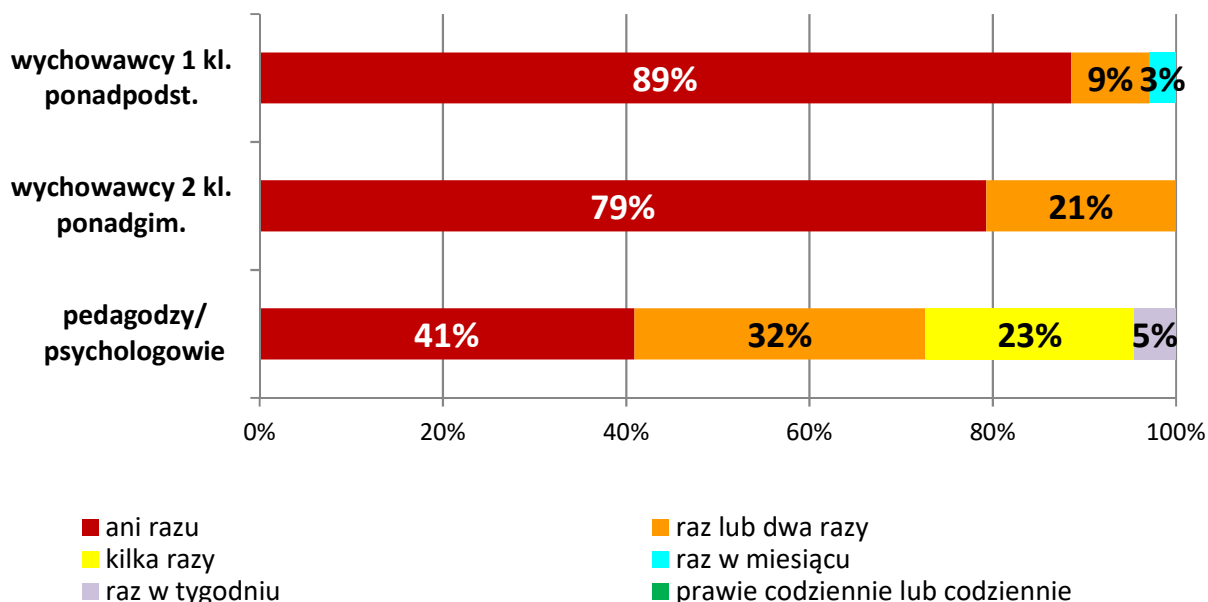
W badaniu nie stwierdzono **istotnej korelacji** pomiędzy oceną rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów w szkole a stażem pracy badanych wśród nauczycieli z gimnazjów.

Wychowawcy i pedagodzy/psychologowie szkolni z krótszym stażem ocenili rozpowszechnienie używania substancji wśród uczniów tak samo, jak badani z dłuższym stażem pracy w szkole.

2.8. Rozpowszechnienie palenia papierosów, picia alkoholu i używania narkotyków przez uczniów w kontekście rozmów wychowawców i pedagogów - z rodzicami uczniów

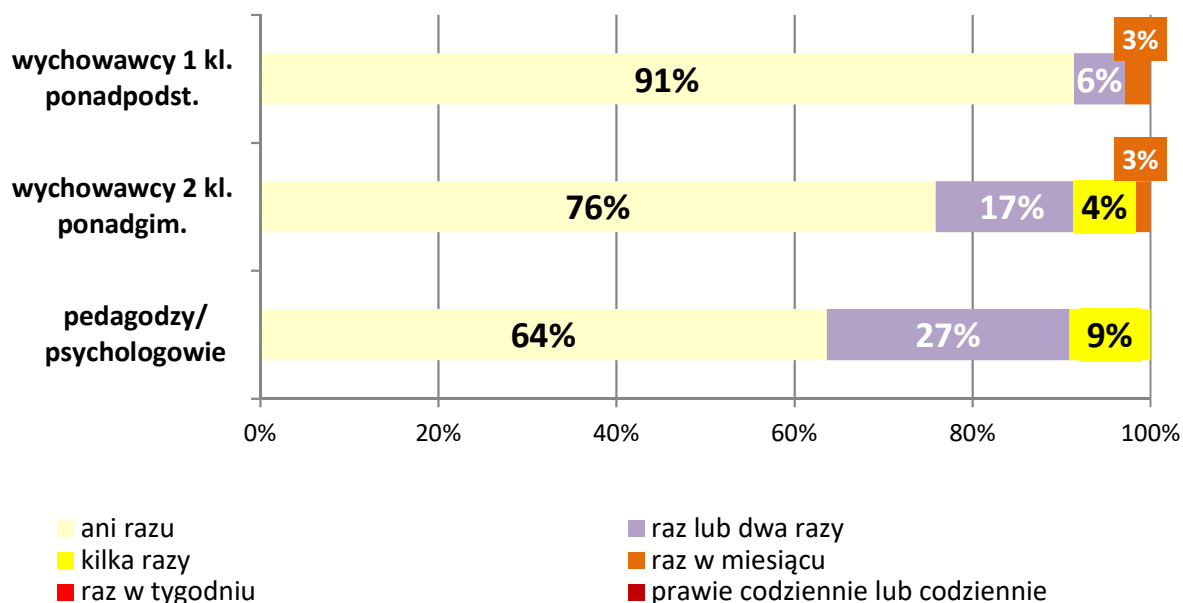

Wykres 44: Częstotliwość rozmów z rodzicami w szkole z powodu palenia papierosów przez uczniów – w ostatnich 12 miesiącach. 1PP=35 2PG=31 P/P=22

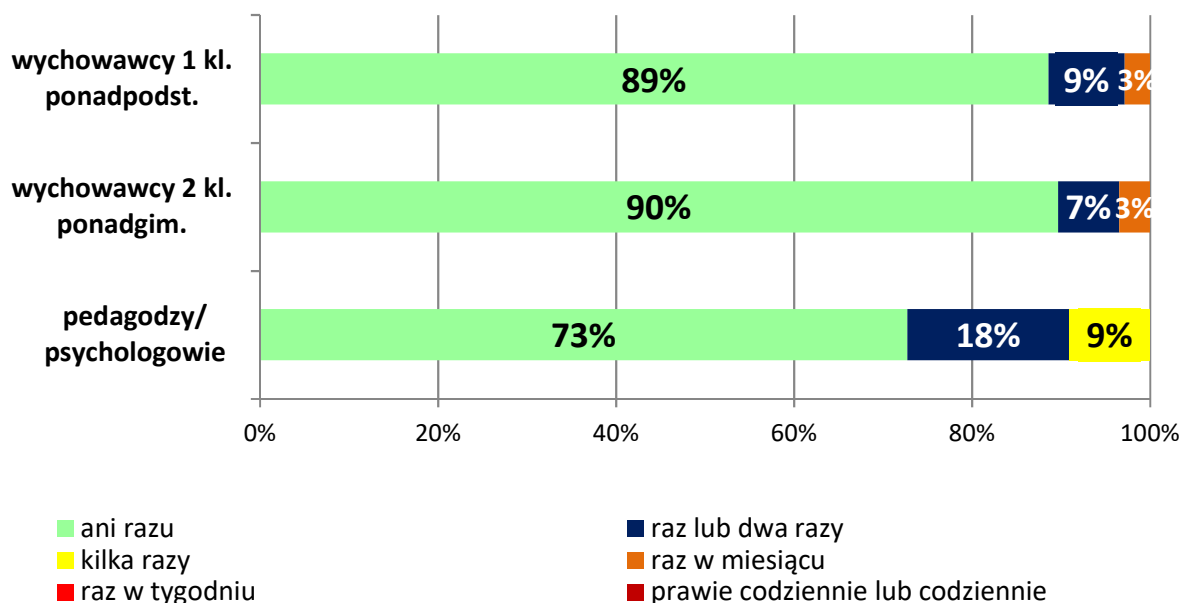

Wykres 45: Częstotliwość rozmów z rodzicami w szkole z powodu picia napojów alkoholowych przez uczniów – w ostatnich 12 miesiącach. 1PP=35 2PG=31 P/P=22

2.8. Rozpowszechnienie palenia papierosów, picia alkoholu i używania narkotyków przez uczniów w kontekście rozmów wychowawców i pedagogów - z rodzicami uczniów

Wykres 46: Częstotliwość rozmów z rodzicami w szkole z powodu używania narkotyków przez uczniów – w ostatnich 12 miesiącach. 1PP=35 2PG=31 P/P=22

Wykres 47: Częstotliwość rozmów z rodzicami w szkole z powodu używania dopalaczy przez uczniów – w ostatnich 12 miesiącach. 1PP=35 2PG=31 P/P=22

2.8. Rozpowszechnienie palenia papierosów, picia alkoholu i używania narkotyków przez uczniów w kontekście rozmów wychowawców i pedagogów - z rodzicami uczniów

Analiza danych przedstawionych na wykresach 44-47 wskazuje, że w ciągu ostatnich 12 miesięcy rozmowy z rodzicami na temat palenia przez uczniów papierosów musiało przeprowadzić ponad 40% wychowawców (46% w I klasach szkół PP i 41% w II klasach szkół PG) oraz ponad $\frac{3}{4}$ pedagogów i psychologów szkolnych pracujących w bielskich szkołach ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych (77%). Niemal co trzeci nauczyciel ze szkoły PP podejmował takie rozmowy *raz lub dwa razy w roku* (31%), a co szósty – co najmniej *kilka razy* (15%).

W grupie pedagogów i psychologów szkolnych częstotliwość rozmów z rodzicami nt. palenia papierosów przez uczniów była **największa**. Co trzeci badany pedagog podejmował je *raz lub dwa razy* (32%), a kolejne 32% - *kilka razy*. 5% badanych podejmowało takie rozmowy raz w miesiącu a kolejne 9% badanych raz w tygodniu.

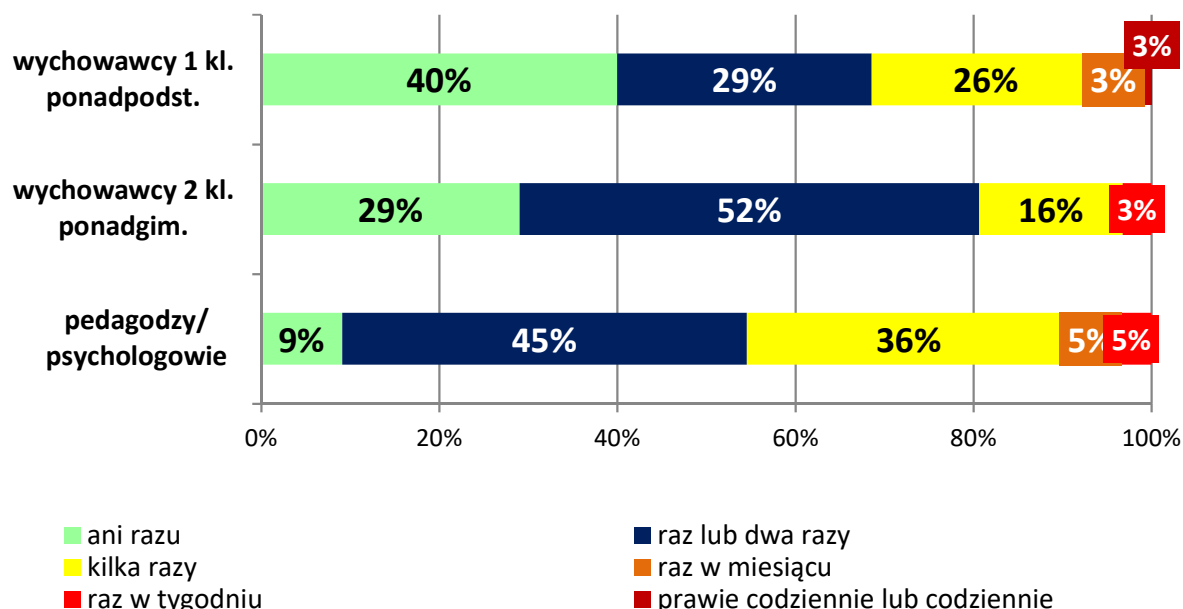
Znacznie mniejsza część nauczycieli prowadziła rozmowy z rodzicami w związku z piciem alkoholu przez uczniów. W grupie wychowawców I klas PP co dziesiąty badany nauczyciel (9%) odbyło tego typu rozmowę – *jeden lub dwa razy w roku*, a 3% - *raz w miesiącu*. W populacji wychowawców klas II szkół PG co piąty badany przyznał, że w ostatnim roku raz lub dwa razy rozmawiał na ten temat z rodzicami (21%).

W grupie pedagogów i psychologów szkolnych pracujących w bielskich **szkołach ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych** co trzeci badany rozmawiał z rodzicami w szkole z powodu picia napojów alkoholowych przez uczniów *raz lub dwa razy* (32%), a co czwarty – *kilka razy* (23%). 5% pedagogów stwierdziło, że podejmowało tego typu rozmowy *raz w tygodniu*.

O konieczności przeprowadzania rozmów z rodzicami w związku z używaniem przez młodzież narkotyków mówił co jedenasty badany wychowawca 15-latków (9%) i co czwarty nauczyciel ze szkoły ponadgimnazjalnej (24%). 7% pedagogów odbyło tego typu rozmowy co najmniej kilka razy.

Najczęściej rozmowy z rodzicami w sprawie używania narkotyków i dopalaczy przez młodzież prowadzili pedagodzy i psychologowie szkolni. Co trzeci badany pedagog pracujący w bielskiej szkole ponadpodstawowej (36%) w ciągu ostatnich 12 miesięcy rozmawiał z rodzicami ucznia, w związku z używaniem przez niego narkotyków (36%), a co czwarty (27%) – w związku z dopalaczami. 9% spośród badanych pedagogów odbyło kilka takich rozmów w ciągu roku.

2.9. Wiedza wychowawców/pedagogów na temat rozpowszechnienia picia alkoholu przez uczniów poza szkołą

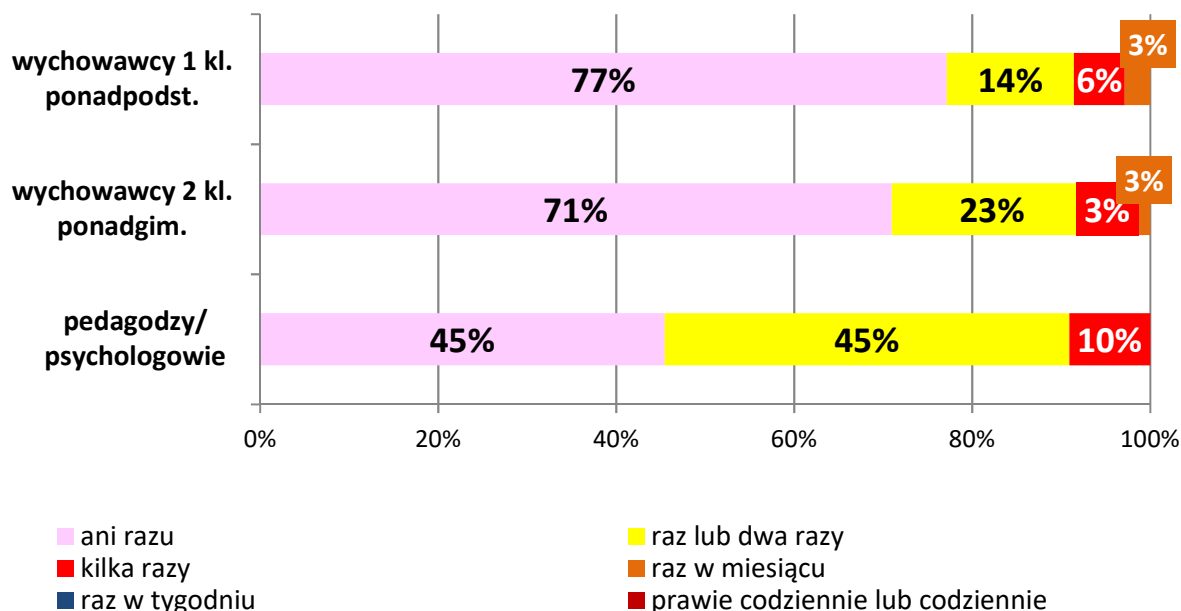
Wykres 48: Ile razy wychowawcy i pedagodzy w ciągu ost. 12 miesięcy dowiadywali się o przypadkach picia alkoholu przez uczniów poza szkołą?

W badaniu analizowano także, jak często wychowawcy i pedagodzy, a także psychologowie szkolni dowiadywali się o przypadkach picia alkoholu przez uczniów poza szkołą np. w takich miejscach jak pub, park, ulica, prywatka czy dyskoteka.

Taką sytuację odnotowało sześciu na dziesięciu wychowawców I klas szkół PP (60%). Co czwarty z nich (26%) miał tego typu sygnały kilka razy w roku a 6% raz w miesiącu i częściej. Ponad 70% wychowawców 17-latków z II klas szkół ponadgimnazjalnych dowiedziało się o przypadkach picia alkoholu przez uczniów poza szkołą. Co piąty nauczyciel w tej grupie uzyskiwał takie informacje co najmniej kilka razy w roku (19%). **Najczęściej o tego typu zdarzeniach wspominali pedagodzy i psychologowie szkolni. Aż 90% spośród nich przyznało, że mieli takie informacje w ostatnim roku. Co trzeci z nich dowiadywał się o picciu alkoholu przez uczniów poza szkołą przynajmniej kilka razy w roku, a co dziesiąty (10%) co najmniej raz w miesiącu i częściej.**

Te informacje jednoznacznie wskazują, iż nauczyciele i pedagodzy pracujący w bielskich szkołach są dość dobrze zorientowani w zakresie ryzykownych zachowań młodzieży związanych z piciem alkoholu. Mają więc rzeczywiste podstawy, aby uznać konieczność realizacji działań profilaktycznych i edukacyjnych dot. szkód związanych z piciem alkoholu przez nastolatki.

2.10. Wiedza wychowawców/pedagogów na temat rozpowszechnienia używania narkotyków przez uczniów poza szkołą

Wykres 49: Ile razy wychowawcy i pedagodzy w ciągu ost. 12 miesięcy dowiadywali się o przypadkach używania narkotyków przez uczniów poza szkołą?

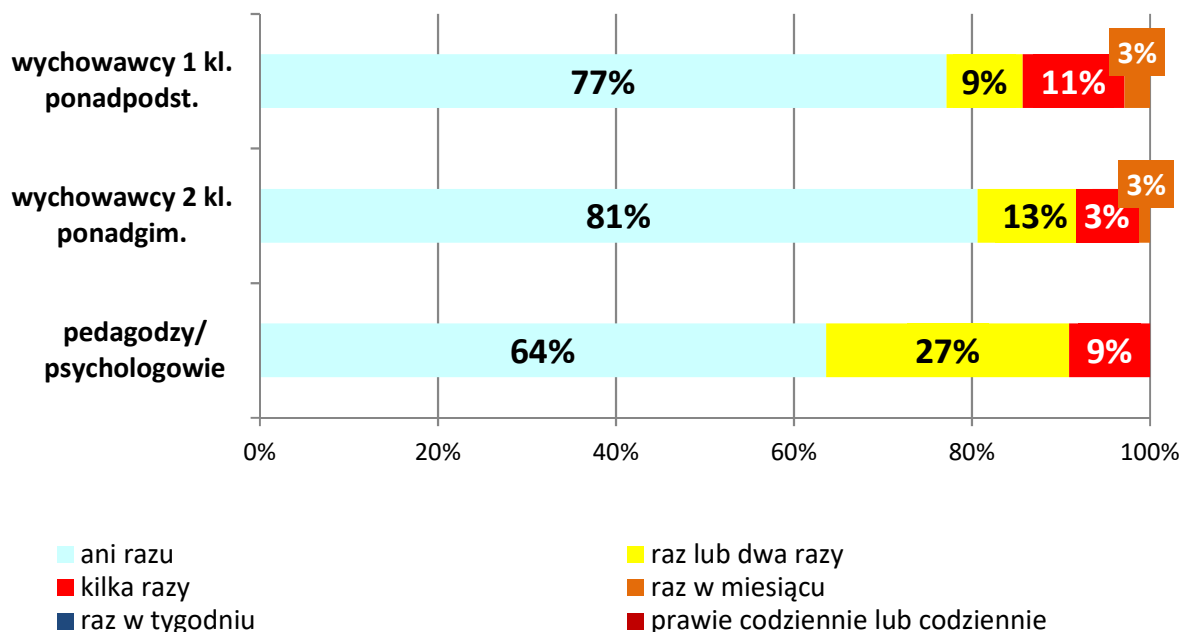
Znacznie rzadziej niż w przypadku picia alkoholu przez uczniów poza szkołą do badanych nauczycieli docierały informacje na temat używania narkotyków przez młodzież szkolną.

Co siódmy badany wychowawca I klasy szkoły ponadpodstawowej stwierdził, iż w okresie ostatnich 12 miesięcy dowiedział się o tego typu sytuacjach **raz lub dwa razy (14%)** a **9% badanych** w tej grupie nauczycieli - **miało takie sygnały kilka razy**.

W grupie nauczycieli ponadgimnazjalnych co **trzeci badany wychowawca (29%)** przyznał, że w ostatnim roku dowiadywał się o przypadkach używania narkotyków przez młodzież. **6% badanych** otrzymywało takie informacje **kilka razy w roku**.

W grupie pedagogów i psychologów szkolnych odnotowano najwyższe wyniki w zakresie rozpowszechnienia tego typu zdarzeń. **Prawie połowa badanych pedagogów (45%)** przyznała, że dowiadywali się o takich sytuacjach **1-2 razy w roku** a co dziesiąty (10%) - **kilka razy w roku**.

2.11. Wiedza wychowawców/pedagogów na temat rozpowszechnienia używania dopalaczy przez uczniów poza szkołą

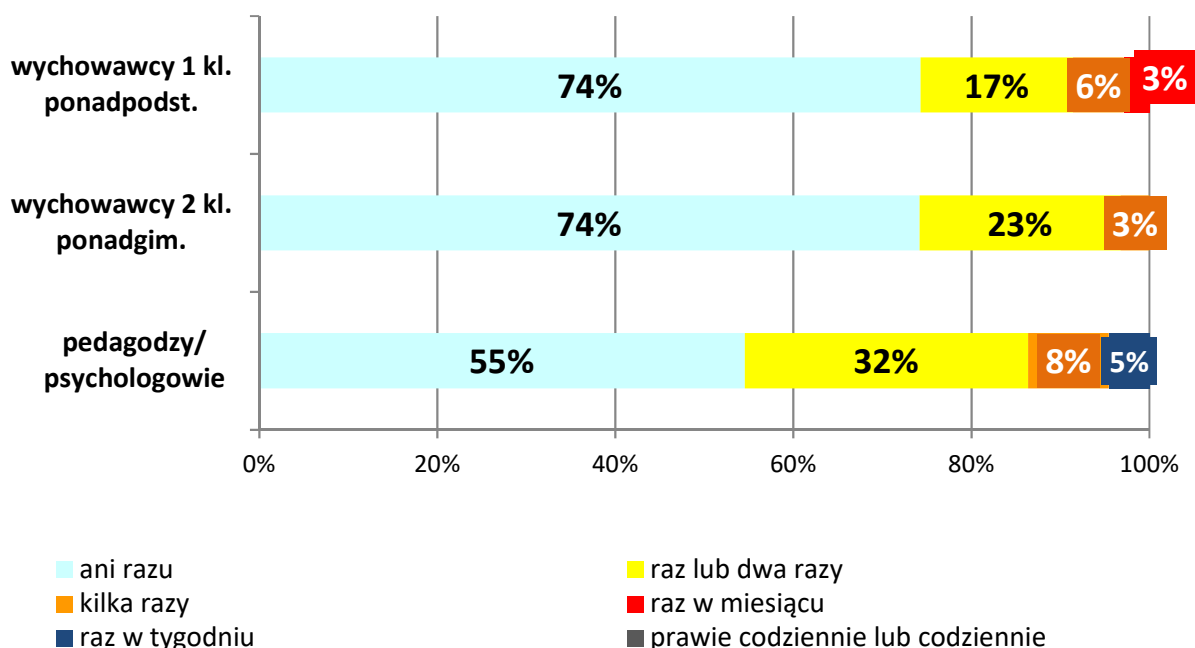
Wykres 50: Ile razy wychowawcy i pedagodzy w ciągu ostatnich 12 miesięcy dowiadywali się o przypadkach używania dopalaczy przez uczniów poza szkołą?

Prawie co czwarty wychowawca I klasy szkoły ponadpodstawowej (PP) przyznał, iż w ciągu ostatniego roku dowiedział się o przypadkach używania dopalaczy przez uczniów, poza terytorium szkoły (23%). 14% badanych w tej grupie nauczycieli stwierdziło, iż otrzymali takie sygnały co najmniej kilka razy w roku.

W grupie wychowawców II klas szkół ponadgimnazjalnych co piąty nauczyciel przyznał, że trafiały do niego informacje nt. uczniów z jego szkoły sięgających po dopalacze (19%). 6% respondentów w tej frakcji dowiadywało się o takich sytuacjach kilka razy w roku i częściej.

Najwięcej tego typu niepokojących sygnałów otrzymali pedagodzy i psychologowie szkolni. Co trzeci z nich w ciągu ostatnich 12 miesięcy miał informację o ryzykownych zachowaniach uczniów związanych z używaniem dopalaczy poza szkołą (36%), przy czym 9% otrzymywało takie sygnały kilka razy w roku.

2.12. Wiedza wychowawców na temat udziału uczniów w bójce lub innym akcie przemocy poza szkołą

Wykres 51: Ile razy wychowawcy i pedagodzy w ciągu ostatnich 12 miesięcy dowiadywali się o udziale uczniów w bójce lub innym akcie przemocy poza szkołą?

W badaniu analizowano także, jak często nauczyciele dowiadywali się o przypadkach przemocy pomiędzy uczniami np. bójce lub innych, podobnych wydarzeniach, do których dochodziło poza szkołą.

Wśród wychowawców I klas szkół ponadpodstawowych i II ponadgimnazjalnych ¼ badanych w okresie ostatnich 12 miesięcy dowiedziała się o udziale uczniów swojej szkoły w bójce lub innym akcie przemocy, do którego doszło poza szkołą (26%). W większości przypadków były to jednorazowe zdarzenia ale 9% respondentów z pierwszej wymienionej grupy nauczycieli i 3% z drugiej podkreśliło, iż tego typu informacje docierały do nich kilka razy w roku i częściej.

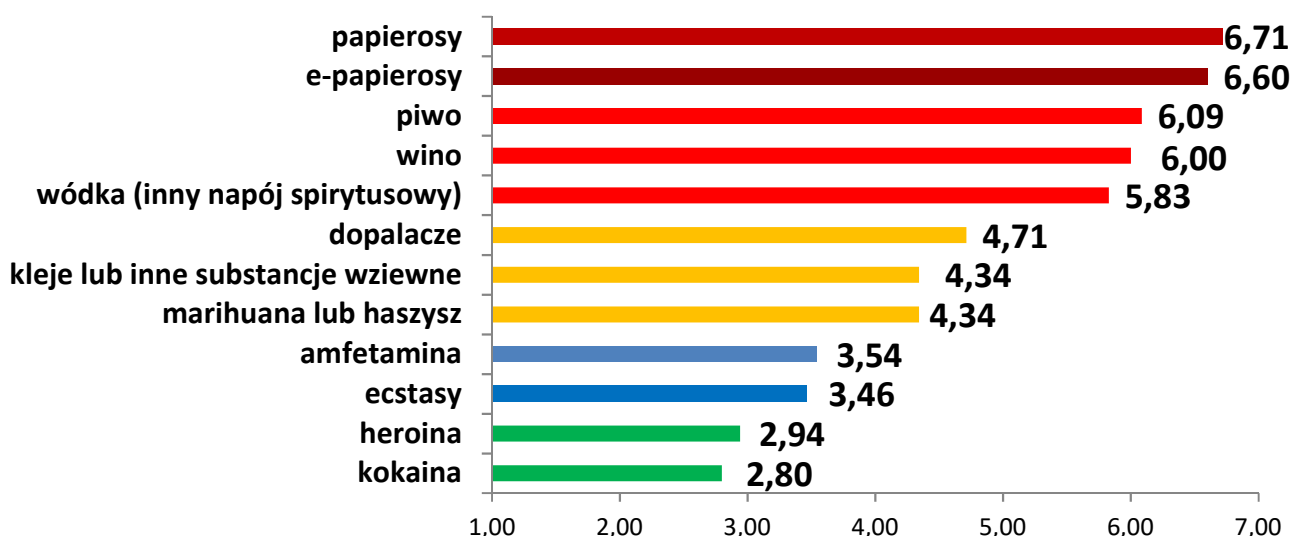
Najwyższy odsetek badanych, którzy dowiadywali się o różnych formach przemocy między uczniami, jakie zdarzały się poza szkołą – odnotowano wśród pedagogów i psychologów szkolnych. Prawie co drugi z nich (45%) przyznał, iż w ciągu ostatnich 12 miesięcy zetknął się z tego typu informacjami a 13% spośród miało takie sygnały co najmniej kilka razy w roku.

**3. Dostępność substancji
psychoaktywnych dla uczniów
w środowisku lokalnym
w ocenie nauczycieli
i pedagogów/psychologów szkolnych**

3.1. Ocena dostępności substancji psychoaktywnych - w opinii wychowawców I klas ponadpodstawowych

Ocena dostępności substancji psychoaktywnych dla uczniów I klas ponadpodstawowych
- w opinii wychowawców

- porównanie wartości średnich - skala 7 punktowa -

Wykres 52: Ocena dostępności substancji psychoaktywnych dla młodzieży uczącej się w I kl. ponadpodstawowych – w opinii nauczycieli - porównanie średnich; N=35

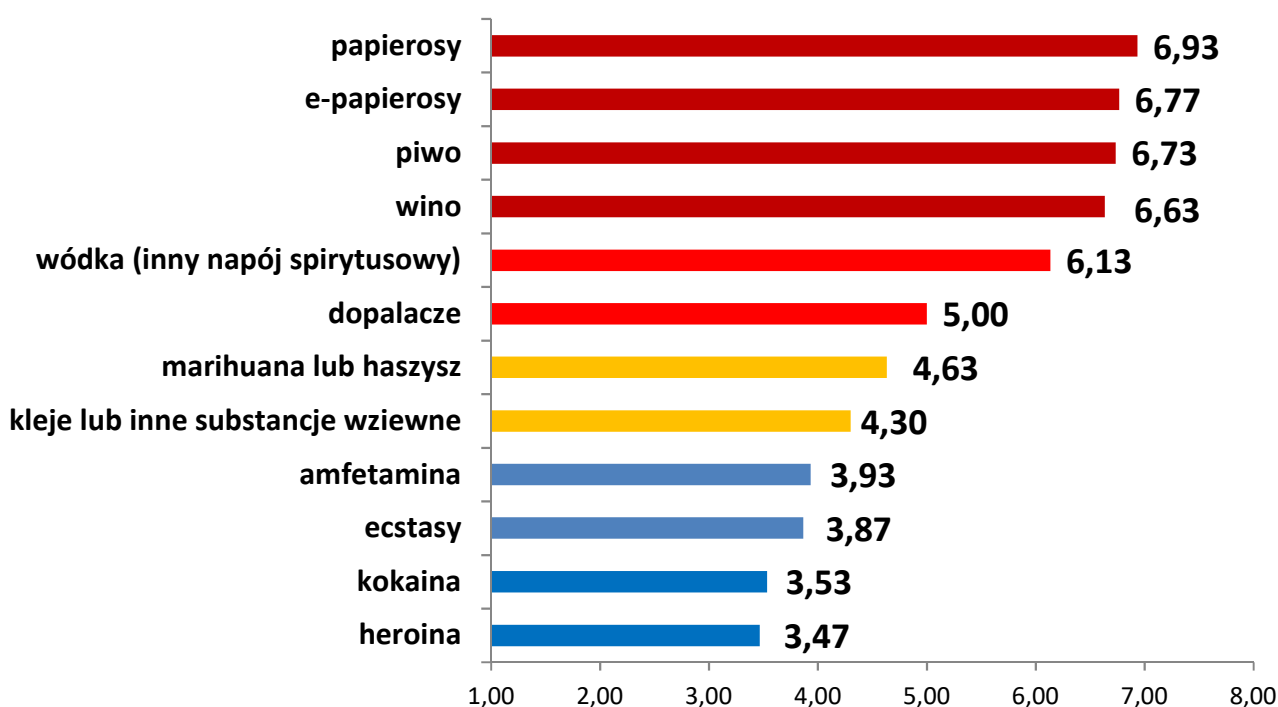
Wychowawcy 15-latków czyli uczniów I klas szkół ponadpodstawowych stwierdzili, że **najłatwiej dostępne dla uczniów „z ich klasy” są papierosy i e-papierosy** (6,71 i 6,60 pkt w 7 punktowej skali). Na kolejnym miejscu w ww. rankingu dostępności znalazło się **piwo i wino** (w obu przypadkach ok. 6,0 pkt) oraz **napoje spirytusowe** (5,83). Dostępność narkotyków jest zdecydowanie mniejsza i nie przekracza 5 pkt, przy czym **najbardziej dostępne** – w opinii wychowawców I klas szkół PP są **dopalacze** (4,71 pkt) zaś **marihuana i haszysz na identycznym poziomie, jak substancje wziewne** np. kleje, którymi można się odurzyć (4,34 pkt). Najtrudniej dostępna dla 15-latków wg. badanych nauczycieli - jest heroina i kokaina (2,94 i 2,8 pkt).

W kontekście stwierdzonego w badaniu **istotnego wzrostu dostępności napojów alkoholowych i papierosów** warto rozważyć **przeprowadzenie badań „tajemniczego klienta”** połączonych z działaniami interwencyjnymi kierowanymi **do sprzedawców papierosów i napojów alkoholowych**. Realizacja tego typu działań w wielu miastach doprowadziła do istotnego ograniczenia dostępności ww. substancji

3.1. Ocena dostępności substancji psychoaktywnych - w opinii wychowawców II klas ponadgimnazjalnych

Ocena dostępności substancji psychoaktywnych dla uczniów II klas ponadgimnazjalnych
-- w opinii wychowawców

- porównanie wartości średnich - skala 7 punktowa -

Wykres 53: Ocena dostępności substancji psychoaktywnych dla młodzieży uczącej się w II kl. ponadgimnazjalnych – w opinii nauczycieli - porównanie średnich; N=30

Wychowawcy 17-latków pracujący w bielskich szkołach ponadgimnazjalnych – podobnie, jak ich koledzy ze szkół ponadpodstawowych stwierdzili, że **najłatwiej dostępne dla młodzieży są papierosy i e-papierosy** (6,93 pkt i 6,77 pkt), a następnie **piwo, wino i napoje spirytusowe (wódka)**. Trudniej zdobyć nastolatkom dopalacze oraz marihuanę (4,63 pkt) i substancje wziewne np. kleje (4,3 pkt).

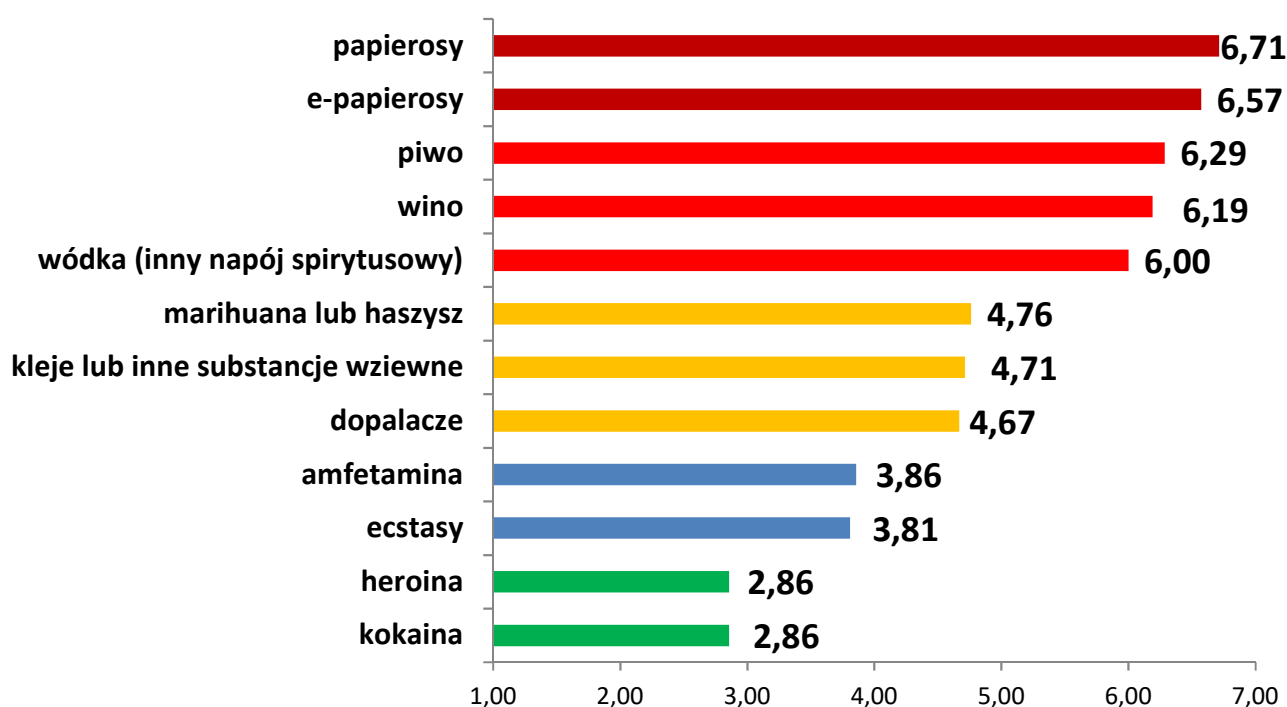
Najtrudniejszy w ocenie badanych jest dostęp do tzw. „twardych” narkotyków - **kokainy i heroiny** (3,53 pkt i 3,47 pkt). Nieco łatwiej – w ocenie wychowawców - młodzież może zdobyć **amfetaminę i ecstasy** (3,93 pkt i 3,87 pkt). Dostępność tych substancji – w ocenie badanych nauczycieli – jest dla młodzieży II klas szkół PG wyraźnie wyższa niż dla uczniów I klas szkół ponadpodstawowych (PP).

3.1. Ocena dostępności substancji psychoaktywnych - w opinii pedagogów/psychologów

Ocena dostępności substancji psychoaktywnych dla uczniów

- w opinii pedagogów/psychologów

- porównanie wartości średnich - skala 7 punktowa -

Wykres 54: Ocena dostępności substancji psychoaktywnych dla młodzieży uczącej się – w opinii pedagogów/psychologów - porównanie średnich; N=21

W opinii pedagogów i psychologów szkolnych pracujących w bielskich szkołach ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych – podobnie jak w opinii wychowawców klas - **najłatwiej dostępne dla młodzieży są papierosy i e-papierosy a następnie piwo, wino i napoje spirytusowe (wódka)**. Wszystkie te substancje zostały ocenione jako bardzo łatwo dostępne dla 15-17 letniej młodzieży, uzyskując średnią wartość co najmniej 6 pkt (w 7 punktowej skali). Nieco trudniej – w opinii pedagogów - zdobyć nastolatkom marihuanę lub haszysz (4,76 pkt), substancje wziewne np. kleje (4,71 pkt) oraz dopalacze (4,67 pkt).

Najtrudniejszy w ocenie badanych jest dostęp do tzw. „twardych” narkotyków - kokainy i heroiny (w obu przypadkach: 2,86 pkt). Zdecydowanie łatwiej młodzież może zdobyć amfetaminę i ecstasy (3,86 pkt i 3,81 pkt).

3.2. Ocena dostępności alkoholu i papierosów dla młodzieży szkolnej według kryterium - łatwo, średnio i trudno dostępne

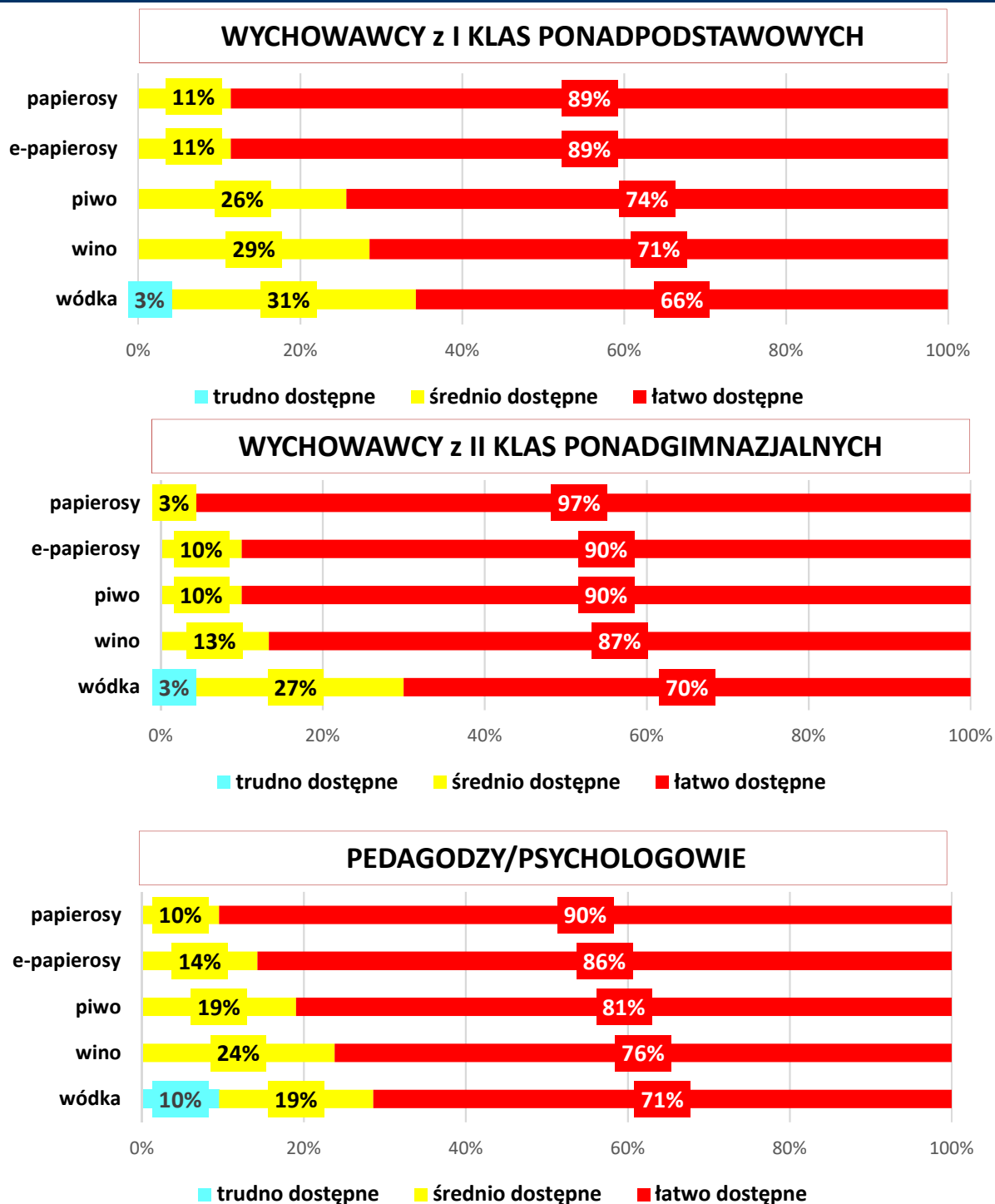
W dodatkowych analizach przyjęto, że oceny badanych mieszczące się na skali w przedziale 1-2 oznaczają że określone substancje są trudno dostępne, oceny 3-5, że są średnio dostępne, zaś oceny 6-7 – łatwo dostępne.

Jak pokazuje **wykres 55**, aż **89% badanych wychowawców szkół PP uznało, że dla 15-letnich uczniów I klas szkół ponadpodstawowych w Bielsku-Białej łatwo dostępne są papierosy oraz e-papierosy**, a tylko 11% oceniło, że są one średnio dostępne. **Prawie ¾ badanych nauczycieli (74%) stwierdziło, że dla 15-letnich uczniów łatwo dostępne jest piwo**, a 71% wyraziło taki sam pogląd na temat wina. **2/3 badanych wychowawców I klas szkół PP uznało, że 15-latkowie w Bielsku-Białej łatwo mogą zdobyć wódkę i inne napoje spirytusowe (66%)**. Przeciwnego zdania było tylko 3% respondentów, a co trzeci stwierdził, że wódka jest średnio dostępna dla „pierwszoklasistów” z bielskich szkół PP.

W grupie wychowawców II klas szkół ponadgimnazjalnych aż 97% uznało, że papierosy są łatwo dostępne dla 17-letniej młodzieży z „ich” klasy. Dziewięciu na dziesięciu badanych nauczycieli (90%) stwierdziło, że łatwo dostępne dla ww. 17-letniej młodzieży w Bielsku-Białej są e-papierosy i piwo. W przypadku wódki przekonanie, że jest ona łatwo dostępna dla 17-latków uczących się w bielskich szkołach wyraziło 70% badanych wychowawców II klas szkół PG.

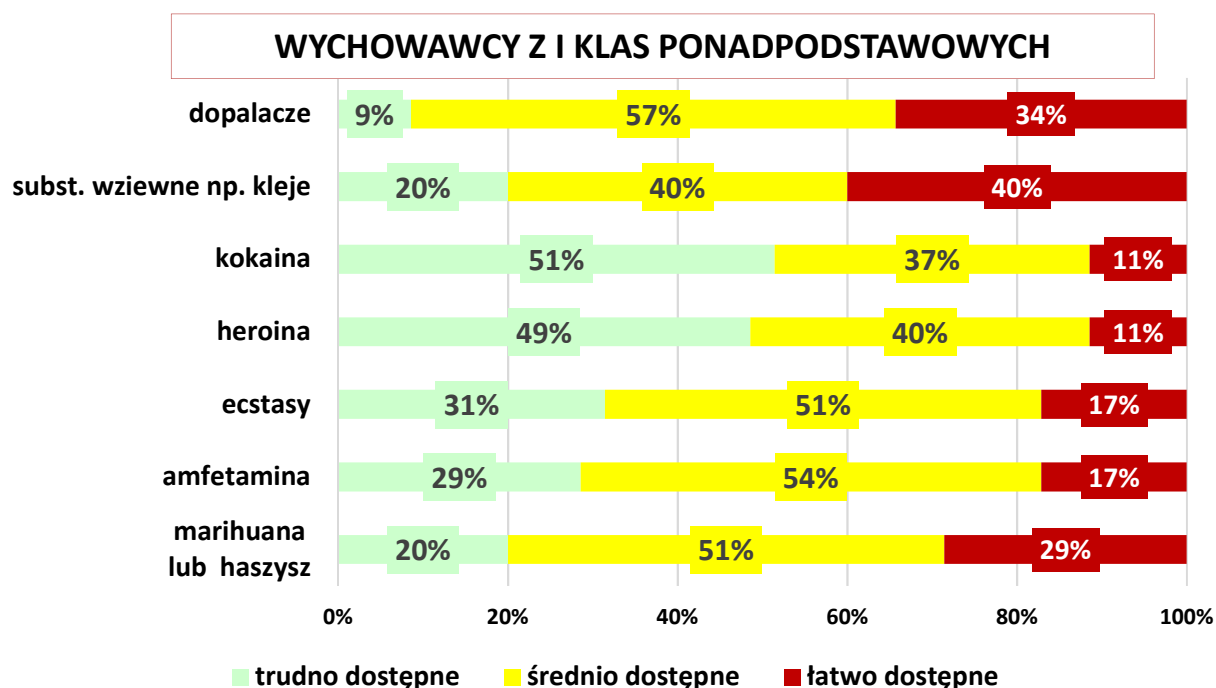
Jak wynika z wykresu 55, żaden z badanych pedagogów i psychologów ze szkół PP i PG nie uznał, iż papierosy, e-papierosy, piwo lub wino są trudno dostępne dla 17-letnich uczniów liceum, technikum lub szkoły zawodowej. Dziewięciu na dziesięciu badanych nauczycieli (90%) stwierdziło, że papierosy łatwo dostępne dla wspomnianej młodzieży a 86% wyraziło taką samą opinię sprawie dostępności e-papierosów a ośmiu na dziesięciu (81%) w sprawie piwa. Ponad 3/4 pedagogów i psychologów pracujących w szkołach PG (76%) uznało łatwo dostępne jest wino a 71% w taki sam sposób oceniło dostępność wódki. Co dziesiąty badany pedagog (10%) miał w tej kwestii przeciwną opinię uznając, że wódka jest trudno dostępna dla 17-letnich uczniów w Bielsku-Białej.

3.2. Ocena dostępności alkoholu i papierosów dla młodzieży szkolnej według kryterium - łatwo, średnio i trudno dostępne

Wykres 55: Ocena dostępności papierosów i alkoholu dla młodzieży szkolnej dokonana przez wychowawców oraz pedagogów i psychologów szkolnych. 1PP=35 2PG=30 P/P=21.

3.3. Ocena dostępności narkotyków i dopalaczy dla młodzieży szkolnej według kryterium - łatwo, średnio i trudno dostępne

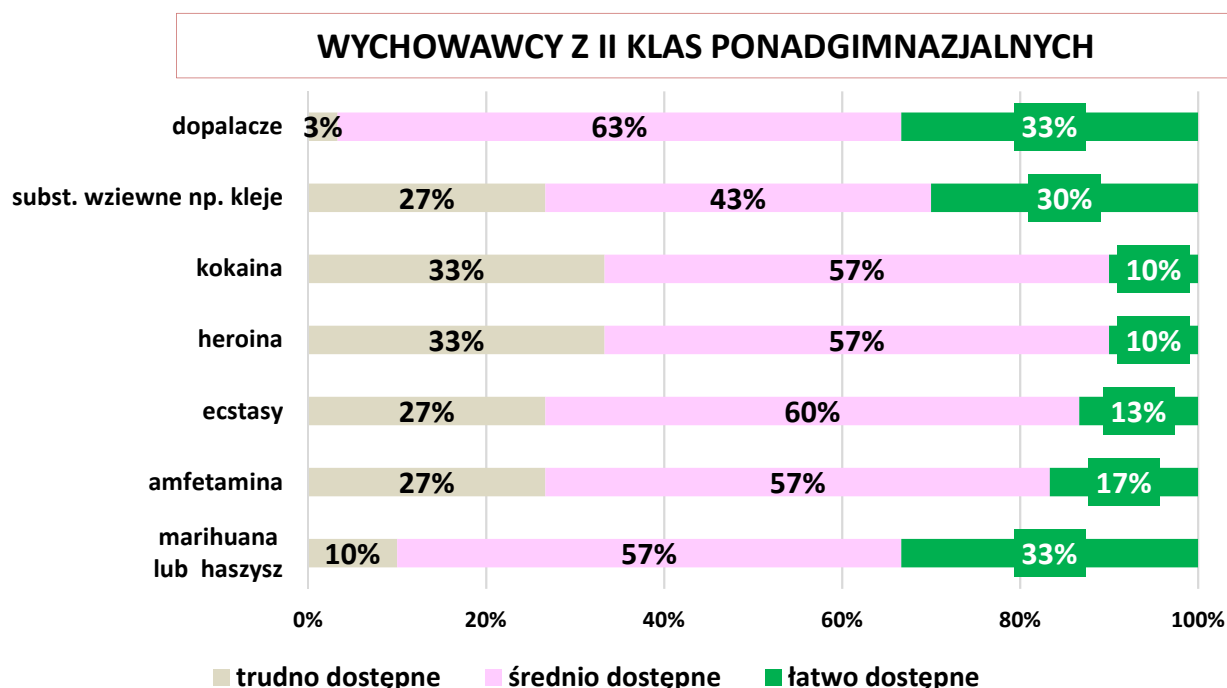

Wykres 56: Ocena dostępności narkotyków i dopalaczy dokonana przez wychowawców kl. I ponadpodstawowych. N=35.

Trzech na dziesięciu wychowawców I klas szkół PP pracujących w bielskich liceach, technikach lub szkołach branżowych uznało, że marihuana lub haszysz są łatwo dostępne dla 15-letnich uczniów (29%). Co drugi badany w tej grupie nauczyciel (51%) wyraził opinię, iż narkotyk ten jest średnio dostępny a co piąty (20%), że jest on trudno dostępny dla uczniów. Podobnie, jak w przypadku marihuany, co trzeci nauczyciel (34%) stwierdził, że łatwo dostępne dla 15-letnich uczniów są dopalacze. Przeciwną opinię miało jedynie 9% wychowawców I klas PP, a 57% uznało, że są one *średnio dostępne*. W opinii bielskich nauczycieli najłatwiej dostępne dla młodzieży są kleje i inne substancje wziewne (używane w celu odurzania się). Takiego zdania było 40% badanych wychowawców, a 20% miało przeciwne zdanie.

Co drugi nauczyciel 15-latków był zdania, że kokaina i heroina są trudno dostępne dla uczniów (odpowiednio: 51% i 49%) a tylko 11% miało w tym zakresie przeciwną opinię uznając, że są one łatwo dostępne. Co szósty badany wychowawca (17%) przyznał, że amfetamina i ecstasy są łatwo dostępne dla bielskich nastolatków. Przeciwnego zdania było niemal dwa razy więcej badanych nauczycieli (odpowiednio: 29% i 31%) a co drugi stwierdził, że narkotyki te są średnio dostępne (54% i 51%).

3.3. Ocena dostępności narkotyków i dopalaczy dla młodzieży szkolnej według kryterium - łatwo, średnio i trudno dostępne

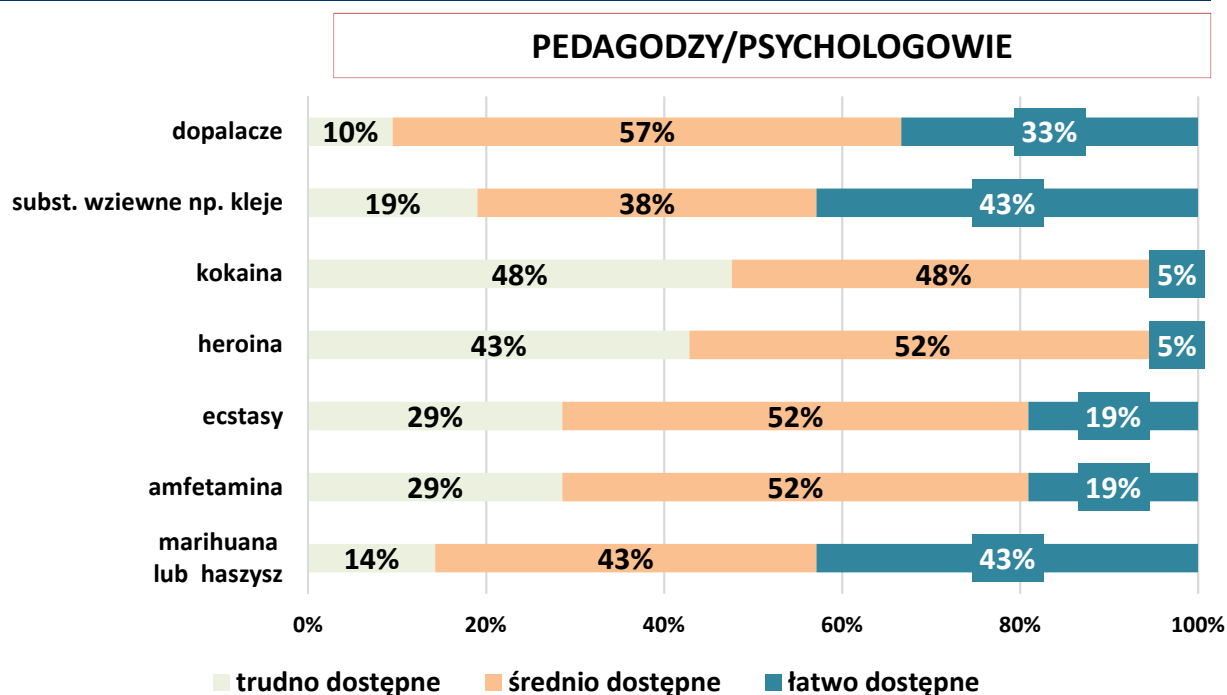

Wykres 57: Ocena dostępności narkotyków i dopalaczy dokonana przez wychowawców kl. II ponadgimnazjalnych. N=30.

Jak pokazuje wykres 57, **wśród wychowawców 17-latków czyli uczniów II klas szkół PG** – w porównaniu do nauczycieli 15-latków – **odnotowano podobne odsetki respondentów, którzy uważają, że marihuana, dopalacze oraz substancje wziewne (kleje) są łatwo dostępne dla bielskich nastolatków.**

Co trzeci badany nauczyciel w tej grupie (33%) uznał, że 17-letni uczniowie mają łatwy dostęp do ww. substancji. O połowę zmniejszył się natomiast odsetek wychowawców – w porównaniu do wychowawców 15-latków – którzy stwierdzili, że **marihuana lub haszysz są trudno dostępne dla młodzieży** (10% vs. 20%). Odnotowano także wyraźnie niższe odsetki nauczycieli, którzy uważali, że **kokaina i heroina** są trudno dostępne dla bielskich nastolatków. Taką opinię wyraził co trzeci wychowawca 17-latków (33%), zaś w grupie wychowawców 15-latków podobnego zdania była połowa badanych nauczycieli. Około 60% respondentów uznało wspomniane narkotyki za **średnio dostępne**, podobnie jak **ecstasy i amfetaminę**.

3.3. Ocena dostępności narkotyków i dopalaczy dla młodzieży szkolnej według kryterium - łatwo, średnio i trudno dostępne

Wykres 58: Ocena dostępności narkotyków i dopalaczy dokonana przez pedagogów/psychologów. N=22.

Jak pokazuje wykres 58, **wśród pedagogów i psychologów szkolnych** – w porównaniu do wychowawców klas ze szkół PP i PG – **wyraźnie zwiększył się odsetek tych, którzy uważają, że marihuana lub haszysz są łatwo dostępne dla bielskich nastolatków** (43% vs 33% i 29%). Równie wysoki odsetek badanych (43%) uznał, że **łatwo dostępne są substancje wziewne np. klej, którym można się odurzać**. Pedagodzy podobnie, jak wychowawcy klas podobnie ocenili natomiast dostępność **dopalaczy** dla młodzieży. Co trzeci badany w tej grupie respondent (33%) wyraził opinię, że są one łatwo dostępne a tylko 10% miało przeciwne zdanie. W porównaniu do wychowawców II ponadgimnazjalnych odnotowano wyraźnie wyższe odsetki pedagogów i psychologów, którzy uważają, że **kokaina i heroina** są trudno dostępne dla uczniów bielskich szkół (odpowiednio: 48% i 43%). W grupie wychowawców ze szkół PG taką opinię miał co trzeci badany nauczyciel (33%). Pedagodzy i wychowawcy klas podobnie oceniali dostępność **amfetaminy**. Co piąty z nich (19%) uważał, że jest ona łatwo dostępna a prawie 30% była przeciwnego zdania. Również w przypadku **ecstasy** odnotowano wyższe odsetki respondentów, którzy wyrazili przekonanie, że narkotyk tej jest trudno dostępny (29%) niż tych, którzy uważali go za łatwo dostępny (19%). Co drugi badany pedagog i psycholog szkolny w Bielsku-Białej uznał, że zarówno ecstasy, jak i amfetamina a także kokaina i heroina są średnio dostępne dla bielskich nastolatków.

3.4. Ocena dostępności substancji a ocena rozpowszechnienia ich używania przez uczniów w szkole

Analizy wykazały, że wskaźnik **sumaryczny z 11 skal dotyczących postrzegania dostępności substancji psychoaktywnych dla młodzieży w Bielsku-Białej, stanowi dobrą, samodzielną skalę**. Utworzono więc zmienną pn. **Ocena dostępności substancji dla młodzieży**, sumując punkty wyliczone na podstawie odpowiedzi na pytania 15-1 do 15-11 ankiety. **Współczynnik Alfa Cronbacha dla skali wynosił: 0,7. Zmienna może osiągać wartości od 11 do 77.**

Analizowano związek pomiędzy oceną rozpowszechnienia używania substancji przez uczniów a oceną dostępności substancji dla młodzieży w Bielsku-Białej.

Analizy wykazały, że pomiędzy wymienionymi zmiennymi nie istnieje istotny pozytywny związek pomiędzy oceną dostępności substancji psychoaktywnych dla uczniów a oceną rozpowszechnienia ich używania.

Tabela 3: Macierz korelacji pomiędzy zmiennymi: ocena dostępności substancji dla młodzieży a ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów w oczach wychowawców i pedagogów/psychologów.

		Ocena dostępności substancji dla uczniów	Ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów
Ocena dostępności substancji dla uczniów	Korelacja Pearsona	1	,046
	Istotność (dwustronna)		,732
	N	86	57
Ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów	Korelacja Pearsona	,046	1
	Istotność (dwustronna)	,732	
	N	57	58

4. Rozpowszechnienie różnych form przemocy pomiędzy uczniami w ocenie nauczycieli i pedagogów/psychologów szkolnych

4.1. Przemoc werbalna i psychiczna wśród uczniów w opinii nauczycieli i pedagogów

Uczniowie używali wobec siebie słów obraźliwych, wulgarnych	nigdy	raz lub dwa razy	kilka razy	raz w miesiącu	raz w tygodniu	prawie codziennie lub codziennie
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	23%	17%	31%	9%	9%	11%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	10%	27%	37%	7%	7%	13%
Pedagodzy/psychologowie	14%	9%	55%	5%	5%	14%

Uczniowie wyśmiewali się z innego ucznia	nigdy	raz lub dwa razy	kilka razy	raz w miesiącu	raz w tygodniu	prawie codziennie lub codziennie
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	29%	26%	20%	9%	9%	9%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	17%	30%	30%	7%	13%	3%
Pedagodzy/psychologowie	23%	18%	41%	5%	5%	9%

Uczniowie zastraszali innego ucznia lub grozili mu	nigdy	raz lub dwa razy	kilka razy	raz w miesiącu	raz w tygodniu	prawie codziennie lub codziennie
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	77%	9%	11%	0%	3%	0%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	60%	23%	10%	3%	3%	0%
Pedagodzy/psychologowie	50%	18%	18%	0%	14%	0%

Uczniowie zmuszali innego ucznia do oddania cennego przedmiotu	nigdy	raz lub dwa razy	kilka razy	raz w miesiącu	raz w tygodniu	prawie codziennie lub codziennie
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	91%	6%	3%	0%	0%	0%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	87%	13%	0%	0%	0%	0%
Pedagodzy/psychologowie	82%	9%	5%	5%	0%	0%

Tabela 4: Częstotliwość występowania przemocy werbalnej i psychicznej wśród uczniów w ost. 12 miesiącach, w opinii nauczycieli oraz pedagogów. 1PP=35 2PG=30 P/P=22

4.1. Przemoc werbalna i psychiczna wśród uczniów w opinii nauczycieli i pedagogów

Analizując rozpowszechnienie zjawiska przemocy wśród uczniów wyróżniono jej dwie kategorie: **przemoc werbalną i psychiczną oraz przemoc fizyczną.**

W ramach przemocy werbalnej i psychicznej w badaniu analizowano częstotliwość takich zachowań jak: *używanie przez uczniów wulgarnych słów, wyśmiewanie się z innych uczniów, zastraszanie oraz zmuszanie innego ucznia do oddania cennego przedmiotu.*

Jak pokazuje **tabela 4**, najbardziej rozpowszechnioną formą przemocy wśród uczniów w opinii wychowawców I klas szkół PP oraz II klas szkół PG jest ***używanie przez uczniów wulgaryzmów i obraźliwych słów w stosunku do kolegów.*** Co piąty badany w tych grupach nauczyciel (20%) stwierdził, że **takie zachowania występują w „ich” szkole co najmniej raz w tygodniu** lub **prawie codziennie**. Podobnego zdania jest także 19% pedagogów i psychologów szkolnych pracujący w bielskich szkołach PP i PG. Kolejnych 7-9% badanych nauczycieli uznało, że tego typu wulgarne zachowania uczniów zdarzają się **przynajmniej raz w miesiącu**.

Drugą w kolejności najbardziej rozpowszechnioną zdaniem respondentów formą przemocy wśród uczniów jest ***wyśmiewanie się z innego ucznia.*** W opinii 18% badanych wychowawców ze szkół PP oraz 16% wychowawców ze szkół PG **do takich zachowań dochodzi przynajmniej raz w tygodniu** lub **prawie codziennie**. Według 40% badanych pedagogów i psychologów szkolnych sytuacje, w których uczniowie wyśmiewają się z innego ucznia zdarzają się przynajmniej kilka razy w roku a co piąty respondent w tej grupie ocenia ich częstotliwość znacznie wyżej – **raz w miesiącu, raz w tygodniu a czasem codziennie**.

Kolejną poważną formą przemocy, do której dochodzi w części bielskich szkół PP i PG jest ***zastraszanie lub grożenie innemu uczniowi.*** Co trzeci pedagog i psycholog szkolny uczestniczący w badaniu (36%) stwierdził, że takie zachowania zdarzały się **przynajmniej kilka razy** ciągu ostatnich 12 miesięcy a 14% przyznało, że dochodziło do nich **raz w tygodniu**.

Ostatnią z analizowanych form przemocy psychicznej było ***zmuszanie ucznia do oddania cennego przedmiotu.*** Co szósty pedagog i psycholog szkolny biorący udział w niniejszym badaniu stwierdził takie sytuacje zdarzały się w „jego” szkole kilka razy w ostatnim roku. Podobne opinie wśród wychowawców badanej młodzieży pojawiały się nieco rzadziej. Wyraziło je 9-13% badanych nauczycieli ze szkół PP i PG.

4.1. Przemoc werbalna i psychiczna wśród uczniów w opinii nauczycieli i pedagogów

Uczniowie byli agresywni wobec innego ucznia za pomocą Internetu lub telefonu komórkowego	nigdy	raz lub dwa razy	kilka razy	raz w miesiącu	raz w tygodniu	prawie codziennie lub codziennie
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	66%	14%	17%	0%	3%	0%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	50%	40%	7%	3%	0%	0%
Pedagodzy/psychologowie	14%	27%	45%	14%	0%	0%

Tabela 5: Częstotliwość występowania przemocy psychicznej wśród uczniów w ostatnich 12 miesiącach, w tzw. cyberprzestrzeni, w opinii nauczycieli oraz pedagogów. 1PP=35 2PG=30 P/P=22

Jedną z form przemocy psychicznej coraz częściej pojawiającą się wśród młodzieży jest agresja w tzw. cyberprzestrzeni (wyśmiewanie, rozpowszechnianie nieprawdziwych lub poufnych informacji dot. przede wszystkim życia prywatnego oraz relacji interpersonalnych). Podstawowymi urządzeniami wykorzystywanymi w ramach tego typu zachowań są Internet i telefon komórkowy.

Jak pokazuje tabela 5, ponad 85% pedagogów i psychologów z bielskich szkół PP i PG przyznało, że w „ich szkole” w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzały się tego typu zachowania przemocowe. Prawie połowa badanych pedagogów (45%) stwierdziła, że dochodziło do nich *kilka razy* a co siódmy uznał, że występowały co najmniej raz w miesiącu (14%).

Rzadziej o tego typu sytuacjach informowali wychowawcy uczestniczący w badaniu. Co trzeci wychowawca I klasy szkoły PP i co drugi II klasy szkoły PG przyznał, że spotkał się z tego typu zachowaniami uczniów w „swojej” szkole przynajmniej kilka razy w ciągu ostatniego roku (odpowiednio: 34% i 50%).

4.2. Przemoc fizyczna wśród uczniów w opinii nauczycieli i pedagogów

Uczniowie popychali się lub szarpali	nigdy	raz lub dwa razy	kilka razy	raz w miesiącu	raz w tygodniu	prawie codziennie lub codziennie
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	54%	23%	14%	6%	0%	3%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	53%	13%	17%	10%	7%	0%
Pedagodzy/psychologowie	45%	27%	14%	0%	5%	9%

Uczniowie bili się	nigdy	raz lub dwa razy	kilka razy	raz w miesiącu	raz w tygodniu	prawie codziennie lub codziennie
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	71%	17%	9%	0%	0%	3%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	77%	13%	10%	0%	0%	0%
Pedagodzy/psychologowie	55%	27%	5%	5%	9%	0%

Tabela 6: Częstotliwość występowania przemocy fizycznej wśród uczniów w ost. 12 miesiącach, w opinii nauczycieli oraz pedagogów. 1PP=35 2PG=30 P/P=22

Jak pokazuje **tabela 6** – prawie połowa **wychowawców 15 i 17-latków pracujących w bielskich szkołach PP i PG** odnotowało w ciągu ostatnich 12 miesięcy przypadki **popychania się i szarpania przez uczniów**. Podobnego zdania było również 55% uczestniczących w badaniu pedagogów i psychologów szkolnych, przy czym **14%** spośród nich przyznało, iż do takich zachowań uczniów dochodzi **przynajmniej raz w tygodniu a nawet częściej**. W grupie wychowawców II klas szkół PG 17% badanych stwierdziło, że tego typu sytuacje zdarzają się **przynajmniej raz w miesiącu** lub **raz w tygodniu**.

Prawie co drugi pedagog i psycholog biorący udział w badaniu (**45%**) przyznał, że w „jego” szkole w ostatnim roku zdarzały się przypadki **pobicia się uczniów**. **Co siódmy respondent w tej grupie (14%)** podkreślił, iż tego typu agresywne zachowania uczniów występowały przynajmniej **raz w miesiącu** lub **częściej**.

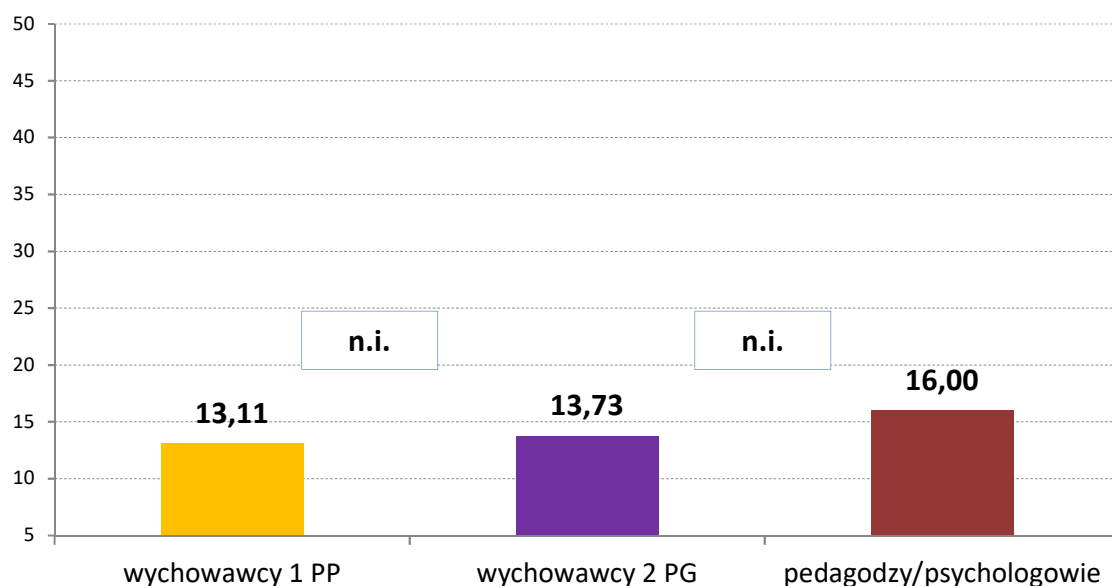
W populacji wychowawców klas odsetek badanych, którzy wyrazili podobną opinię był wyraźnie niższy. Trzech na dziesięciu wychowawców I klas PP (29%) i co czwarty wychowawca II klasy szkoły PG (23%) potwierdził przypadki pobicia się uczniów w swojej szkole.

4.3. Przemoc wśród uczniów w oczach wychowawców oraz pedagogów i psychologów szkolnych

Analizy wykazały, że wskaźnik **sumaryczny ze skal dotyczących rozpowszechnienia przemocy wśród uczniów stanowi dobrą, samodzielną skalę**. Współczynnik Alfa Cronbacha dla skali na którą złożyły się pytania o częstotliwość różnych form przemocy wśród uczniów wynosił powyżej 0,7.

Zmienna może przyjmować wartości od 6-36. Średnia wartość wyniosła w szkołach ponadpodstawowych $M=13,11$ w szkołach ponadgimnazjalnych $M=13,73$, a w grupie pedagogów i psychologów szkolnych $M=16$.

Analizowano związek pomiędzy nasileniem przemocy fizycznej a typem szkoły, w której pracują badani. **Nie odnotowano istotnej statystycznie różnicy pomiędzy średnimi.**

Wykres 59: Nasilenie **przemocy fizycznej** wśród uczniów - porównanie średnich wychowawcy kl. 1 ponadpodstawowych vs wychowawcy kl. 2 ponadgimnazjalnych vs pedagodzy/psychologowie.

4.4. Nasilenie przemocy rówieśniczej w ocenie wychowawców /pedagogów a ocena rozpowszechnienia używania substancji

Kolejnym krokiem była analiza związku pomiędzy nasileniem przemocy wśród uczniów w szkole w ocenie badanych wychowawców i pedagogów oraz psychologów szkolnych a oceną rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów.

Analizy wykazały, że istnieje dodatnia zależność pomiędzy oceną nasilenia przemocy wśród uczniów a oceną rozpowszechnienia wśród nich używania substancji psychoaktywnych. **Jak pokazuje tabela 7, im większe nasilenie przemocy wśród uczniów w percepcji badanych, tym wyższa ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów.**

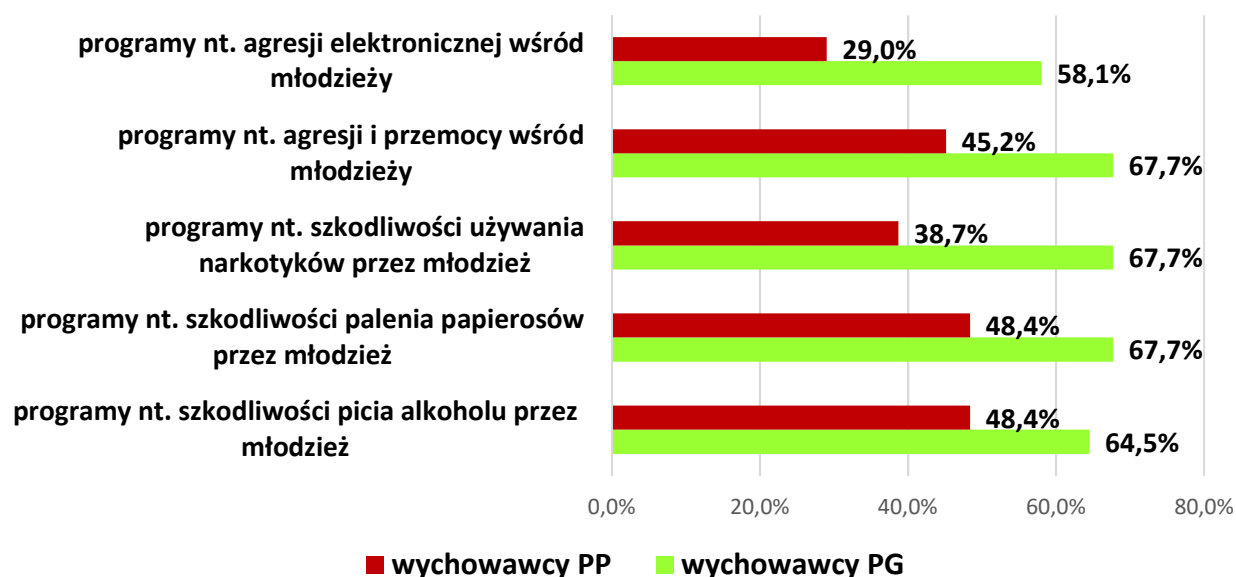
Tabela 7: Macierz korelacji pomiędzy zmiennymi: nasilenie przemocy w szkole w oczach wychowawców i pedagogów/psychologów a ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów.

		Ocena nasilenia przemocy	Ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów
Ocena nasilenia przemocy	Korelacja Pearsona	1	,334
	Istotność (dwustronna)		,011
	N	87	57
Ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów	Korelacja Pearsona	,334	1
	Istotność (dwustronna)	,011	
	N	57	58

Korelacja istotna na poziomie $p < 0,05$

**5. Percepcja profilaktyki
szkolnej wśród badanych
wychowawców
i pedagogów/psychologów
szkolnych**

5.1. Tematyka programów profilaktycznych realizowanych w klasie - ost. 12 miesięcy

Wykres 60: Tematy programów profilaktycznych realizowanych w szkołach - według wskazań wychowawców poszczególnych klas.

Jak pokazuje wykres 60 zgodnie z deklaracjami badanych wychowawców, w szkołach ponadpodstawowych (PP), w ciągu ostatnich 12 miesięcy, najczęściej były realizowane programy profilaktyczne dotyczące: **szkodliwości picia napojów alkoholowych i palenia papierosów** (po 48,4%) oraz **przemocy i agresji wśród młodzieży** (45,2%). Niecałe 40% wychowawców wskazało także na programy dot. **szkodliwości używania narkotyków przez młodzież** (38,7%). Jedynie trzech na dziesięciu badanych wychowawców w szkołach PP (29%) wymieniło także program **agresji elektronicznej**.

W opinii wychowawców II klas szkół ponadgimnazjalnych działania profilaktyczne realizowane w okresie ostatnich 12 miesięcy były prowadzone nieco częściej niż w szkołach ponadpodstawowych (PP). Ponad 2/3 badanych w tej grupie nauczycieli (67,7%) stwierdziła, iż młodzież z „ich klasy” uczestniczyła w programach profilaktycznych dot. **przemocy i agresji między uczniami, szkodliwości używania narkotyków przez młodzież, szkodliwości palenia papierosów** a także **szkodów związanych z piciem alkoholu** (64,5%). Niecałe 60% wychowawców ze szkół PG zadeklarowało także udział młodzieży w programy w programach dot. **przemocy i agresji elektronicznej**.

Przedstawione wyniki badań pokazują, iż w połowie klas szkół PP i w co trzeciej klasie PG w ciągu ostatnich 12 miesięcy nie były realizowane działania profilaktyczne dot. używania substancji psychoaktywnych przez młodzież oraz programy dot. przemocy i agresji rówieśniczej, w tym cyberprzemocy.

5.2. Osoby prowadzące programy profilaktyczne w klasie nt. palenia papierosów, picia alkoholu, i używania substancji psychoaktywnych

Tabela 8: Osoby prowadzące zajęcia profilaktyczne na temat picia alkoholu przez młodzież, dane w liczbach bezwzględnych.

	kl. 1 PP	kl. 2 PG
Wychowawcy klas	12	14
Inne osoby ze szkoły	4	8
Osoby spoza szkoły	4	6

Tabela 9: Osoby prowadzące zajęcia profilaktyczne na temat palenia papierosów przez młodzież, dane w liczbach bezwzględnych.

	kl. 1 PP	kl. 2 PG
Wychowawcy klas	13	13
Inne osoby ze szkoły	4	10
Osoby spoza szkoły	2	5

Tabela 10: Osoby prowadzące zajęcia profilaktyczne na temat używania narkotyków przez młodzież, dane w liczbach bezwzględnych.

	kl. 1 PP	kl. 2 PG
Wychowawcy klas	8	10
Inne osoby ze szkoły	4	9
Osoby spoza szkoły	5	12

W badaniu pytano również nauczycieli o to, kto prowadził zajęcia profilaktyczne dot. różnych aspektów ryzykownych zachowań młodzieży. **W większości przypadków działania te były realizowane przez wychowawców klas**, z reguły w ramach tzw. godziny wychowawczej. Dotyczy to zarówno I klas szkół PP, jak i II klas szkół PG. Rzadziej zajęcia te były prowadzone przez inne osoby pracujące w szkole (innych nauczycieli, pedagogów/psychologów szkolnych). W kilku przypadkach odnotowano prowadzenie zajęć związanych z *picciem alkoholu, paleniem papierosów czy używaniem narkotyków przez młodzież* - przez osoby zaproszone spoza szkoły. UWAGA: zajęcia dotyczące danego tematu mogły być prowadzone przez kilku prowadzących (np. jednocześnie wychowawcę klasy i osobę spoza szkoły).

5.2. Osoby prowadzące programy profilaktyczne w klasie nt. przemocy i agresji wśród młodzieży

Tabela 11: Osoby prowadzące zajęcia profilaktyczne na temat przemocy i agresji wśród młodzieży, dane w liczbach bezwzględnych.

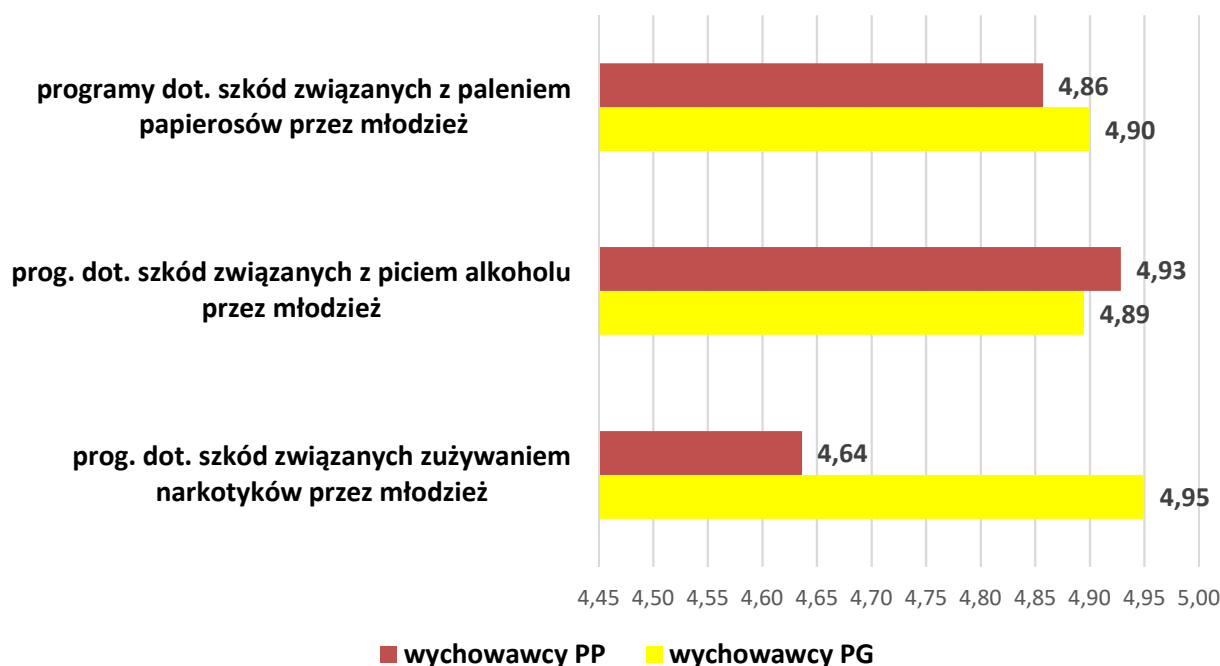
	kl. 1 PP	kl. 2 PG
Wychowawcy klas	6	9
Inne osoby ze szkoły	7	7
Osoby spoza szkoły	5	12

Podobnie jak programy profilaktyczne dot. problemów i szkód związanych z używaniem substancji psychoaktywnych również zajęcia poświęcone przemocy i agresji wśród uczniów najczęściej były realizowane przez wychowawców klas. Często w tego typu projektach uczestniczyli również psychologowie i pedagodzy szkolni. W II klasach szkół PG programy dot. przemocy i agresji wśród młodzieży najczęściej prowadzili specjaliści spoza szkoły.

Na podstawie niniejszych badań trudno jest oceniać efektywność prowadzonych działań profilaktycznych, tym bardziej, iż w większości przypadków oceny te byłyby tak naprawdę samooceną badanych. Wynika to z faktu, iż znaczną część działań profilaktycznych w bielskich szkołach prowadzili bezpośrednio wychowawcy klas.

W tym kontekście warto bezpośrednio zapytać nastolatków, jaka jest ich opinia i ocena prowadzonych zajęć. Niestety kwestia ta w ogóle nie jest poruszana w badaniach ESPAD realizowanych z młodzieżą. Warto to zrobić w ramach odrębnych badań, które mogłyby dotyczyć również głębszej analizy tzw. profilaktyki domowej. Realizując taki projekt optymalnie byłoby równolegle przebadać młodzież szkolną (z wybranych grup wiekowych) oraz jej rodziców.

5.3. Przydatność realizowanych programów dla uczniów w ocenie badanych wychowawców

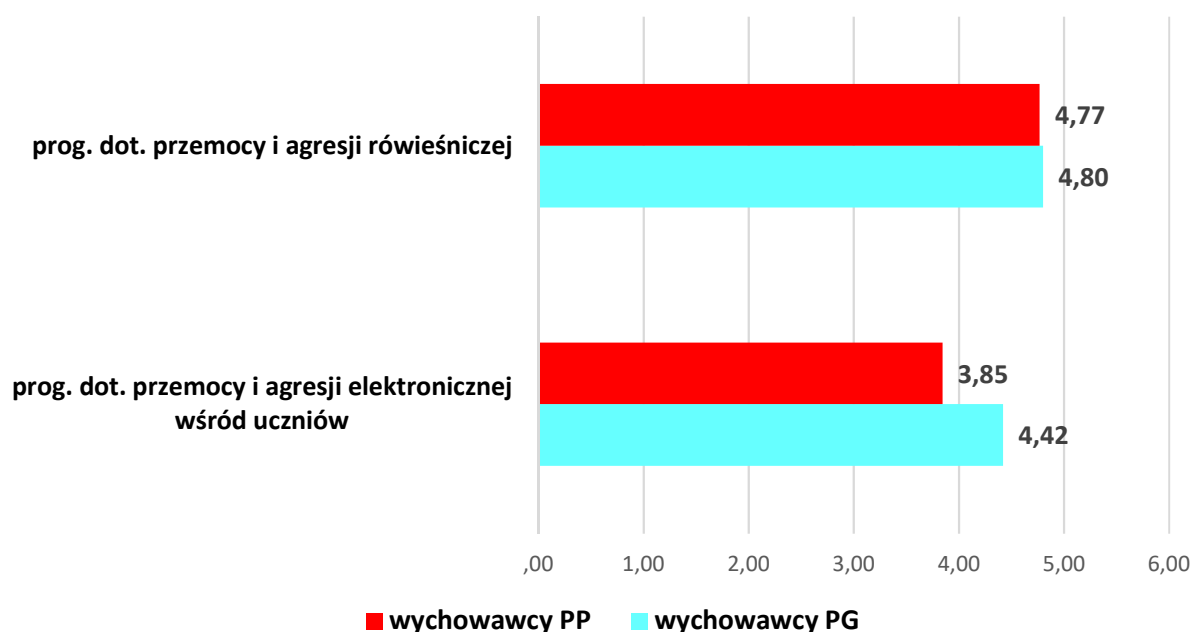

Wykres 61: Ocena przydatności dla uczniów programów profilaktycznych dot. palenia papierosów, picia alkoholu oraz używania narkotyków w oczach wychowawców.

Badanych, którzy deklarowali, że w ich klasie były w danym roku szkolnym prowadzone zajęcia profilaktyczne poproszono, aby ocenili przydatność określonych typów zajęć dla uczniów. Wychowawcy oceniali ją mając do dyspozycji 6 stopniową skalę (gdzie 1 oznaczało ocenę najniższą, a 6 najwyższą). Jak pokazują wykresy 61 odnotowano wyraźną różnicę pomiędzy średnią oceną przydatności dla uczniów programów dot. szkodliwości używania narkotyków formułowaną przez badanych wychowawców ze szkół PP i PG (odpowiednio: 4,64 i 4,95).

Minimalne zróżnicowania odnotowano w przypadku oceny programów dotyczących szkodliwości picia alkoholu i palenia papierosów przez młodzież. W tym przypadku zarówno wychowawcy 15-latków oraz 17-latków dość wysoko ocenili działania profilaktyczne dot. ww. problemów choć żaden z nauczycieli nie ocenił ich na 5 lub więcej punktów.

5.3. Przydatność realizowanych programów dla uczniów w ocenie badanych wychowawców

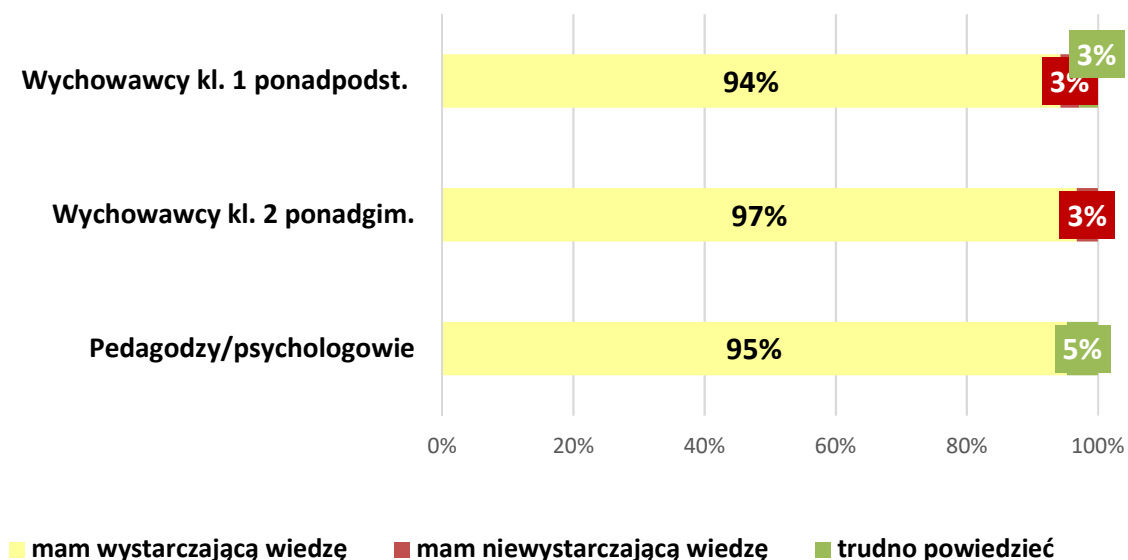

Wykres 62: Ocena przydatności dla uczniów programów profilaktycznych dot. agresji oraz przemocy wśród młodzieży oraz agresji elektronicznej w oczach ich wychowawców.

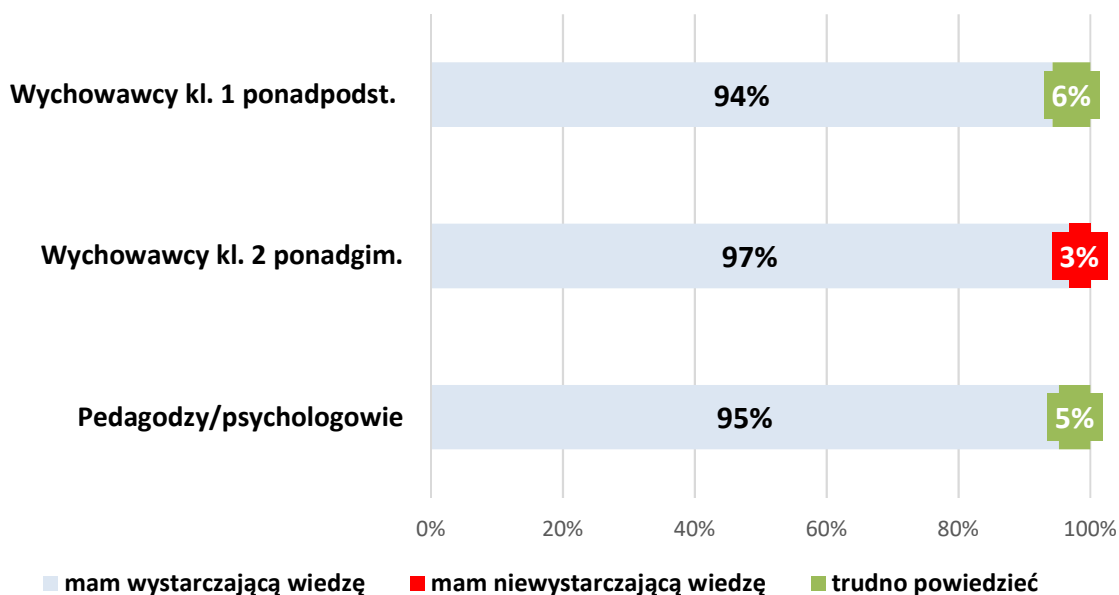
W przypadku programów profilaktycznych **dot. przemocy i agresji wśród młodzieży** (wykres 62) - średnie oceny przydatności formułowane przez wychowawców w poszczególnych grupach były bardzo podobne, choć nieco niższe niż w przypadku zajęć dot. używania substancji psychoaktywnych.

Stosunkowo najniższe oceny dotyczyły przydatności zajęć profilaktycznych dot. przemocy i agresji elektronicznej wśród uczniów. W grupie wychowawców I klas szkół PP średnia ocena takich zajęć to 3,85. Wśród wychowawców II klas szkół PG zajęcia profilaktyczne dot. problemu przemocy i agresji w cyberprzestrzeni zostały ocenione wyraźnie lepiej - uzyskując ocenę 4,42. Jednak w odniesieniu do oceny działań profilaktycznych z zakresu szkodliwości używania substancji psychoaktywnych ocena działań dot. przemocy elektronicznej ta była wyraźnie niższa.

5.4. Ocena własnej wiedzy nt. wpływu substancji psychoaktywnych na zdrowie

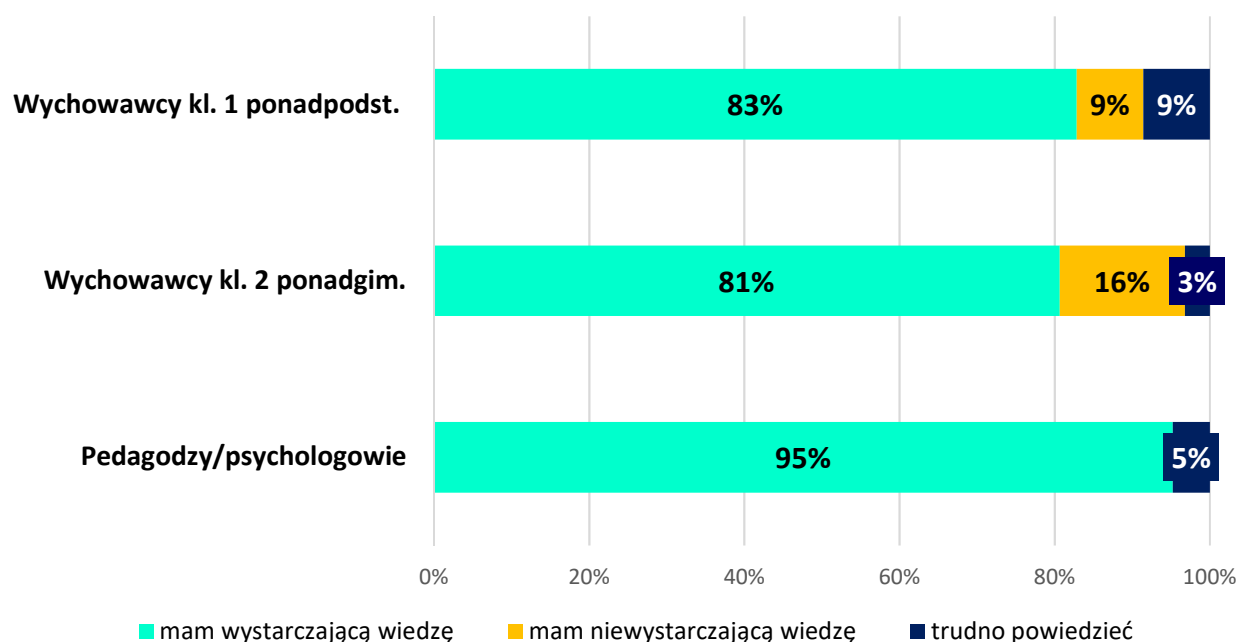

Wykres 63: Ocena własnej wiedzy na temat wpływu picia alkoholu na zdrowie.

Wykres 64: Ocena własnej wiedzy na temat wpływu palenia papierosów na zdrowie.

5.4. Ocena własnej wiedzy nt. wpływu substancji psychoaktywnych na zdrowie

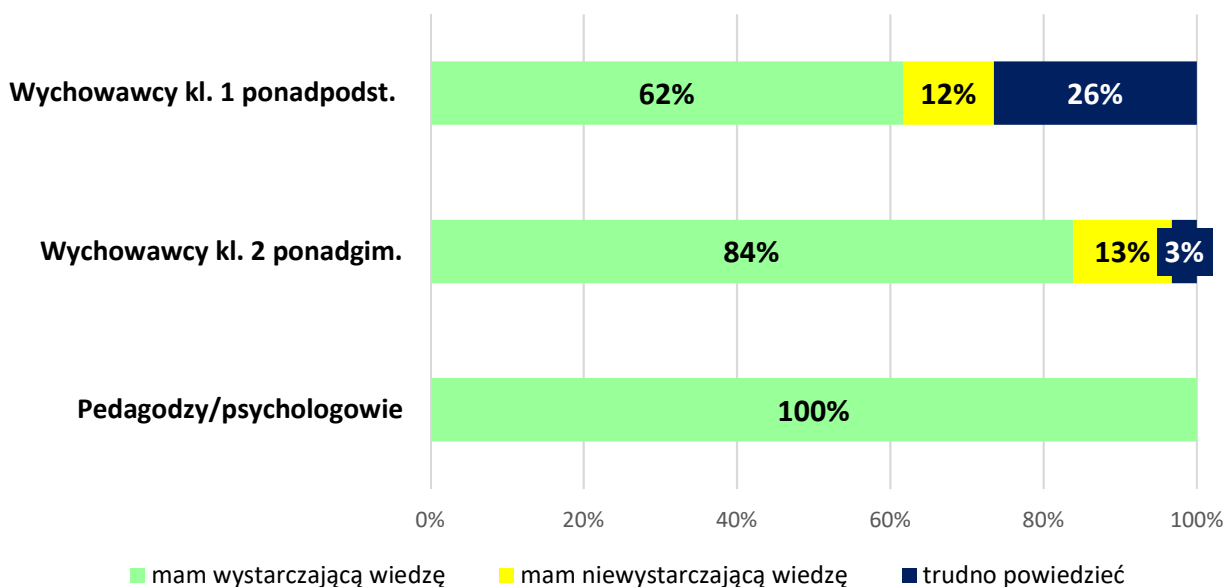
Wykres 65: Ocena własnej wiedzy na temat wpływu używania narkotyków na zdrowie.

Badanych wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych zapytano, jak oceniają swoją wiedzę na temat wpływu picia alkoholu, palenia papierosów oraz używania narkotyków na zdrowie.

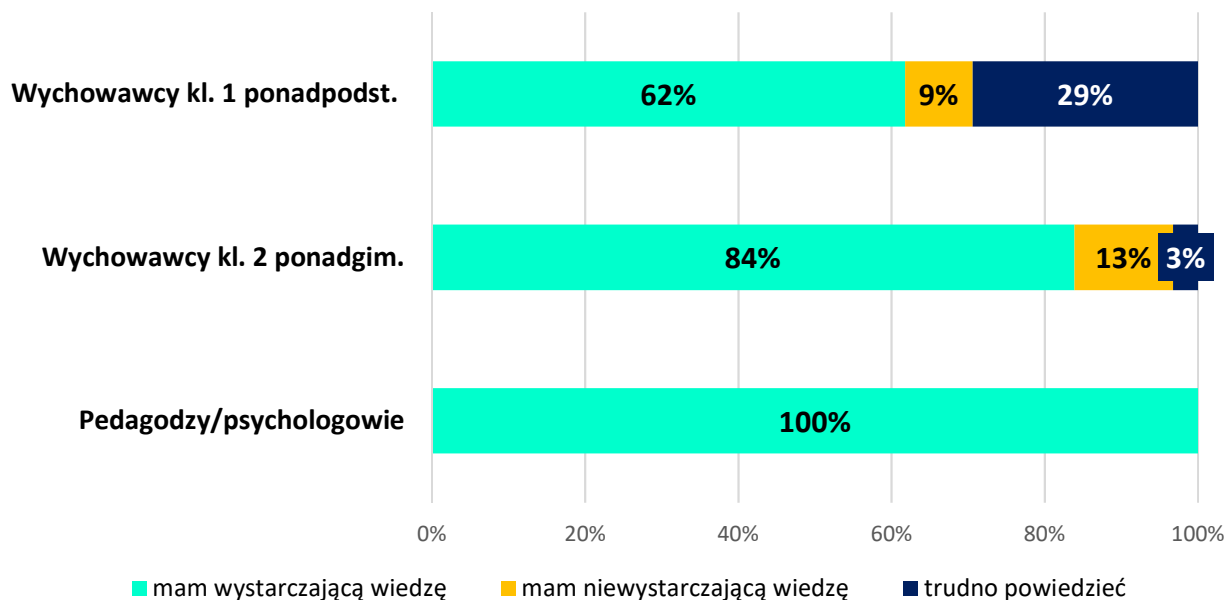
W przypadku **picia alkoholu** oraz palenia **papierosów** prawie wszyscy badani wychowawcy i pedagogzy/psychologowie szkolni (94-97%) zadeklarowali, że ich wiedza na ten temat jest wystarczająca.

Nieco inaczej wygląda to w kontekście oceny wiedzy na temat **wpływu używania narkotyków na zdrowie**. W tym przypadku niemal wszyscy pedagogzy i psychologowie szkolni (95%) uważają, że ich wiedza w tym zakresie jest wystarczająca. Innego zdania jest co piąty badany wychowawca – w obu grupach respondentów. **9% nauczycieli ze szkół PP i 16% ze szkół PG** przyznało, że nie mają wystarczającej wiedzy na temat szkód zdrowotnych związanych z używaniem narkotyków. Kolejnych 9% w szkołach PP i 3% w szkołach PG nie pumie jednoznacznie i odpowiedzialnie odpowiedzieć, jak oceniają swoją wiedzę nt. narkotyków i ich wpływu na nasze zdrowie. Taka deklaracja jednoznacznie wyklucza ich z prowadzenia jakichkolwiek zajęć profilaktycznych w tym zakresie.

5.5. Ocena własnej wiedzy na temat programów profilaktycznych

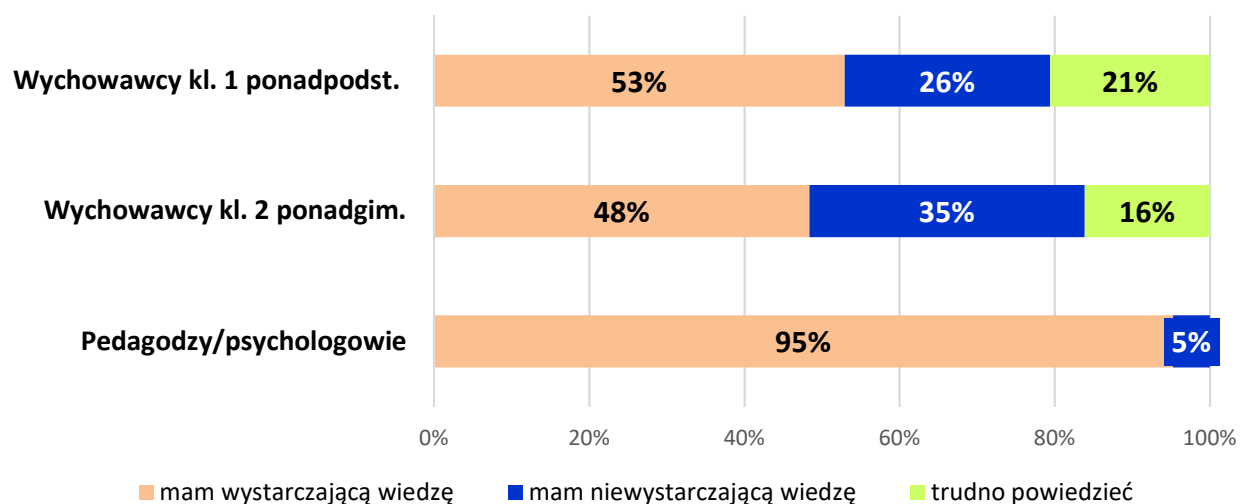

Wykres 66: Ocena własnej wiedzy na temat programów profilaktycznych dla młodzieży dot. picia alkoholu.

Wykres 67: Ocena własnej wiedzy na temat programów profilaktycznych dla młodzieży dot. palenia papierosów.

5.5. Ocena własnej wiedzy na temat programów profilaktycznych

Wykres 68: Ocena własnej wiedzy na temat programów profilaktycznych dla młodzieży dot. używania narkotyków.

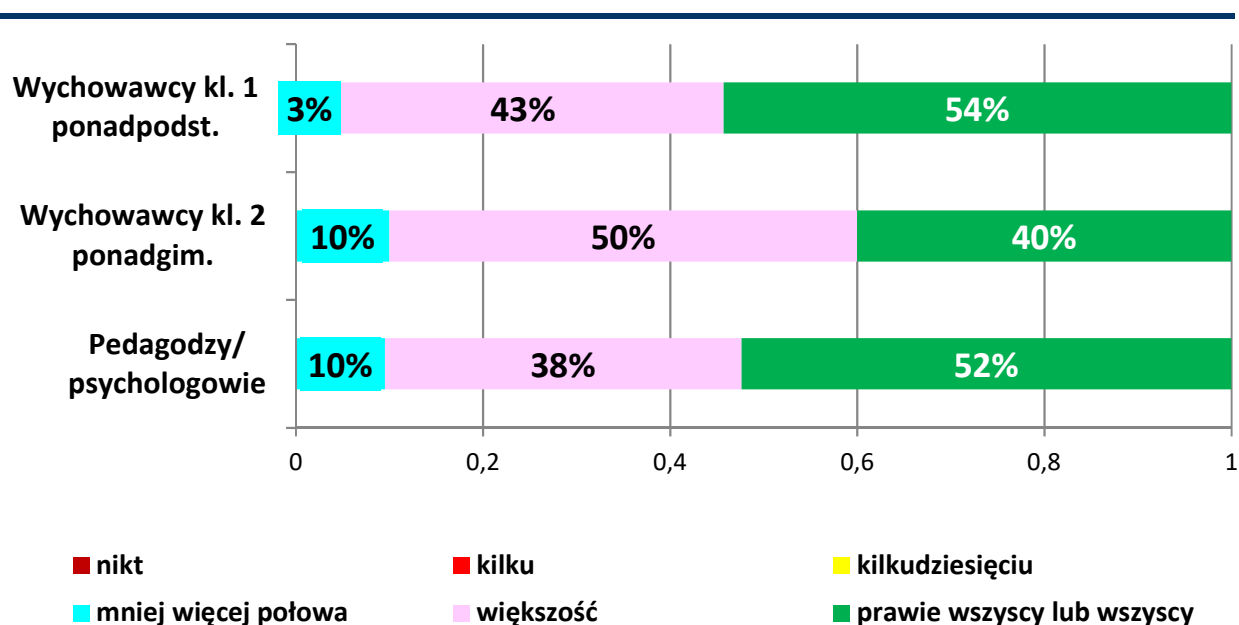
Oprócz pytania o ocenę stanu wiedzy na temat wpływu substancji psychoaktywnych na zdrowie, badanym wychowawcom i pedagogom postawiono także pytanie, jak oceniają swoją wiedzę na temat programów profilaktycznych dla młodzieży szkolnej dotyczących używania różnych substancji psychoaktywnych.

Zdecydowanie najwięcej deficytów w tym zakresie mają wychowawcy I klas szkół ponadpodstawowych (PP). Nieco ponad 60% spośród nich uznało, że posiadają wystarczającą wiedzę nt. programów profilaktycznych dot. palenia papierosów i picia napojów alkoholowych (62%). Pozostali albo nie są przekonani, czy ich wiedza jest wystarczająca (26-29%) albo przyznają wprost, że takiej wiedzy nie mają (9-12%). W przypadku programów profilaktycznych dot. używania narkotyków jedynie co drugi badany w tej grupie nauczyciel przyznał, że jest wystarczająco zorientowany w tym zakresie (53%). W gronie wychowawców II klas szkół ponadgimnazjalnych 85% badanych uznało, że posiada wystarczającą wiedzę nt. programów profilaktycznych dot. picia alkoholu i palenia papierosów przez młodzież a 13% nie ma takiej wiedzy. Aż połowa respondentów w tej grupie (52%) przyznała, że nie wie wystarczająco dużo nt. działań profilaktycznych dot. szkód związanych z używaniem narkotyków przez młodzież.

Najlepiej swoją wiedzę nt. programów profilaktycznych dot. palenia papierosów, picia alkoholu i używania narkotyków przez młodzież oceniają pedagodzy i psychologowie szkolni – niemal każdy z nich uważa, że jego wiedza na ten temat jest niewystarczająca (95-100%).

**6. Klimat społeczny szkoły
w ocenie nauczycieli
i
pedagogów/psychologów
szkolnych**

6.1. Szacunek okazywany przez uczniów nauczycielom w szkole

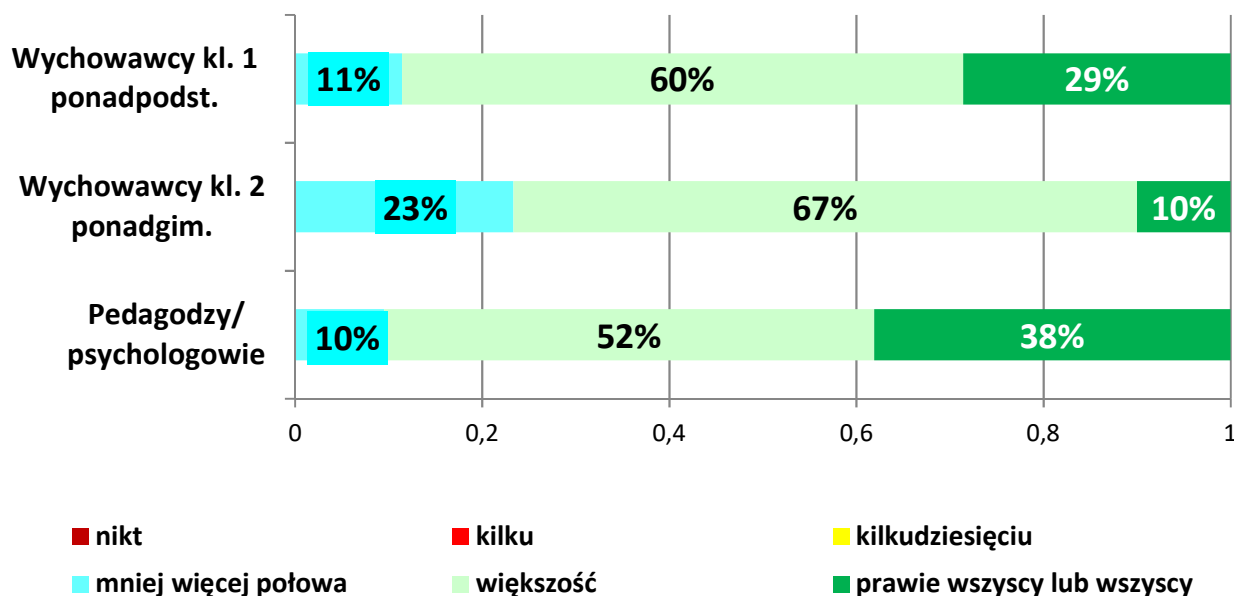
Wykres 69: Szacunek okazywany nauczycielom w szkole. 1PP=35 2PG=30 P/P=21

Jednym z ważnych obszarów badawczych było poznanie oceny klimatu społecznego szkoły. W projekcie uwzględniono m.in. taki jego element jak **okazywanie szacunku nauczycielom przez uczniów**.

Jak pokazuje wykres 69, **ponad połowa wychowawców I klas szkół PP oraz pedagogów i psychologów szkolnych** pracujących w tych szkołach (**52-54%**) uznała, że **prawie wszyscy uczniowie** w taki właśnie sposób odnoszą się do swoich nauczycieli. W grupie wychowawców z II klas szkół PG podobną opinię wyraziło **40% badanych**, a co drugi (**50%**) stwierdził, że **szacunek nauczycielom** okazuje **większość uczniów** w szkole.

Tylko **3% wychowawców szkół PP** oraz co dziesiąty pracujący w szkole PG a także co dziesiąty pedagog i psycholog z tej szkoły (**10%**) uznało, że szacunek nauczycielom okazuje **mniej więcej połowa uczniów** w ich szkole.

6.2. Szacunek okazywany przez uczniów innym pracownikom szkoły

Wykres 70: Szacunek okazywany innym osobom pracującym w szkole. 1PP=35 2PG=30 P/P=21

Zbadano również deklaracje nauczycieli dotyczące liczby uczniów, którzy okazują szacunek innym pracownikom szkoły niż nauczyciele.

Jak pokazuje wykres 70, **większość** badanych uznała, że **przeważająca liczba uczniów z szacunkiem odnosi się do wspomnianych osób**. Jednak we wszystkich grupach respondentów odnotowano istotnie niższe odsetki badanych, którzy stwierdzili, że **wszyscy lub prawie wszyscy** uczniowie z szacunkiem odnoszą się do innych niż nauczyciele pracowników szkoły np. sekretarek, woźnych, sprzątaczek, kucharek itp. **Prawie co czwarty wychowawca II klasy szkoły PG (23%)** uznał, że jedynie **połowa uczniów w szkole** z szacunkiem odnosi się do ww. pracowników szkoły, a jedynie 10% wyraziło opinię, że zachowują się tak **wszyscy lub prawie wszyscy** uczniowie.

Stosunkowo najlepiej postawy uczniów wobec pracowników szkoły postrzegają pedagodzy i psychologowie szkolni. **Prawie 40%** spośród nich uważa, że **wszyscy lub prawie wszyscy uczniowie z szacunkiem traktują innych niż nauczyciele pracowników szkoły** a ponad połowa (52%) jest przekonana, że taką postawę prezentuje **większość** uczniów w szkole.

6.3. Odczucia związane z pracą w szkole

Moi współpracownicy w szkole nie wspierają mnie	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	32%	41%	3%	15%	6%	3%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	13%	23%	26%	26%	10%	3%
Pedagodzy/psychologowie	14%	57%	10%	10%	10%	0%

Czuję się przeciążona(y) liczbą obowiązków w pracy	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	12%	12%	6%	35%	26%	9%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	3%	6%	13%	32%	29%	16%
Pedagodzy/psychologowie	10%	10%	14%	33%	29%	5%

Moi przełożeni w pracy nie wspierają mnie	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	38%	18%	12%	18%	6%	9%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	32%	19%	19%	13%	10%	6%
Pedagodzy/psychologowie	29%	43%	14%	14%	0%	0%

Mam zbyt mały wpływ na to, co realizuję w szkole	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	18%	30%	6%	27%	15%	3%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	6%	32%	19%	16%	13%	13%
Pedagodzy/psychologowie	14%	62%	10%	10%	0%	5%

Moi współpracownicy rywalizują ze mną	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	32%	29%	18%	21%	0%	0%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	29%	23%	23%	19%	6%	0%
Pedagodzy/psychologowie	57%	29%	10%	5%	0%	0%

Tabela 12: Odczucia związane z pracą w szkole.

6.3. Odczucia związane z pracą w szkole

Mój przełożony krytykuje moją pracę nie dając wskazówek, jak poprawić błędy	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	62%	15%	9%	6%	6%	3%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	61%	32%	3%	3%	0%	0%
Pedagodzy/psychologowie	71%	19%	10%	0%	0%	0%

Koleżanka/kolega z pracy podważa moje zdanie w sprawach, na których się znam	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	44%	38%	12%	6%	0%	0%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	39%	42%	0%	19%	0%	0%
Pedagodzy/psychologowie	57%	29%	14%	0%	0%	0%

Jestem obiektem złośliwych uwag i dowcipów ze strony koleżanek/kolegów z pracy	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	76%	18%	0%	6%	0%	0%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	65%	26%	3%	6%	0%	0%
Pedagodzy/psychologowie	86%	14%	0%	0%	0%	0%

Mój przełożony stosuje wobec mnie wyjątkowo trudne wymagania, których nie stawia wobec innych	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	59%	26%	0%	9%	6%	0%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	77%	16%	3%	3%	0%	0%
Pedagodzy/psychologowie	76%	19%	5%	0%	0%	0%

Czuję się osamotniony w pracy, zdany tylko na siebie	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	56%	18%	12%	12%	3%	0%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	45%	32%	10%	10%	3%	0%
Pedagodzy/psychologowie	48%	29%	19%	5%	0%	0%

Tabela 13: Odczucia związane z pracą w szkole.

6.3. Odczucia związane z pracą w szkole

Co siódmy wychowawca I klas PP (15%) stwierdził, że **czasami nie otrzymywał wsparcia od swoich współpracowników w szkole, a co jedenasty (9%) przyznał**, że takie sytuacje zdarzały się **często** lub **bardzo często**. W grupie wychowawców II klas szkół PG podobne opinie wyraziło **prawie 40% badanych** (26% czasami oraz 13% często lub bardzo często). Wśród pedagogów i psychologów szkolnych pracujących w bielskich liceach, technikach i szkołach branżowych co dziesiąty przyznał, że **czasami miał poczucie braku wsparcia ze strony współpracowników w szkole**, a kolejne 10% zadeklarowało, że taka sytuacja zdarzała się **bardzo często**.

Okolo 90% wychowawców klas i pedagogów czuje się przeciążonych liczbą obowiązków związanych z pracą w szkole. Prawie połowa badanych nauczycieli ze szkół PG deklaruje, że dzieje się tak **bardzo często** lub **często (45%)**, a co trzeci (35%) - że **czasami**. W przypadku wychowawców I klas PP oraz pedagogów i psychologów szkolnych średnio co trzeci deklaruje, że **bardzo często** lub **często czuje się przeciążony pracą w szkole** (odpowiednio: 35% i 34%), a kolejne 33-35% uważa, że do takich sytuacji dochodzi **czasami**.

Co szósty badany wychowawca z obu grup respondentów uważa, że **często** lub **bardzo często przełożeni w pracy nie wspierają go (15-16%)**, a kolejnych kilkanaście procent stwierdziło, że dzieje się tak **czasami** (odpowiednio: 18% w szkołach PP i 13% w szkołach PG). Stosunkowo najniższy odsetek takich opinii wyrazili uczestniczący w badaniu pedagodzy i psychologowie szkolni choć i w tej grupie 14% uznało, że **czasami nie otrzymują wsparcia ze strony swoich przełożonych w pracy**. Bez takiego wsparcia znacznie trudniej wyobrazić sobie rozwój zawodowy i poszukiwanie nowych, kreatywnych form pracy pedagogicznej z młodzieżą.

Co szósty wychowawca I klas PP (18%) i co czwarty ze szkoły PG (26%) stwierdził, że **często** lub **bardzo często ma poczucie, że jego wpływ na to, co realizuje w szkole jest zbyt mały**. W grupie pedagogów i psychologów szkolnych jedynie 5% badanych wyraziło podobną opinię. Co czwarty badany wychowawca I klas PP (27%) i co szósty wychowawca II klasy PG uważa, że **czasami** ma zbyt mały wpływ na to, co realizuje w szkole.

Ponad 60% wychowawców I klas SP i ponad połowa ze szkół PG (52%) stwierdziło, że **współpracownicy w ich szkołach nigdy nie rywalizują z nimi lub że robią to bardzo rzadko**. W grupie pedagogów i psychologów szkolnych podobną opinię wyraziło 86% badanych. 21% wychowawców pracujących w szkołach PP i co czwarty ze szkoły PG (25%) przyznał, że **czasami spotykali się w swojej szkole z rywalizacją ze strony innych nauczycieli**, podobnie deklarowało także 5% pedagogów z bielskich szkół PP i PG.

6.3. Odczucia związane z pracą w szkole

Kolejną ważną kwestią poruszoną w badaniu była **częstotliwość krytycznych ocen dotyczących pracy nauczycieli w szkole – wyrażanych przez przełożonych (dyrektorów szkół) – i jednocześnie brak wskazówek z ich strony, pokazujących, jak poprawić popełniane błędy.** 9% wychowawców I klas PP stwierdziło, że takie sytuacje zdarzały im się **często** lub **bardzo często** a kolejne 6% - czasami. W grupie wychowawców II klas PG oraz wśród pedagogów i psychologów szkolnych dochodziło do nich **bardzo rzadko**.

6% badanych wychowawców klas PP i 19% wychowawców II klas PG przyznało, iż czasami doświadczali w swojej pracy przykrych sytuacji ze strony innych nauczycieli, którzy podważali ich opinię i kompetencje w sprawach, na których się dobrze znali. Co drugi wychowawca 15-latków i ponad 40% wychowawców 17-latków, a także 43% pedagogów i psychologów szkolnych stwierdziło, że takie zachowania ze strony innych nauczycieli w szkole zdarzały się **rzadko** lub **bardzo rzadko** (odpowiednio: 50%, 42% i 43%).

Co siódmy wychowawca I klasy PP i co ósmy wychowawca II klasy PG przyznał, iż czasami lub często czuje się osamotniony w pracy i zdany tylko na siebie (odpowiednio: 15% i 13%). **Tylko połowa uczestniczących w badaniu nauczycieli nigdy nie miała tego typu odczuć.**

Jedynie 6% wychowawców z obu badanych grup respondentów przyznało, iż **czasem byli w szkole obiektem złośliwych uwag i dowcipów ze strony innych nauczycieli** (kolegów i koleżanek w pracy). Z reguły tego typu zdarzenia występują **rzadko lub bardzo rzadko** (zagregowane odpowiedzi: 18% w szkołach PP, 26% w szkołach PG i 14% wśród pedagogów i psychologów szkolnych).

Ważnym elementem wpływającym na klimat szkoły oraz kondycję psychiczną nauczycieli są także wzajemne relacje. Miarą dobrych relacji pomiędzy dyrektorem szkoły i nauczycielami było pytanie dot. wymagań, jakie w opinii nauczycieli stawiają im dyrektorzy szkół. Chodziło w nim o ustalenia, **jak wielu nauczycieli ma poczucie, że wymagania, jakie stawia przed nimi dyrekcja szkoły są szczególne i nie dotyczą innych osób.** Problem ten występuje we wszystkich grupach badanych nauczycieli, a **najbardziej wśród wychowawców I klas PP.** Większość badanych przyznaje, iż takie sytuacje zdarzają się **bardzo rzadko**. Jedynie w populacji wychowawców 15-latków co siódmy badany uznał, że **czasami** lub **często** spotyka się z takimi sytuacjami (15%).

6.4. Rozpowszechnienie różnych form agresji uczniów wobec nauczycieli oraz pedagogów

Uczeń okazał Panu/Pani lekceważenie, brak szacunku	Ani razu	Raz lub dwa razy	Kilka razy	Raz w miesiącu	Raz w tygodniu	Prawie codziennie lub codziennie
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	49%	34%	11%	0%	6%	0%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	45%	32%	19%	3%	0%	0%
Pedagodzy/psychologowie	64%	18%	9%	5%	5%	0%
Uczeń ignorował lub odmówił wykonania Pana/Pani polecenia	Ani razu	Raz lub dwa razy	Kilka razy	Raz w miesiącu	Raz w tygodniu	Prawie codziennie lub codziennie
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	60%	20%	14%	3%	3%	0%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	42%	42%	13%	0%	0%	3%
Pedagodzy/psychologowie	55%	23%	18%	0%	5%	0%
Uczeń zachowywał się tak, jakby był pod wpływem alkoholu lub innych środków odurzających	Ani razu	Raz lub dwa razy	Kilka razy	Raz w miesiącu	Raz w tygodniu	Prawie codziennie lub codziennie
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	71%	23%	6%	0%	0%	0%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	58%	32%	10%	0%	0%	0%
Pedagodzy/psychologowie	55%	36%	9%	0%	0%	0%
Uczeń nieprzyjemnie komentował Pana/Pani wypowiedzi, przejęzyczenia	Ani razu	Raz lub dwa razy	Kilka razy	Raz w miesiącu	Raz w tygodniu	Prawie codziennie lub codziennie
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	69%	23%	9%	0%	0%	0%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	45%	45%	6%	0%	0%	3%
Pedagodzy/psychologowie	73%	5%	23%	0%	0%	0%
Uczeń użył wobec Pana/Pani słów obraźliwych/wulgarnych	Ani razu	Raz lub dwa razy	Kilka razy	Raz w miesiącu	Raz w tygodniu	Prawie codziennie lub codziennie
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	89%	9%	3%	0%	0%	0%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	87%	10%	3%	0%	0%	0%
Pedagodzy/psychologowie	86%	0%	14%	0%	0%	0%

Tabela 14: Agresywne zachowania uczniów wobec badanych wychowawców, pedagogów i psychologów szkolnych. 1PP=35 2PG=31 P/P=22.

6.4. Rozpowszechnienie różnych form agresji uczniów wobec nauczycieli oraz pedagogów

Uczeń groził Panu/Pani	Ani razu	Raz lub dwa razy	Kilka razy	Raz w miesiącu	Raz w tygodniu	Prawie codzienne lub codziennie
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	91%	6%	3%	0%	0%	0%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	97%	3%	0%	0%	0%	0%
Pedagodzy/psychologowie	86%	9%	5%	0%	0%	0%

Uczeń popchnął, szarpnął lub uderzył Pana/Panią	Ani razu	Raz lub dwa razy	Kilka razy	Raz w miesiącu	Raz w tygodniu	Prawie codzienne lub codziennie
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	94%	3%	3%	0%	0%	0%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	100%	0%	0%	0%	0%	0%
Pedagodzy/psychologowie	95%	0%	5%	0%	0%	0%

Uczeń niszczył rzeczy należące do Pana/Pani	Ani razu	Raz lub dwa razy	Kilka razy	Raz w miesiącu	Raz w tygodniu	Prawie codzienne lub codziennie
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	88%	9%	3%	0%	0%	0%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	94%	6%	0%	0%	0%	0%
Pedagodzy/psychologowie	95%	0%	5%	0%	0%	0%

Uczeń nagrywał/fotografował Pana/Panią mimo, że tego P. nie chciał/-a	Ani razu	Raz lub dwa razy	Kilka razy	Raz w miesiącu	Raz w tygodniu	Prawie codzienne lub codziennie
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	88%	6%	6%	0%	0%	0%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	87%	10%	3%	0%	0%	0%
Pedagodzy/psychologowie	95%	0%	5%	0%	0%	0%

Uczniowie byli agresywni wobec Pana/Pani w internecie	Ani razu	Raz lub dwa razy	Kilka razy	Raz w miesiącu	Raz w tygodniu	Prawie codzienne lub codziennie
Wychowawcy kl. 1 ponadpodst.	94%	3%	3%	0%	0%	0%
Wychowawcy kl. 2 ponadgim.	97%	3%	0%	0%	0%	0%
Pedagodzy/psychologowie	95%	5%	0%	0%	0%	0%

Tabela 15: Agresywne zachowania uczniów wobec badanych wychowawców, pedagogów i psychologów. 1PP=35 2PG=31 P/P=22.

6.4. Rozpowszechnienie różnych form agresji uczniów wobec nauczycieli oraz pedagogów

Ponad połowa wychowawców I klas szkół PP i II klas szkół PG spotkała się w swojej pracy z lekceważeniem i brakiem szacunku ze strony uczniów. Wśród pedagogów i psychologów szkolnych takie sytuacje zdarzały się co trzeciemu z respondentów (36%). Z reguły dochodziło do nich **raz** lub **kilka razy w ciągu roku** a jedynie w grupie pedagogów szkolnych co dziesiąty badany (10%) stwierdził, że zdarzały się one częściej - **raz w miesiącu** lub **raz w tygodniu**.

Jednym z najczęściej występujących zachowań agresywnych jakie zdarzają się uczniom wobec nauczycieli jest **ignorowanie** lub **odmowa wykonania polecenia nauczyciela**. Z takim zachowaniem uczniów - w ciągu ostatnich 12 miesięcy – **spotkało się czterech na dziesięciu wychowawców I klas szkół PP (40%)** oraz **prawie 60% wychowawców II klas szkół PG (58%)**. W grupie pedagogów i psychologów szkolnych **niemal co drugi badany przyznał, że miał tego typu doświadczenia (45%)**. Takie sytuacje najczęściej zdarzają się **raz** lub **kilka razy w roku**, jedynie 5-6% badanych stwierdziło, że spotkali się z takim zachowaniem uczniów raz w miesiącu lub częściej.

Czterech na dziesięciu wychowawców II klas PG oraz pedagogów pracujących w bielskich szkołach PG (42-45%) stwierdziło, iż ciągu ostatnich 12 miesięcy **raz** lub **kilka razy** znalazło się w sytuacji, w której **uczeń, z którym się kontaktowali zachowywał się tak, jakby był pod wpływem alkoholu lub innych substancji psychoaktywnych**. W grupie wychowawców I klas szkół PP podobne doświadczenia miał co trzeci badany nauczyciel (29%). Takie zachowania uczniów – opinii badanych nauczycieli - zdarzały się **raz** lub **kilka razy w roku**.

Ponad połowa wychowawców II klas szkół PG (55%) przyznała, iż w ostatnich 12 miesiącach **uczniowie nieprzyjemnie komentowali ich wypowiedzi lub przejęzyczenia**. Najczęściej doświadczali takiej sytuacji **raz** lub **kilka razy w roku**. W grupie wychowawców I klas szkół PP co trzeci badany nauczyciel (31%) spotkał się z podobnym zachowaniem uczniów. 23% badanych miało jedno lub dwa tego typu przykre doświadczenia w ciągu ostatnich 12 miesięcy a **9% - kilkakrotnie** spotkało się z taką sytuacją.

12-14% badanych wychowawców i pedagogów przyznało, iż w okresie ostatniego roku przynajmniej raz uczeń użył wobec nich obraźliwych lub wulgarnych słów. Na ogół takie sytuacje miały miejsce raz lub dwa razy (9-10%) a jedynie w grupie psychologów i pedagogów szkolnych zdarzyły się kilkakrotnie (14%).

6.4. Rozpowszechnienie różnych form agresji uczniów wobec nauczycieli oraz pedagogów

Co siódmy pedagog lub psycholog szkolny pracujący w szkole ponadgimnazjalnej (14%) stwierdził, iż w ciągu ostatnich 12 miesięcy **zdarzyła mu się taka sytuacja, podczas której uczeń mu groził**. 5% badanych w tej frakcji respondentów spotkało się z takimi zachowaniami uczniów kilkakrotnie a 9% raz lub dwa razy w ciągu ostatniego roku. W grupie wychowawców I klas szkół PP 11% badanych miało podobne doświadczenia a populacji wychowawców II klas PG tylko 3% respondentów.

6% wychowawców I klas szkół PP przyznało, iż w okresie ostatnich 12 miesięcy **było ofiarami agresji fizycznej ze strony ucznia** (popchnięcia, szarpnięcia lub uderzenia). 3% badanych takie sytuacje zdarzyły się raz lub dwa razy w roku a kolejnym 3% - kilkakrotnie. Podobne doświadczenia miało także 5% pedagogów i psychologów szkolnych pracujących w szkołach PG. W grupie wychowawców II klas szkół PG nie odnotowano takich sytuacji.

12% wychowawców I klas szkół PP stwierdziło, że w ostatnim roku **uczeń zniszczył należące do nich rzeczy**. 9% badanych spotkało się z taką sytuacją raz lub dwa razy w roku a kolejne 3% - kilkakrotnie. W grupie wychowawców II klas szkół PG podobne doświadczenia miało 6% badanych a wśród pedagogów i psychologów szkolnych – 5%.

Co ósmy wychowawca I klasy szkoły PP i II klasy szkoły PG (odpowiednio: 12% i 13%) był **nagrywany przez uczniów telefonem komórkowym** (bez swojej zgody). Z reguły takie sytuacje zdarzały się **raz lub dwa razy w ciągu roku** ale czasem dochodziło do nich **kilka razy** w ciągu ostatnich 12 miesięcy. Taką deklarację wyraziło 6% wychowawców ze szkół PP, 3% ze szkół PG oraz 5% pedagogów i psychologów szkolnych.

6% wychowawców I klas szkół PP i 5% pedagogów i psychologów szkolnych przyznało, iż w ciągu ostatniego roku **uczniowie byli wobec nich agresywni w Internecie**. W tym kontekście warto rozważyć możliwość włączenia do szkolnych programów profilaktyki problemów związanych z przemocą i agresją w cyberprzestrzeni.

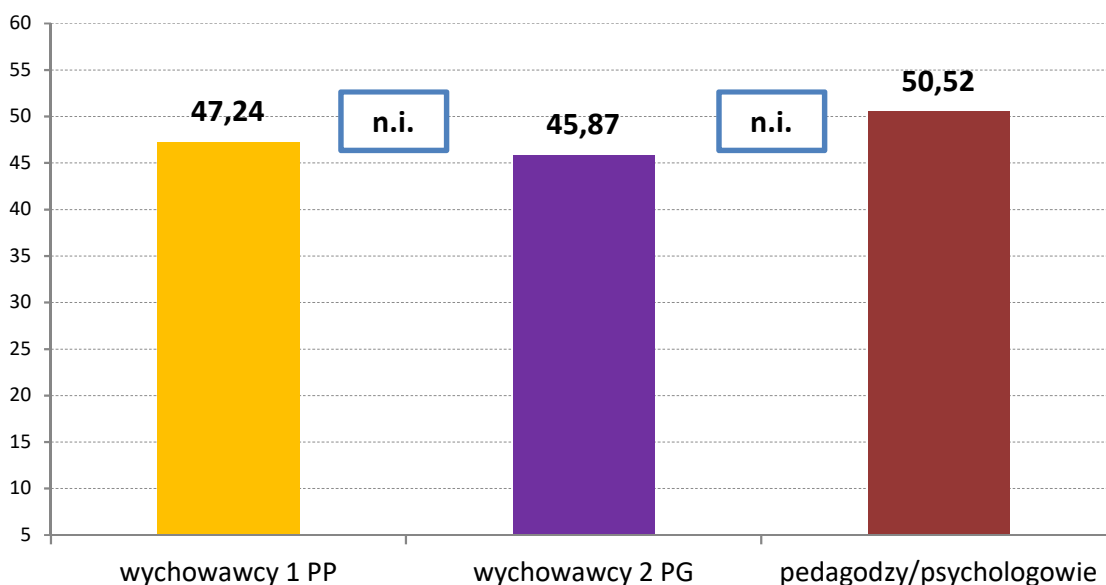
6.5. Poczucie wsparcia i wpływu w miejscu pracy

Analizy wykazały, że wskaźnik sumaryczny z 10 skal dotyczących poczucia wsparcia i wpływu w pracy stanowi dobrą, samodzielną skalę.

Utworzono więc zmienną pn. **Poczucie wsparcia i wpływu w miejscu pracy**, sumując punkty wyliczone na podstawie odpowiedzi na pytanie 26 A - J.

Współczynnik Alfa Cronbacha dla skali wynosił powyżej 0,7. Zmienna może przyjmować wartości od 10 - 60. Średnia wartość zmiennej wyniosła: w szkołach PP $M=47,24$, a w szkołach ponadgimnazjalnych: $M=45,87$ i wśród pedagogów i psychologów szkolnych $M=50,52$.

Jak pokazuje wykres, nie odnotowano istotnej statystycznie różnicy pomiędzy poczuciem wsparcia i wpływu w miejscu pracy odnotowanym wśród badanych uczących w szkołach ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych.

Wykres 71: Poczucie wsparcia i wpływu w miejscu pracy- wartości średnich- wychowawcy kl. 1 ponadpodstawowych vs wychowawcy kl. 2 ponadgimnazjalnych vs pedagodzy/psychologowie.

6.6. Jakość klimatu społecznego szkoły w ocenie badanych

Pozytywny klimat społeczny jest podstawowym warunkiem sprzyjającym bezpieczeństwu emocjonalnemu i wszechstronnemu rozwojowi wszystkich uczestników życia szkoły. Jest uznawany przez specjalistów w dziedzinie profilaktyki za jeden z najistotniejszych czynników decydujących o efektywności działań edukacyjnych. To także warunek powodzenia realizowanych w szkole programów i projektów.

W badaniu wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych uwzględniono kilka ważnych elementów składających się na klimat społeczny szkoły: relacje pomiędzy nauczycielami i uczniami, relacje pomiędzy uczniami, relacje pomiędzy nauczycielami i rodzicami oraz relacje w gronie pedagogicznym szkoły.

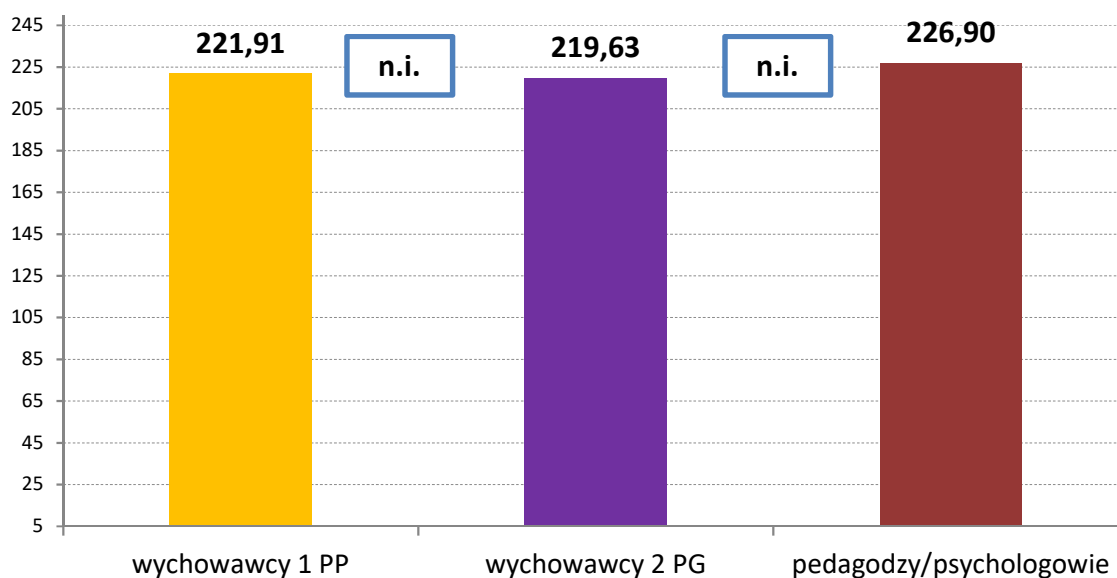
Analizy wykazały, że wskaźnik sumaryczny z 24 skal dotyczących:

- częstotliwości stosowania przemocy przez uczniów w szkole (w ost. 12 mies.)
- częstotliwości zachowań agresywnych uczniów wobec wychowawców i pedagogów (w ost. 12 mies.)
- częstotliwości pozytywnych i negatywnych zachowań rodziców wobec wychowawców i pedagogów
- współpracy rodziców z badanymi oraz
- poczucia braku wsparcia badanych ze strony innych osób pracujących w szkole,

stanowi dobrą, samodzielną skalę. Utworzono więc zmienną pn. **Jakość klimatu społecznego w szkole w ocenie wychowawców i pedagogów/psychologów**, sumując punkty wyliczone na podstawie odpowiedzi na pytań dotyczących wymienionych obszarów (po zrekodowaniu części skal).

Współczynnik Alfa Cronbacha dla skali wynosił powyżej 0,8. Zmienna może przyjmować wartości od 35 - 209.

6.6. Jakość klimatu społecznego szkoły w ocenie badanych

Wykres 72: Klimat szkoły w ocenie wychowawców i pedagogów szkolnych - wartości średnich, porównanie - wychowawcy kl. 1 ponadpodstawowych vs wychowawcy kl. 2 ponadgimnazjalnych vs pedagodzy/psychologowie.

W badaniu nie odnotowano różnicy w ocenach klimatu społecznego pomiędzy badanymi pracującymi w szkołach ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych. **Oznacza to, że respondenci pracujący w obu typach szkół ocenili ich klimat społeczny bardzo podobnie.**

Jak pokazuje tabela 12 na kolejnej stronie raportu, w badaniu w obu typach szkół odnotowano natomiast negatywną korelację pomiędzy oceną klimatu szkoły a oceną rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów.

6.6. Jakość klimatu społecznego szkoły a ocena rozpowszechnienia używania substancji przez uczniów

Tabela 16: Macierz korelacji pomiędzy zmiennymi: Jakość klimatu społecznego szkoły a oceną rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów.

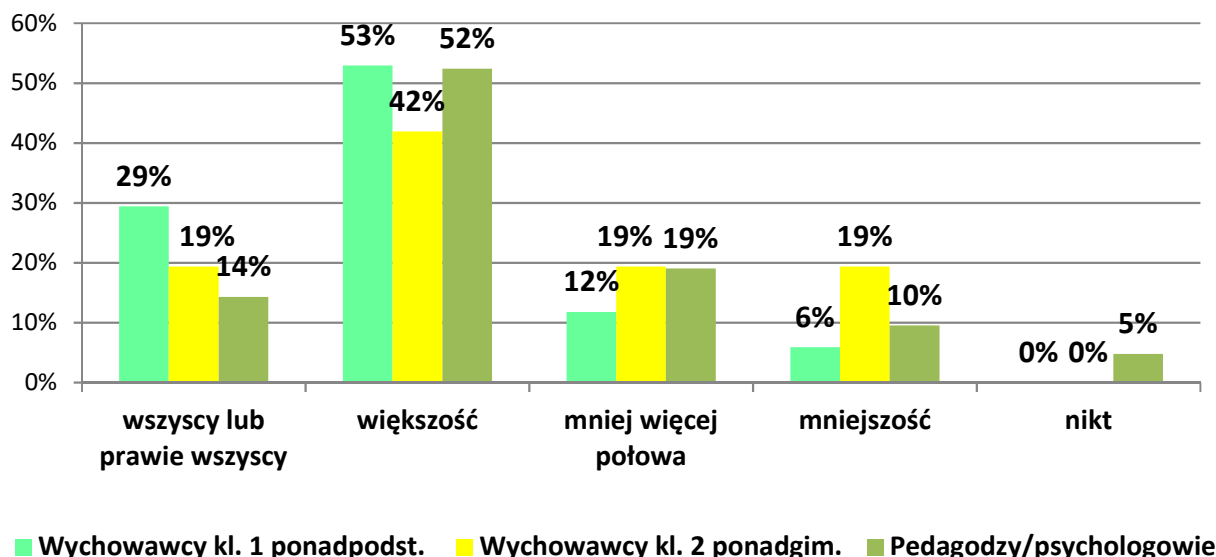
		Ocena klimatu społecznego szkoły	Ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów
Ocena klimatu społecznego szkoły	Korelacja Pearsona	1	-,327
	Istotność (dwustronna)		,003
	N	84	81
Ocena rozpowszechnienia używania substancji wśród uczniów	Korelacja Pearsona	-,327	1
	Istotność (dwustronna)	,003	
	N	81	84

Korelacja istotna na poziomie $p < 0,01$

Odnotowana zależność oznacza, że *im niższa ocena klimatu szkoły wśród badanych, tym wyższa ocena rozpowszechnienia używania substancji psychoaktywnych wśród uczniów.*

7. Ocena współpracy z rodzicami

7.1. Rozpowszechnienie współpracy z rodzicami - wskaźnik ogólny

Wykres 73: Rozpowszechnienie współpracy z rodzicami w ocenie wychowawców i pedagogów/psychologów. PP=34 PG=31 P/P=21.

W pierwszej kolejności analizowano kwestię relacji wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych z rodzicami uczniów w oparciu o dane dotyczące odpowiedzi na pytanie o to, ilu rodziców nawiązuje z nauczycielami zadowalającą współpracę przy rozwiązywaniu problemów wychowawczych uczniów.

Jak pokazuje wykres 73, ponad 80% wychowawców I klas szkół PP jest zdania, że taką współpracę nawiązuje **większość** lub **prawie wszyscy** rodzice (82%). W grupie wychowawców II klas szkół PG odsetek nauczycieli, którzy również wyrazili taki pogląd był **istotnie niższy i wynosił 61%**. Co piąty badany w tej frakcji wychowawca (19%) uważa, że tylko połowa rodziców nawiązuje z nim dobrą współpracę. Taki sam odsetek nauczycieli (19%) wyraził opinię, że **mniejszość** rodziców nawiązuje z nim zadowalającą współpracę (19%).

2/3 uczestniczących w badaniu pedagogów i psychologów szkolnych (66%) jest zdania, że **większość** lub **prawie wszyscy** rodzice uczniów nawiązują z nimi zadowalającą współpracę. Co piąty (19%) uważa, że ma taką współpracę z mniej więcej połową rodziców, a co dziesiąty (10%) że z mniejszością. 5% pedagogów czuje się w relacjach z rodzicami bardzo niekomfortowo i twierdzi, że nie nawiązuje satysfakcjonujących relacji z żadnym z rodziców.

7.2. Postawy rodziców w kontekście współpracy z wychowawcami i pedagogami/psychologami szkolnymi

Badanych pytano o różne aspekty ich codziennej współpracy z rodzicami, między innymi o to, jak często spotykali się z różnymi zachowaniami i reakcjami rodziców.

Jak pokazuje tabela 17, jedynie **co trzeci wychowawca I klasy szkoły PP (31%) i co czwarty z II klasy szkoły PG (26%)** jeszcze **nigdy** nie doświadczył **lekceważenia ze strony rodziców swoich uczniów**. Wśród pedagogów pracujących w ww. szkołach prawie ¼ (24%) stwierdziła, iż nigdy wcześniej nie spotkała się z takimi zachowaniami rodziców. Średnio **co piąty nauczyciel** z każdej z ww. frakcji badanych **spotykał się lekceważącym stosunkiem ze strony rodziców swoich uczniów** (zagregowane odsetki odpowiedzi *czasami, często i bardzo często*: 20% wśród wychowawców szkół PP, 20% wśród pedagogów i psychologów szkolnych oraz 23% w grupie nauczycieli PG).

60% wychowawców ze szkół PP, prawie ¾ pracujących w szkołach PG (74%) i co piąty pedagog lub psycholog pracujący w tych szkołach (19%) spotykał się z **krytyką swojej pracy** wyrażoną przez rodziców uczniów. Najwyższe odsetki badanych wskazywały, że takie sytuacje zdarzały się **rzadko** lub **bardzo rzadko**. Taką opinię wyraził co drugi nauczyciel szkoły PP (54%) i PG (55%) oraz siedmiu na dziesięciu pedagogów i psychologów pracujących w tych szkołach (71%). Najwyższy odsetek badanych, którzy uznali, że **czasami** lub **często** są krytykowani przez rodziców swoich uczniów odnotowano w grupie wychowawców szkół PG (19%).

Unikanie to zachowanie rodziców, z którym w swojej pracy **często** lub **bardzo często** stykał się **co ósmy badany nauczyciel ze szkoły PG (13%)** i co dziesiąty uczestniczący w badaniu pedagog szkolny i psycholog z bielskiego liceum, technikum oraz szkoły branżowej (10%). W grupie wychowawców I klas szkół PP podobne doświadczenia miało jedynie 6% respondentów a prawie połowa (46%) uznała, że rodzice **rzadko** lub **bardzo rzadko** unikają kontaktu z nauczycielami. Podobnego zdania byli także wychowawcy II klas PG – co drugi z nich (49%) stwierdził, że **rzadko** lub **bardzo rzadko** spotykał się z unikaniem ze strony rodziców. Najwięcej podobnych opinii odnotowano w grupie pedagogów i psychologów szkolnych (67%). Ani jeden badany w tej frakcji nauczyciel nie uznał, że **nigdy** nie spotkał się z unikaniem kontaktów przez rodziców uczniów.

Z obojętnością ze strony rodziców uczniów **często** lub **bardzo często** zetknęło się **14% wychowawców I klas szkół PP i co piąty wychowawca II klasy PG (20%)**. W grupie pedagogów i psychologów szkolnych **co dziesiąty** wyraził podobną opinię (10%), a co drugi (48%) był w tej kwestii przeciwnego zdania twierdząc, iż **bardzo rzadko** spotykał się z obojętnością ze strony rodziców. 11% wychowawców uczniów I klas PP stwierdziło, że **nigdy nie spotkało się z obojętnością ze strony rodziców**. W grupie wychowawców młodzieży ze szkół PG takiej opinii nie wyraził ani jeden badany nauczyciel.

7.2. Postawy rodziców w kontekście współpracy z wychowawcami i pedagogami/psychologami szkolnymi

Zdecydowana większość badanych nauczycieli przyznała, iż **często** lub **bardzo często** spotyka się z **życzliwością ze strony rodziców** (92% wychowawców I klas PP, 94% ze szkół PG oraz 95% pedagogów i psychologów szkolnych z ww. szkół).

Dla wielu nauczycieli rodzice to trudny i wymagający partner. Nie sposób jednak wyobrazić sobie dobrze funkcjonującej szkoły bez odpowiedniej współpracy rodziców i nauczycieli. Jak wynika z przeprowadzonych badań siedmiu na dziesięciu wychowawców I klas bielskich liceów, techników i szkół branżowych i ponad 2/3 wychowawców II klas PG **pozytywnie** ocenia **gotowość rodziców do współpracy ze szkołą**, podkreślając przy tym **częste** lub **bardzo częste** zaangażowanie rodziców w tę współpracę (**72% – szkoły PP i 68% - szkoły PG**). Najwyższy odsetek pozytywnych ocen dot. gotowości współpracy rodziców ze szkołą odnotowano w grupie pedagogów i psychologów szkolnych. Aż 85% spośród nich przyznało, iż **często** lub **bardzo często** spotyka się z **otwartością i aktywną współpracą rodziców**.

Nauczyciele w zdecydowanej większości mają poczucie, że są **szanowani przez rodziców swoich uczniów**. Tylko 6% badanych wychowawców I klas PP stwierdziło, że **nigdy** lub **bardzo rzadko spotykało się z szacunkiem ze strony rodziców** uczniów. Zdecydowana większość badanych przyznała natomiast, że **często** lub **bardzo często** spotyka się z wyrazami szacunku ze strony rodziców (89% w szkołach PP, 87% w szkołach PG i 96% w grupie pedagogów i psychologów szkolnych).

Czterech na dziesięciu wychowawców ze szkół PP (40%) oraz 55% wychowawców II klas szkół PG przyznało, że **często** lub **bardzo często** spotyka się z **uznaniem dla swojej pracy pedagogicznej ze strony rodziców uczniów**. Przeciwnego zdania w tej kwestii było jedynie 3% nauczycieli pracujących w szkołach PG i co ósmy (12%) pracujący w szkole PP. Podobną opinię wyraziło także 5% pedagogów szkolnych. Ponad połowa badanych z tej grupy (57%) przyznała, że **często** lub **bardzo często** spotykała się z **uznaniem rodziców dla swojej pracy**.

7.2. Postawy rodziców w kontekście współpracy z wychowawcami i pedagogami/psychologami szkolnymi

Lekceważenie	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
Wych. kl. 1 ponadpodst.	31%	34%	14%	17%	3%	0%
Wych.kl. 2 ponadgim.	26%	23%	29%	10%	10%	3%
Pedagogzy/psycholog.	24%	43%	14%	5%	5%	10%

Życzliwość	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
Wych. kl. 1 ponadpodst.	0%	0%	0%	9%	49%	43%
Wych.kl. 2 ponadgim.	0%	0%	0%	6%	29%	65%
Pedagogzy/psycholog.	0%	0%	0%	5%	57%	38%

Gotowość współpracy	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
Wych. kl. 1 ponadpodst.	0%	0%	3%	26%	49%	23%
Wych.kl. 2 ponadgim.	0%	3%	10%	19%	42%	26%
Pedagogzy/psycholog.	0%	0%	0%	14%	52%	33%

Krytyka Pana/Pani pracy	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
Wych. kl. 1 ponadpodst.	40%	40%	14%	6%	0%	0%
Wych.kl. 2 ponadgim.	26%	32%	23%	13%	6%	0%
Pedagogzy/psycholog.	19%	38%	33%	5%	5%	0%

Szacunek	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
Wych. kl. 1 ponadpodst.	3%	3%	0%	6%	40%	49%
Wych.kl. 2 ponadgim.	0%	0%	0%	13%	55%	32%
Pedagogzy/psycholog.	0%	0%	0%	5%	48%	48%

Unikanie	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
Wych. kl. 1 ponadpodst.	14%	29%	17%	34%	6%	0%
Wych.kl. 2 ponadgim.	3%	23%	26%	35%	10%	3%
Pedagogzy/psycholog.	0%	43%	24%	24%	5%	5%

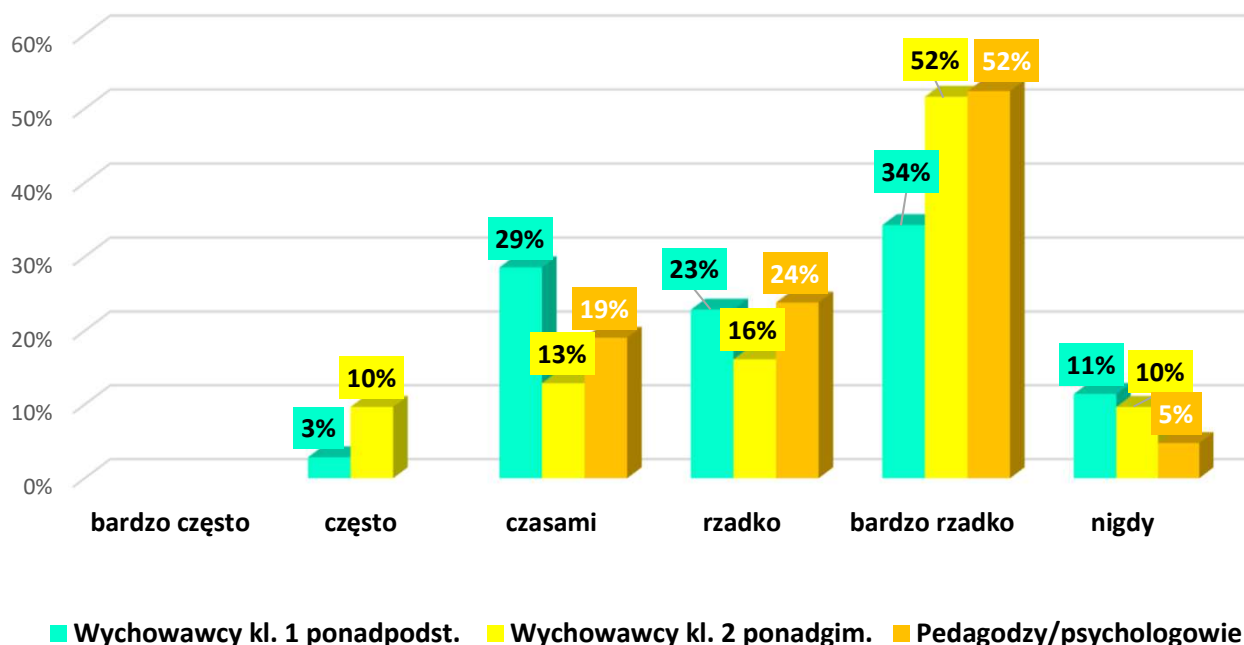
Uznanie dla Pani/Pana pracy	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
Wych. kl. 1 ponadpodst.	6%	6%	11%	37%	23%	17%
Wych.kl. 2 ponadgim.	0%	3%	6%	35%	45%	10%
Pedagogzy/psycholog.	0%	5%	10%	29%	33%	24%

Obojętność	nigdy	bardzo rzadko	rzadko	czasami	często	bardzo często
Wych. kl. 1 ponadpodst.	11%	26%	23%	26%	11%	3%
Wych.kl. 2 ponadgim.	0%	26%	19%	35%	10%	10%
Pedagogzy/psycholog.	5%	48%	19%	19%	5%	5%

Tabela 17: Postawy rodziców wobec wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych. PP=35 PG=58 P/P=21.

8. Kondycja zawodowa badanych

8.1. Rozpowszechnienie poczucie bezradności w związku z problemowymi zachowaniami uczniów w szkole

Wykres 74: Częstotliwość odczuwania bezradności w związku z problemowymi zachowaniami uczniów w szkole, wśród wychowawców i pedagogów szkolnych. PP=35 PG=31 P/P=21.

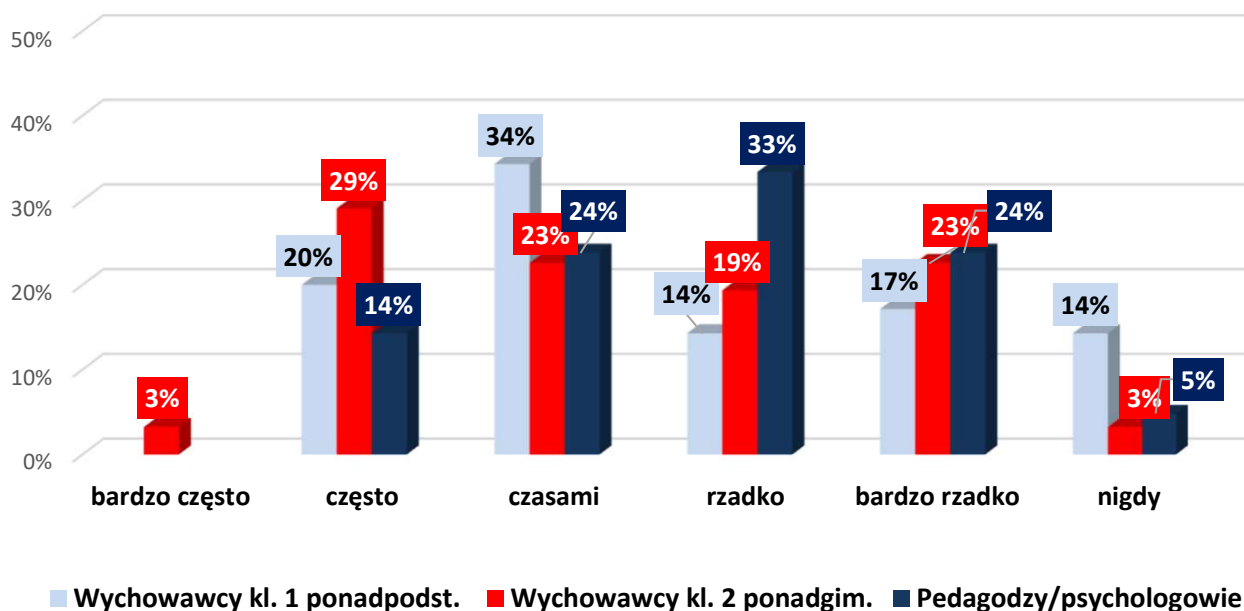
Oceniając kondycję zawodową badanych zapytano ich m.in. o to jak często czują się bezradni w związku z problemowymi zachowaniami uczniów w szkole.

Często lub **bardzo często**, jak pokazuje wykres 74, takie uczucia przeżywa co dziesiąty wychowawca II klasy szkoły PG (10%) i 3% wychowawców 15-latków tj. uczniów I klas bielskich liceów, techników i szkół branżowych.

Średnio **co trzeci badany nauczyciel szkoły PP (29%)** i **co ósmy wychowawca II klasy szkoły PG (13%)** przyznał, iż **czasami** towarzyszyło mu poczucie bezradności związanej z problemowymi zachowaniami uczniów. W grupie **pedagogów i psychologów z ww. szkół** podobnego zdania był co piąty badany respondent (19%).

Wyniki badań wskazują także, iż **najrzadziej bezradni wobec problemowych zachowań swoich uczniów byli nauczyciele szkół ponadgimnazjalnych oraz pedagogzy i psychologowie szkolni**. Odsetek badanych respondentów w ww. frakcjach, którzy przyznali, iż **nigdy** lub **bardzo rzadko** mieli poczucie bezradności wobec uczniów ze swojej szkoły był o ponad 1/4 wyższy niż w populacji nauczycieli ze szkół ponadpodstawowych (odpowiednio: 62 w szkołach PG i 45% w szkołach PP).

8.2. Poczucie bezradności w związku z postawami rodziców uczniów sprawiających problemy wychowawcze

Wykres 75: Częstotliwość odczuwania bezradności w związku z postawami rodziców uczniów sprawiających problemy wychowawcze - wśród wychowawców i pedagogów szkolnych. PP=35 PG=31 P/P=21.

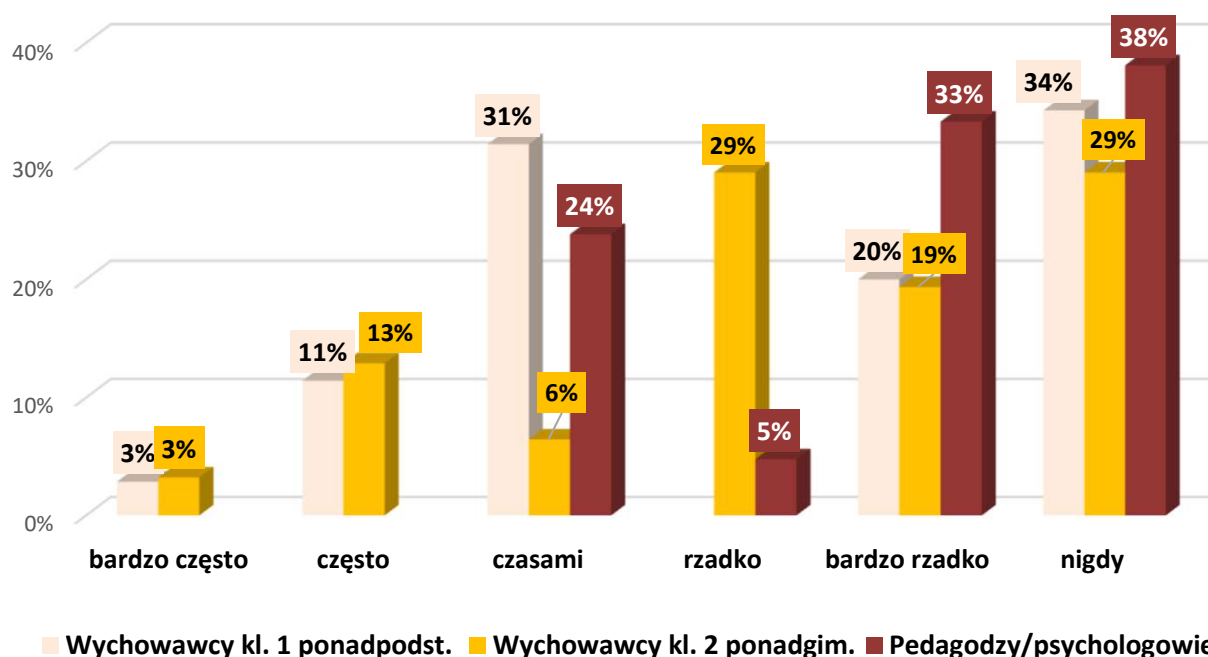
Analizując kondycję zawodową badanych nauczycieli zapytano ich również o to, jak często czują się bezradni w związku z postawami rodziców uczniów sprawiających problemy wychowawcze w szkole. Dobra współpraca z rodzicami jest jednym z elementów mających istotny wpływ na skutecznych oddziaływań profilaktycznych podejmowanych w szkole.

Jak pokazuje wykres 75, co piąty wychowawca pierwszych klas szkół PP (20%) i co trzeci wychowawca pracujący w bielskich szkołach PG (32%) często lub **bardzo często** odczuwał bezradność w związku z postawami rodziców uczniów sprawiających poważniejsze problemy wychowawcze. W grupie pedagogów i psychologów szkolnych odsetek ten był o ponad połowę niższy i wynosił 14%.

Jedynie 3% nauczycieli ponadgimnazjalnych i 5% pedagogów szkolnych przyznało, że **nigdy** nie czuli się bezradni wobec rodziców „trudnych wychowawczo uczniów”. Wśród wychowawców I klas PP odsetek ten był kilkakrotnie wyższy (14%).

Co trzeci wychowawca pracujący w szkole PP (31%) oraz czterech na dziesięciu ze szkół PG (42%) stwierdziło, że **rzadko** lub **bardzo rzadko** czuli się bezradni w tego typu sytuacjach. Istotnie wyższy odsetek badanych, którzy wyrazili podobną opinię odnotowano w grupie pedagogów i psychologów szkolnych – 57%.

8.3. Poczucie zwątpienia w znaczenie swojej pracy

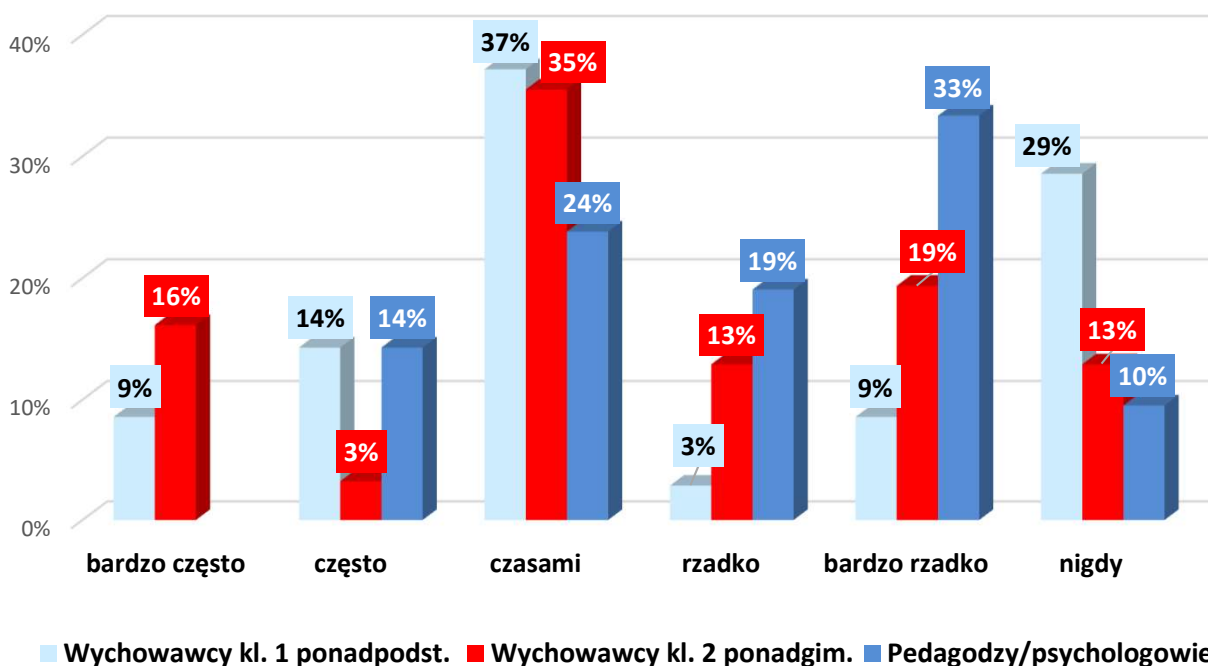
Wykres 76: Częstotliwość poczucia zwątpienia w znaczenie swojej pracy - wśród wychowawców i pedagogów szkolnych. PP=35 PG=31 P/P=21.

Poczucie zwątpienia w sens swojej pracy jest jednym z istotnych elementów decydujących o kondycji zawodowej badanych nauczycieli.

2/3 wychowawców pracujących w szkołach ponadpodstawowych (66%) i aż 71% ze szkół ponadgimnazjalnych przyznało, iż w różnych okresach czasu miało poczucie zwątpienia w znaczenie swojej pracy. Nieco niższy odsetek tego typu respondentów odnotowano wśród pedagogów i psychologów szkolnych pracujących w ww. szkołach. Sześciu na dziesięciu z nich (62%) ma za sobą tego typu doświadczenie.

Częste lub **bardzo częste** poczucie zwątpienia, jak pokazuje wykres 76, odczuwało **14%** nauczycieli **szkół ponadpodstawowych (PP)** i **16%** badanych wychowawców pracujących w **szkołach ponadgimnazjalnych (PG)**. **Co ciekawe, w badaniu nie odnotowano ani jednego pedagoga lub psychologa szkolnego, który często lub bardzo często wątpiłby w znaczenie swojej pracy.**

8.4. Poczucie emocjonalnego wyczerpania pracą

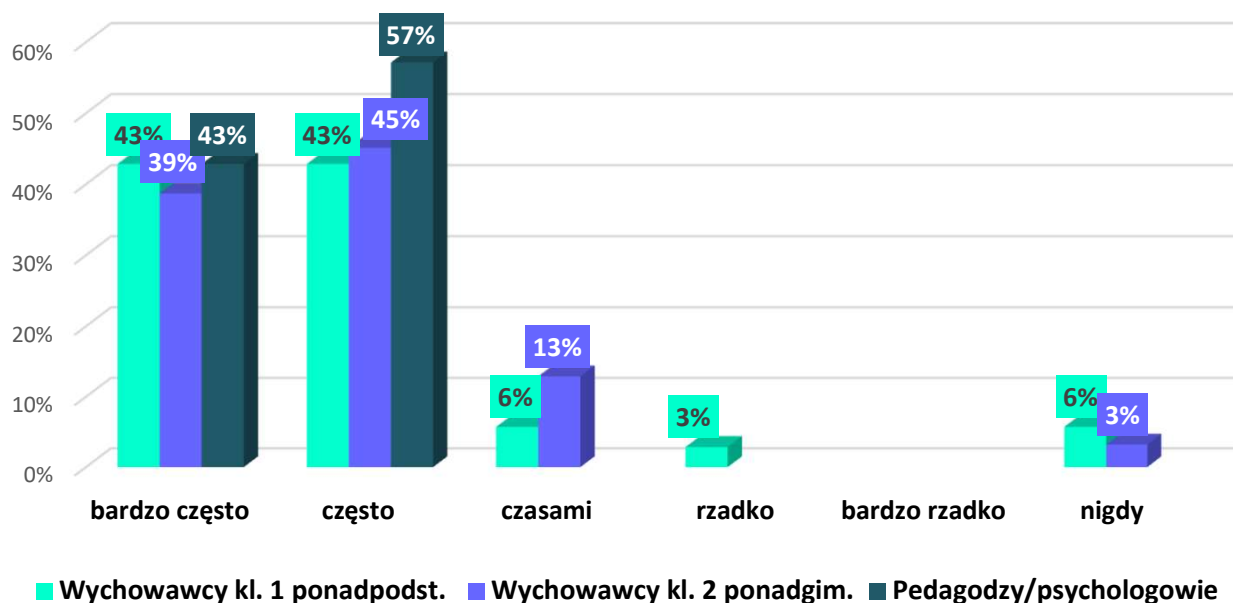
Wykres 77: Częstotliwość poczucia emocjonalnego wyczerpania pracą - wśród wychowawców i pedagogów szkolnych. PP=35 PG=31 P/P=21.

Badanych zapytano także, czy mają **poczucie emocjonalnego wyczerpania swoją pracą**. Jak pokazuje wykres 77 zdecydowana większość badanych, zwłaszcza tych pracujących w szkołach ponadgimnazjalnych, miała już w swoim życiu poczucie emocjonalnego wyczerpania pracą - **71% w szkołach PP, 87% w szkołach PG i 90% w grupie pedagogów i psychologów szkolnych**.

Średnio co czwarty badany wychowawca ze szkoły ponadpodstawowej (23%) i co piąty nauczyciel pracujący w szkole PG (19%) przyznał, iż często lub bardzo często miał tego typu odczucia. W grupie pedagogów i psychologów podobną opinię wyraził co siódmy badany respondent (14%).

12% wychowawców I klas szkół PP i 33% wychowawców II klas szkół PG stwierdziło, że **rzadko lub bardzo rzadko** towarzyszyło im **poczucie emocjonalnego wyczerpania pracą**. Wśród **pedagogów i psychologów szkolnych** odsetek ten był **istotnie większy**. Ponad połowa respondentów w tej grupie badanych (**52%**) uznała, że **rzadko lub bardzo rzadko - czuła się emocjonalnie wyczerpana swoją pracą**.

8.5. Przekonanie o dobrym wykonywaniu swojej pracy

Wykres 78: Przekonanie o dobrym wykonywaniu swojej pracy - wśród wychowawców i pedagogów szkolnych. PP=35 PG=31 P/P=21.

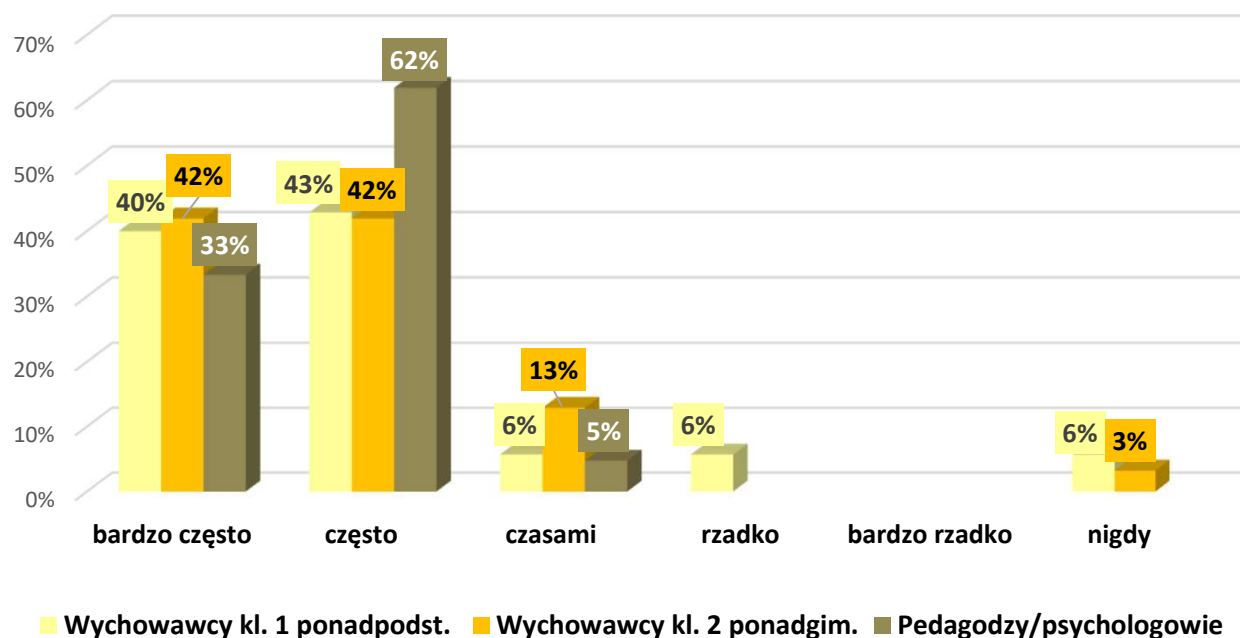
Badani odpowiadali także na pytanie dot. ich osobistego przekonania nt. dobrego wykonywania swojej pracy.

Najwyższy odsetek nauczycieli przekonanych o dobrym wykonywaniu swojej pracy zawodowej odnotowano w grupie pedagogów i psychologów pracujących w bielskich liceach, technikach i szkołach branżowych. Wszyscy badani w tej grupie respondentów (100%) uznali, że *często* lub *bardzo często* dobrze wykonują swoją pracę.

Podobną opinię wyraziło także 86% wychowawców ze szkół ponadpodstawowych (PP) oraz 84% wychowawców pracujących w szkołach ponadgimnazjalnych (PG).

Tylko 6% nauczycieli ze szkół PP i 3% wychowawców II klas szkół PG wyraziło opinię, iż *nigdy* nie mieli poczucie, że dobrze wykonują swoją pracę zawodową.

8.6. Poczucie skuteczności w realizacji zadań zawodowych

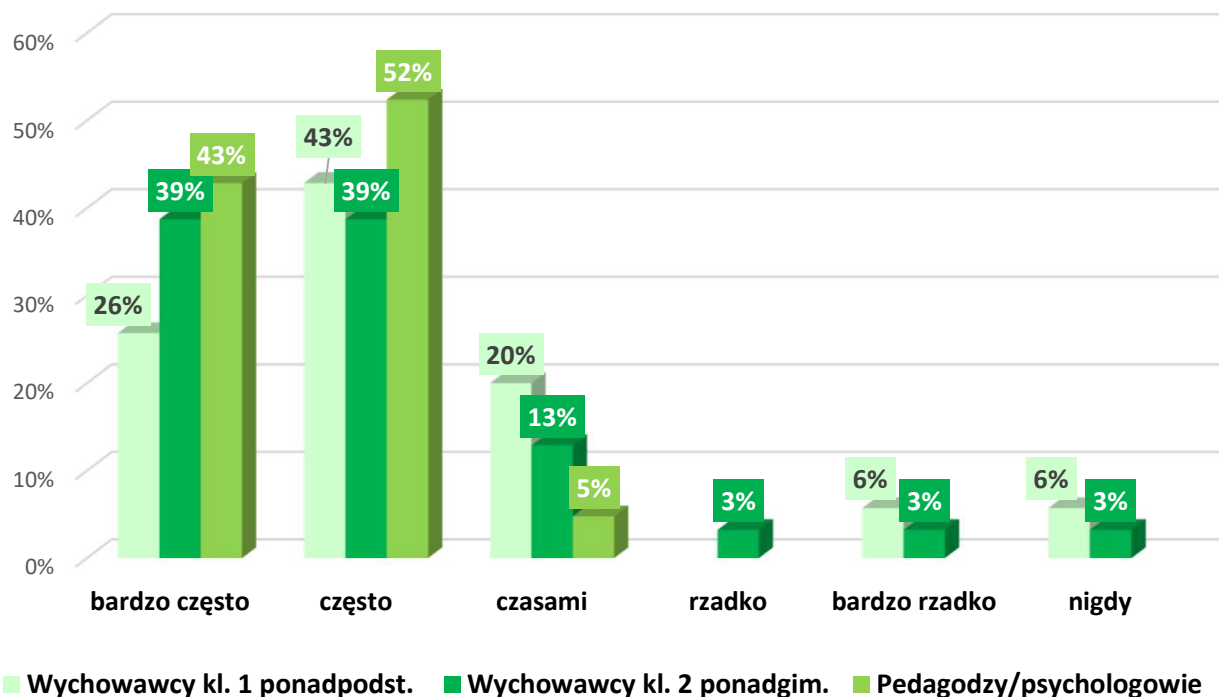

Wykres 79: Poczucie skuteczności w realizacji zadań zawodowych - wśród wychowawców i pedagogów szkolnych. PP=35 PG=31 P/P=21.

Jedno z pytań zrealizowanego badania dotyczyło także **poczucia skuteczności realizacji zadań zawodowych przez wychowawców i pedagogów szkolnych.**

Ośmiu na dziesięciu nauczycieli pracujących w szkołach ponadpodstawowych i niemal dokładnie tyle samo ze szkół PG - *bardzo często* lub *często* - jest przekonanych o swojej skuteczności w realizacji zadań zawodowych (odpowiednio: 83% w PP i 84% w PG). W grupie pedagogów i psychologów szkolnych odsetek ten jest istotnie wyższy – sięga 95%. Jedynie 5% respondentów z tej frakcji badanych uważa, że tylko *czasami* potrafi być skuteczna w realizacji swoich zadań zawodowych. Wśród wychowawców 17-latków z II klas ponadgimnazjalnych odsetek respondentów mających podobną opinię był niemal 3-krotnie wyższy – i wynosił 13%.

8.7. Poczucie sensu pracy

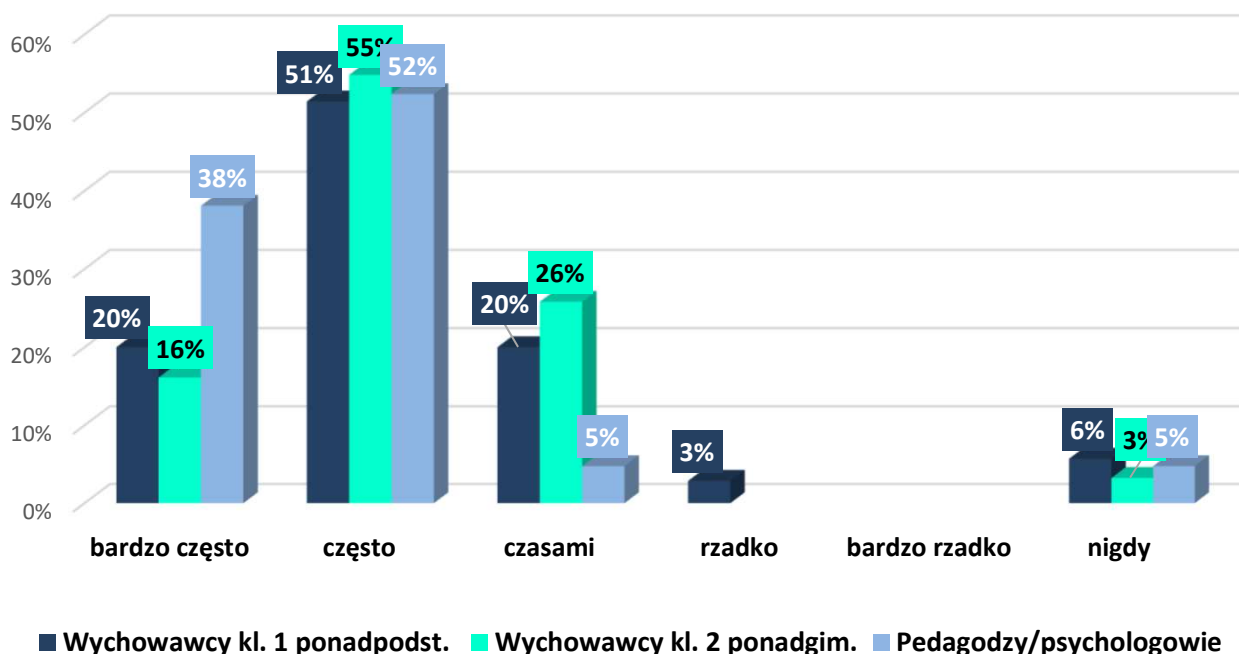
Wykres 80: Poczucie sensu wykonywanej pracy - wśród wychowawców i pedagogów szkolnych. PP=35 PG=31 P/P=21.

Badanych zapytano również, **czy mają poczucie sensu swojej pracy.**

Jak pokazuje wykres 80 zdecydowana większość pedagogów i psychologów szkolnych – aż 95% - **często** lub **bardzo często** ma poczucie, że **ich praca zawodowa ma sens**. W grupie wychowawców szkół ponadgimnazjalnych podobną opinię wyraziło nieco ponad $\frac{3}{4}$ respondentów (78%). Zdecydowanie najniższy odsetek badanych, którzy mają tego typu opinię nt. swojej pracy odnotowano wśród wychowawców uczniów I klas szkół ponadpodstawowych. Siedmiu na dziesięciu nauczycieli w tej frakcji stwierdziło, że **często** lub **bardzo często** ma poczucie sensu swojej pracy (69%) a 12% przyznał, że **nie miało takiego nigdy** lub ma je **bardzo rzadko**.

Co piąty nauczyciel szkoły PP i co ósmy pracujący w szkole PG wyraził pogląd, iż tylko czasami ma poczucie, że jego praca zawodowa ma sens (odpowiednio: 20% w szkołach PP i 13% w szkołach PG).

8.8. Przekonanie o umiejętności rozwiązywania problemów w pracy

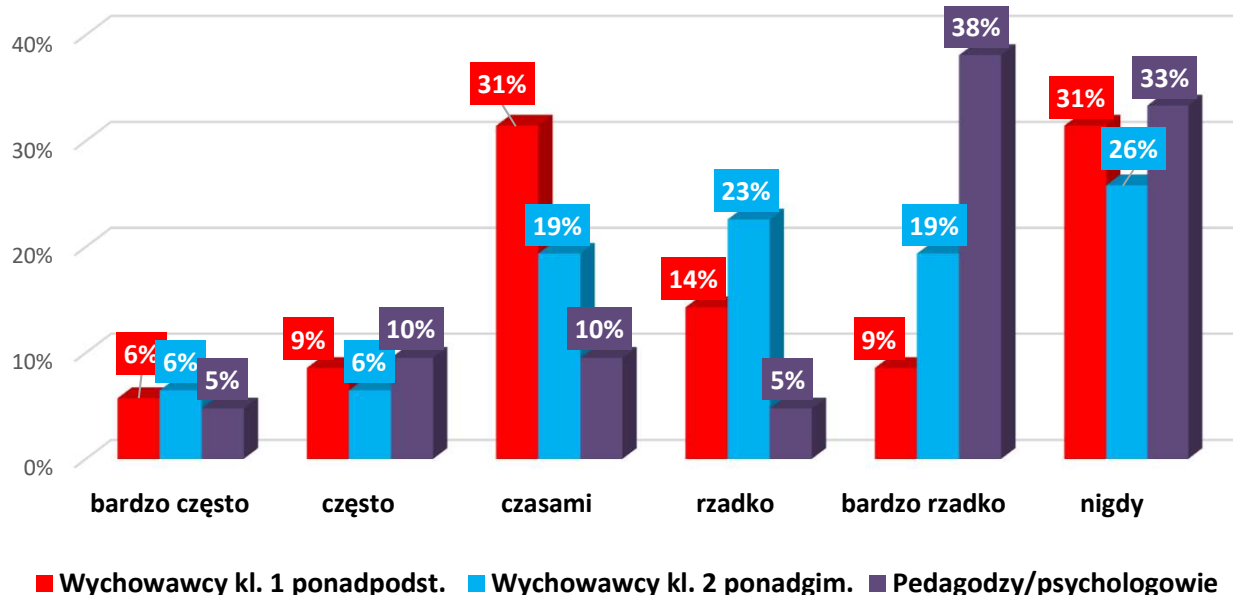

Wykres 81: Przekonanie o umiejętności rozwiązywania problemów w pracy - wśród wychowawców i pedagogów szkolnych. PP=35 PG=31 P/P=21.

Większość nauczycieli w każdej z badanych frakcji respondentów jest przekonana o swoich umiejętnościach w zakresie rozwiązywania problemów w pracy. **Siedmiu na dziesięciu badanych nauczycieli** pracujących w szkołach ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych stwierdziło, iż **często** lub **bardzo często** **potrafi skutecznie rozwiązywać problemy, jakie pojawiają się w ich pracy w szkole** (71% w szkołach PP i 71% w szkołach PG). Najwyższy odsetek tego typu opinii wyrazili pedagodzy i psychologowie szkolni pracujący w ww. szkołach. Aż 90% spośród nich uznało, że posiada tego typu kompetencje.

Co piąty badany nauczyciel pracujący w szkole PP i **co czwarty ze szkoły PG** (odpowiednio: 20% i 26%) **nie miał w tej kwestii jednoznacznej opinii**. Wybierając odpowiedź „**czasami**” wychowawcy ci wskazywali jednocześnie, iż **w różnych sytuacjach nie umieli satysfakcjonująco poradzić sobie z problemami w pracy**.

8.9. Poczucie wypalenia zawodowego

Wykres 82: Poczucie wypalenia zawodowego - wśród wychowawców i pedagogów szkolnych. PP=35 PG=31 P/P=21.

Nieco ponad 2/3 nauczycieli bielskich szkół PP (69%) i prawie ¾ pracujących w szkołach PG (74%) przyznało, iż miało kiedyś **poczucie wypalenia swoją pracą zawodową**. W grupie pedagogów i psychologów szkolnych odsetek badanych, którzy wyrazili podobną opinię **był zbliżony i wynosił 67%**.

Co siódmy wychowawca I klasy PP (15%) i taki sam odsetek pedagogów i psychologów pracujących w tych szkołach (15%) przyznali, że **często** lub **bardzo często** zdarzało im się mieć **poczucie wypalenia zawodowego**. W grupie wychowawców II klas PG podobną opinię wyraziło 12% badanych.

Co trzeci nauczyciel szkoły PP stwierdził, że **czasami** ma poczucie wypalenia zawodowego (31%) a co czwarty (23%) przyznał, że zdarza się **rzadko** lub **bardzo rzadko**. W populacji nauczycieli uczących w szkołach PG 19% badanych **czasami** miało **poczucie wypalenia zawodowego** a 42% przeżywało takie chwile **rzadko** lub **bardzo rzadko**. W grupie pedagogów i psychologów szkolnych jedynie co dziesiąty deklarował, że **czasami** czuł się **wypalony zawodowo** (10%). Czterech na dziesięciu respondentów w tej frakcji badanych (43%) wyraziło opinię, że **rzadko** lub **bardzo rzadko** czuli wypalenie zawodowe związane ze swoją pracą.

8.10. Ocena klimatu społecznego szkoły a kondycja zawodowa badanych

Analizy wykazały, że wskaźnik sumaryczny z 10 skal dotyczących zadowolenia i satysfakcji z wykonywanej pracy stanowi dobrą samodzielną skalę.

Utworzono więc zmienną pn. Kondycja badanych, sumując punkty wyliczone na podstawie odpowiedzi na pytanie 21 A- J.

Współczynnik Alfa Cronbacha dla skali wynosi powyżej 0,7.

Jak pokazuje tabela 18, odnotowano natomiast silną korelację pomiędzy oceną klimatu społecznego szkoły a kondycją zawodową badanych. Kondycja ta była tym lepsza im wyższa była ocena klimatu społecznego szkoły formułowana przez badanych.

Tabela 18: Macierz korelacji pomiędzy zmiennymi: Jakość klimatu społecznego szkoły a kondycja zawodowa badanych.

		Ocena klimatu społecznego szkoły	Kondycja zawodowa
Ocena klimatu społecznego szkoły	Korelacja Pearsona	1	,695
	Istotność (dwustronna)		,000
	N	84	84
Kondycja zawodowa	Korelacja Pearsona	,695	1
	Istotność (dwustronna)	,000	
	N	84	87

Korelacja istotna statystycznie na poziomie $p < 0,01$.

8.11. Ocena stopnia trudności w radzeniu sobie z sytuacjami problemowymi w szkole a jakość klimatu społecznego szkoły

Analizy wykazały, że wskaźnik sumaryczny z 10 skal dotyczących zadowolenia i satysfakcji z wykonywanej pracy stanowi dobrą samodzielną skalę.

Utworzono więc zmienną pn. **Kondycja badanych**, sumując punkty wyliczone na podstawie odpowiedzi na pytanie 21 A - J.

Współczynnik Alfa Cronbacha dla skali wynosi powyżej 0,7. Zmienna może przyjmować wartości od 10 - 60.

Jak pokazuje tabela 19, odnotowano natomiast silną korelację pomiędzy oceną klimatu społecznego szkoły a kondycją zawodową badanych. Kondycja ta była tym lepsza im wyższa była ocena klimatu społecznego szkoły formułowana przez badanych.

Tabela 19: Macierz korelacji pomiędzy zmiennymi: Jakość klimatu społecznego szkoły a nasilenie trudności w radzeniu sobie z problemami w pracy.

		Ocena klimatu społecznego szkoły	Nasilenie trudności w radzeniu sobie z problemami w pracy
Ocena klimatu społecznego szkoły	Korelacja Pearsona	1	-,318
	Istotność (dwustronna)		,004
	N	84	80
Nasilenie trudności w radzeniu sobie z problemami w pracy	Korelacja Pearsona	-,318	1
	Istotność (dwustronna)	,004	
	N	80	83

Korelacja istotna statystycznie na poziomie $p < 0,01$.

8.11. Ocena stopnia trudności w radzeniu sobie z sytuacjami problemowymi w szkole a jakość klimatu społecznego szkoły

Tabela 20: Ocena stopnia trudności w radzeniu sobie z sytuacjami problemowymi w szkole - wartości średnich - porównanie ocen wychowawców oraz pedagogów.

			Przemoc rówieśnicza	Przemoc i agresja uczniów wobec nauczycieli	Wagarowanie uczniów
PP	N	Ważne	33	33	33
		Braki danych	2	2	2
	Średnia		n.i. 1,97	n.i. 1,42	n.i. 3,97
PG	N	Ważne	29	29	29
		Braki danych	2	2	2
	Średnia		n.i. 2,14	n.i. 1,69	n.i. 4,21
Pedagogzy	N	Ważne	21	21	21
		Braki danych	1	1	1
	Średnia		2,05	2,00	3,95

			Sytuacje związane z piciem alkoholu przez uczniów	Sytuacje związane z paleniem papierosów przez uczniów
PP	N	Ważne	33	33
		Braki danych	2	2
	Średnia		n.i. 2,00	n.i. 3,12
PG	N	Ważne	29	29
		Braki danych	2	2
	Średnia		n.i. 2,24	n.i. 3,28
Pedagogzy	N	Ważne	21	21
		Braki danych	1	1
	Średnia		2,52	4,14

8.11. Ocena stopnia trudności w radzeniu sobie z sytuacjami problemowymi w szkole a jakość klimatu społecznego szkoły

Tabela 21: Ocena stopnia trudności w radzeniu sobie z sytuacjami problemowymi w szkole - wartości średnich - porównanie ocen wychowawców oraz pedagogów.

			Sytuacje związane z używaniem narkotyków przez uczniów	Niszczenie mienia szkolnego wandalizm	Praca z uczniami mającymi problemy w nauce
PP	N	Ważne	33	33	33
		Braki danych	2	2	2
	Średnia		n.i. 1,70	n.i. 2,03	n.i. 3,42
PG	N	Ważne	29	29	29
		Braki danych	2	2	2
	Średnia		n.i. 1,79	n.i. 2,17	n.i. 3,86
Pedagogzy	N	Ważne	21	21	21
		Braki danych	1	1	1
	Średnia		2,38	1,90	3,29

			Współpraca z rodzicami uczniów	Współpraca w gronie pedagogicznym
PP	N	Ważne	33	33
		Braki danych	2	2
	Średnia		3,24	2,67
PG	N	Ważne	n.i. 29	n.i. 29
		Braki danych	2	2
	Średnia		n.i. 3,00	n.i. 3,14
Pedagogzy	N	Ważne	n.i. 21	n.i. 21
		Braki danych	1	1
	Średnia		2,86	2,81

8.11. Ocena stopnia trudności w radzeniu sobie z sytuacjami problemowymi w szkole a jakość klimatu społecznego szkoły

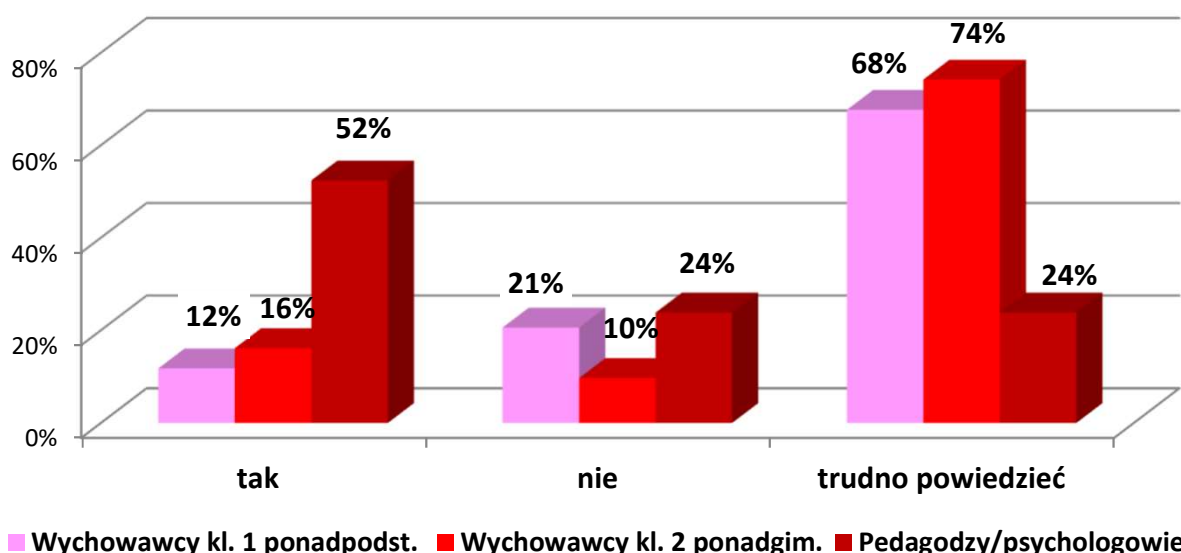
Tabela 19 zawiera zestawienie średnich ocen trudności związanych z różnymi sytuacjami problemowymi w szkole formułowanych przez wychowawców i pedagogów ze szkół ponadpodstawowych i szkół ponadgimnazjalnych.

Nie odnotowano istotnej statystycznie różnicy pomiędzy ocenami badanych grup.

W przypadku wszystkich zachowań uczniów, badani z obu typów szkół podobnie ocenili trudności w radzeniu sobie z nimi.

9. Potrzeby szkoleniowe w zakresie wsparcia zawodowego i psychologicznego

9.1. Dostępność różnych form wsparcia dla wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych w środowisku lokalnym

Wykres 83. Wiedza badanych na temat funkcjonowania na terenie miasta grup wsparcia dla nauczycieli i pedagogów. PP=34 PG=31 P/P=21.

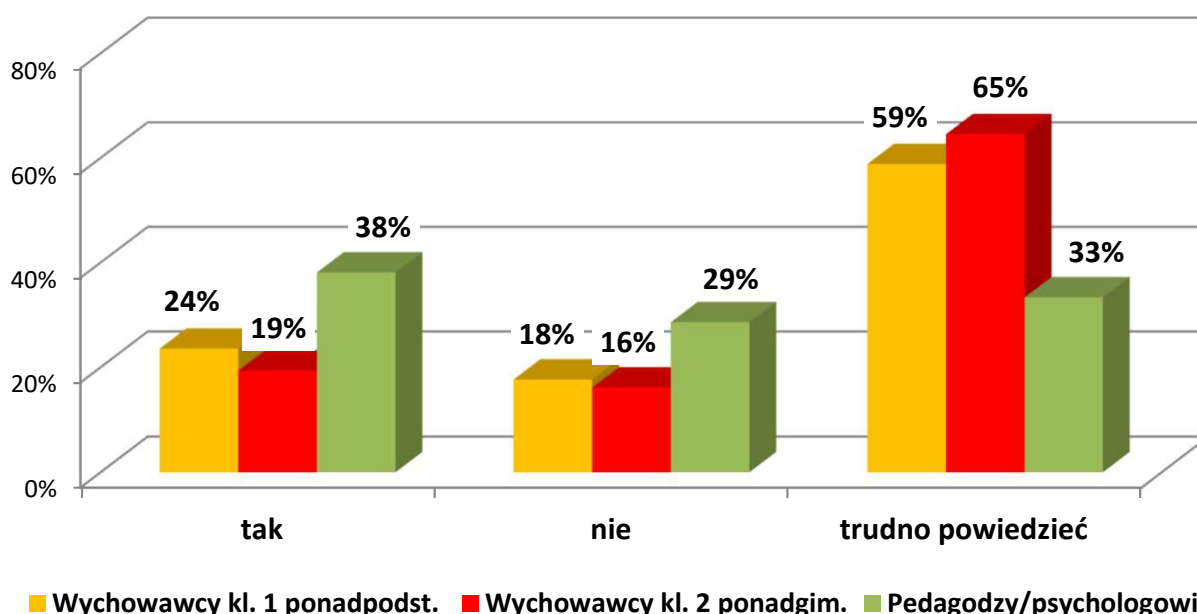
Badanych zapytano, czy w Bielsku-Białej są organizowane jakieś grupy wsparcia dla nauczycieli/pedagogów szkolnych, podczas których można porozmawiać o trudnych sytuacjach związanych z pracą w szkole.

Co drugi uczestniczący w badaniu pedagog i psycholog szkolny (52%) przyznał, że na terenie miasta Bielsko-Biała działają ww. grupy wsparcia dla nauczycieli. Innego zdania była w tej sprawie większość badanych nauczycieli - wychowawców klas. **Ponad 2/3 respondentów ze szkół ponadpodstawowych (68%) i niemal ¾ ze szkół ponadgimnazjalnych (74%) stwierdziło, iż nie wie czy w Bielsku-Białej funkcjonują tego typu grupy wsparcia.** Wśród pedagogów tego samego zdania był co czwarty z respondentów (24%).

Odsetek wychowawców, którzy przyznali, że wiedzą o funkcjonowaniu grup wsparcia dla bielskich nauczycieli był niemal **4-krotnie niższy !!!** niż odsetek pedagogów i psychologów szkolnych wyrażających tę samą opinię (odpowiednio: 12% i 16% vs 52%).

Ta sytuacja jednoznacznie pokazuje, iż kwestia profesjonalnego wsparcia dla nauczycieli to temat raczej rzadko pojawiający się w dyskusjach środowiskowych podejmowanych w gronie nauczycieli. W kontekście przeprowadzonych badań warto rozważyć tego typu pomysły i przygotować w tej sprawie krótki informator dla nauczycieli, przesyłając go do wszystkich szkół na terenie Bielska-Białej.

9.1. Dostępność różnych form wsparcia dla wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych w środowisku lokalnym

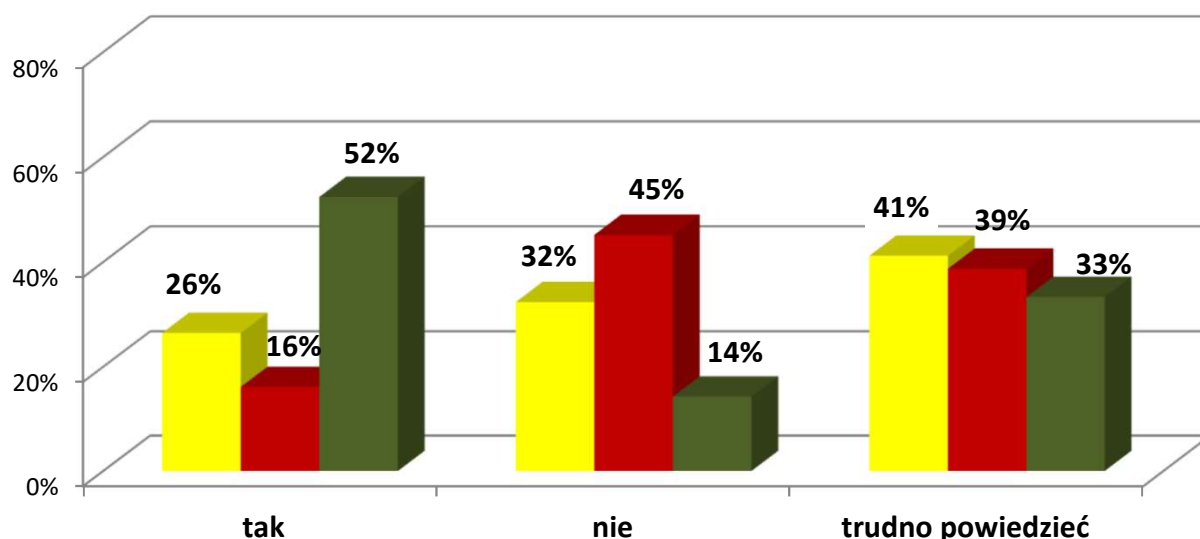
Wykres 84: Wiedza badanych na temat dostępności stałego, specjalistycznego wsparcia dla nauczycieli i pedagogów (psycholog, terapeuta, trener osobisty). PP=34 PG=31 P/P=21.

Jedną z kwestii analizowanych w ramach badania była **dostępność** (na terenie Bielska-Białej) **stałych kontaktów ze specjalistą (doświadczonym psychologiem, terapeutą, trenerem osobistym), który pomaga/doradza, gdy pojawiają się trudności w codziennej pracy nauczyciela/pedagoga.**

W grupie wychowawców ze szkół PP tylko co czwarty badany (24%) **pozytywnie odpowiedział na pytanie w tej sprawie. W szkołach PG podobną opinię wyraziło 19% badanych wychowawców. Zdecydowanie najwyższy odsetek respondentów, którzy potwierdzili dostępność specjalistycznego wsparcia dla nauczycieli odnotowano w grupie pedagogów i psychologów szkolnych. Takiego zdania było czterech na dziesięciu badanych w tej frakcji respondentów (38%). Przeciwną opinię w tym zakresie miało 29% pedagogów, a co trzeci przyznał, że nie jest w tej kwestii zorientowany – i wybrał odpowiedź „trudno powiedzieć” (33%).**

Jeszcze wyższe odsetki badanych, którzy nie wiedzieli, jak odpowiedzieć na pytanie w sprawie dostępności specjalistycznego wsparcia dla nauczycieli w Bielsku-Białej odnotowano w grupie wychowawców badanych klas. Taką opinię wyraziło niemal 2/3 nauczycieli ze szkół ponadgimnazjalnych (65%) oraz sześciu na dziesięciu w szkołach ponadpodstawowych (59%).

9.2. Ocena osobistych potrzeb w zakresie wsparcia zawodowego

■ Wychowawcy kl. 1 ponadpodst. ■ Wychowawcy kl. 2 ponadgim. ■ Pedagodzy/psychologowie

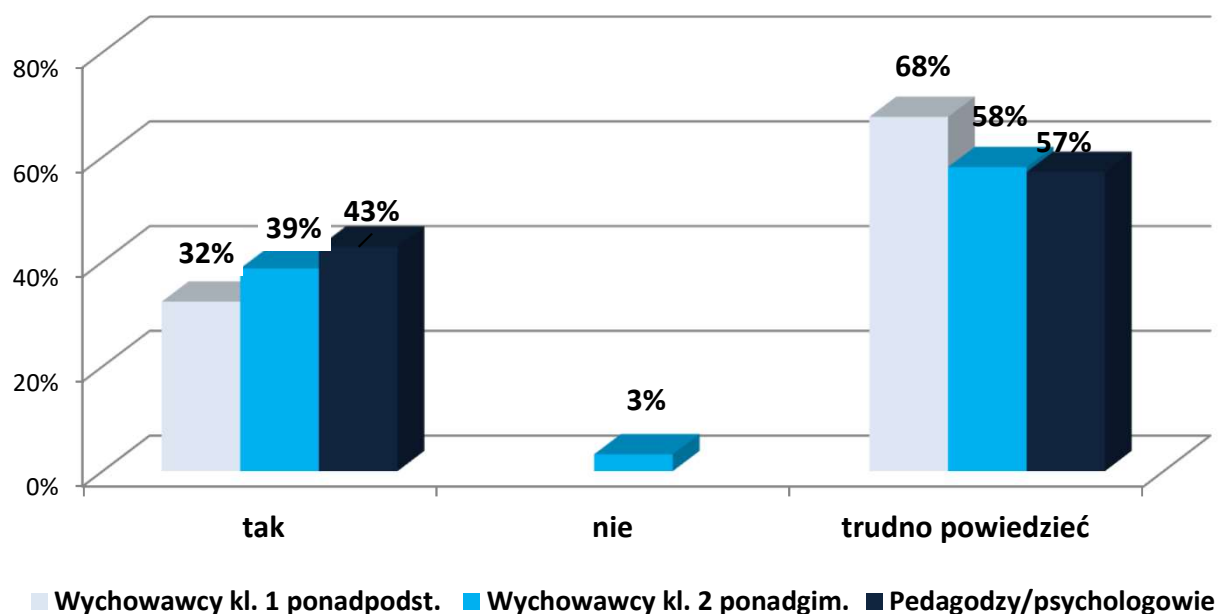
Wykres 85: Ocena własnych potrzeb w zakresie wsparcia zawodowego (specjalistycznego).
PP=34 PG=31 P/P=21.

Badanych zapytano także, czy stałe wsparcie zawodowe specjalisty jest potrzebne im samym. Twierdząco na tak postawione pytanie odpowiedział co drugi badany pedagog i psycholog szkolny (52%). **W grupie wychowawców I klas szkół PP jedynie co czwarty wyraził podobną opinię (26%) a w grupie wychowawców pracujących w szkołach PG - zaledwie 16%.**

Co trzeci badany wychowawca 15-latków czyli uczniów I klas szkół PP (32%) i prawie połowa wychowawców II klas szkół PG (45%) **uznała, że nie ma potrzeby specjalistycznego wsparcia zawodowego.** W gronie pedagogów i psychologów szkolnych podobną opinię wyraził co siódmy badany respondent (14%).

Okolo 40% wychowawców w obu badanych grupach przyznało, że miało w tej kwestii wątpliwości – ostatecznie wskazując odpowiedź „trudno powiedzieć”. Podobnego zdania był również co trzeci uczestniczący w badaniu pedagog i psycholog szkolny (33%). Jedynie 14% badanych w tej grupie respondentów uznało, że nie potrzebuje specjalistycznego wsparcia zawodowego.

9.3. Ocena potrzeb innych nauczycieli w zakresie wsparcia zawodowego

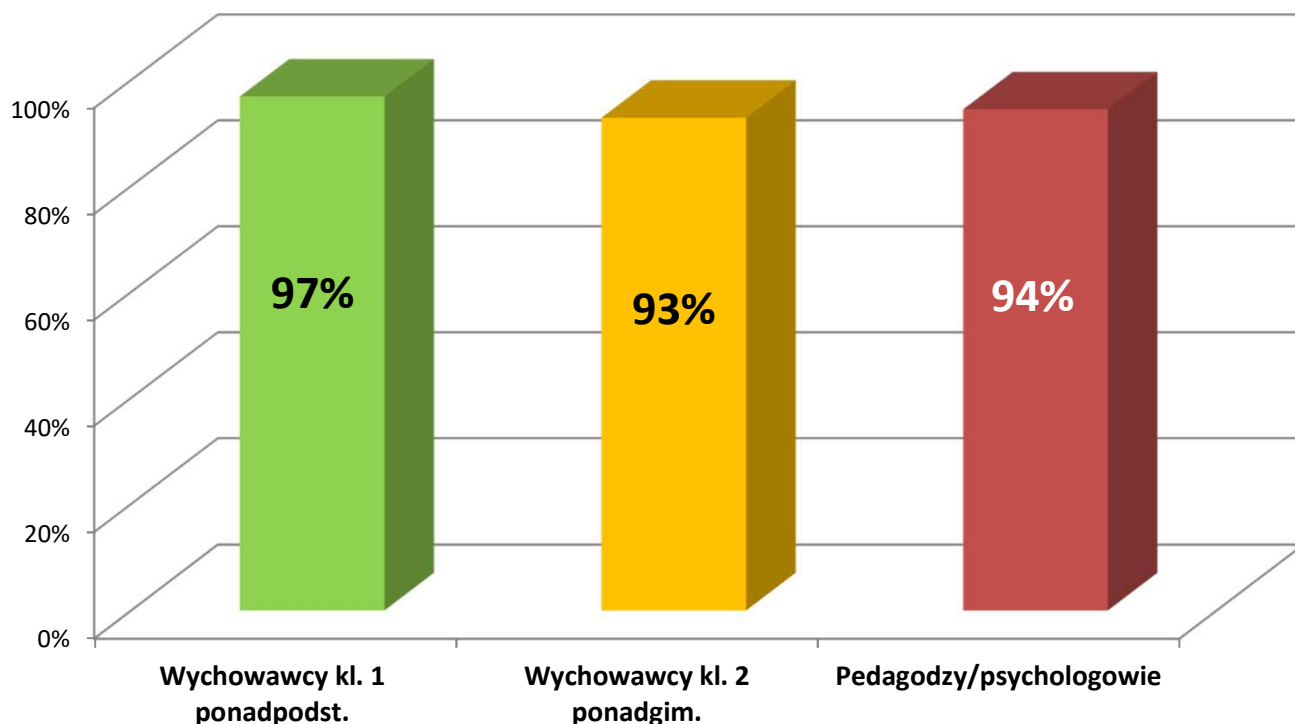
Wykres 86: Ocena potrzeb innych nauczycieli z grona pedagogicznego szkoły w zakresie specjalistycznego wsparcia zawodowego. PP=34 PG=31 P/P=21.

Na zakończenie zapytano także respondentów, czy ich zdaniem ze specjalistycznej pomocy/wsparcia chciałoby skorzystać także inne osoby z grona pedagogicznego szkoły?

Co trzeci nauczyciel ze szkoły ponadpodstawowej (32%) i czterech na dziesięciu ze szkoły ponadgimnazjalnej (39%) twierdząco odpowiedziało na to pytanie. W grupie pedagogów i psychologów szkolnych podobną opinię miało 43% badanych.

Ponad 2/3 wychowawców I klas PP i sześciu na dziesięciu pracujących w szkołach PG nie miało wyrobionej opinii w tym zakresie (odpowiednio: 68% i 58%). W grupie pedagogów podobnego zdania był 57% respondentów.

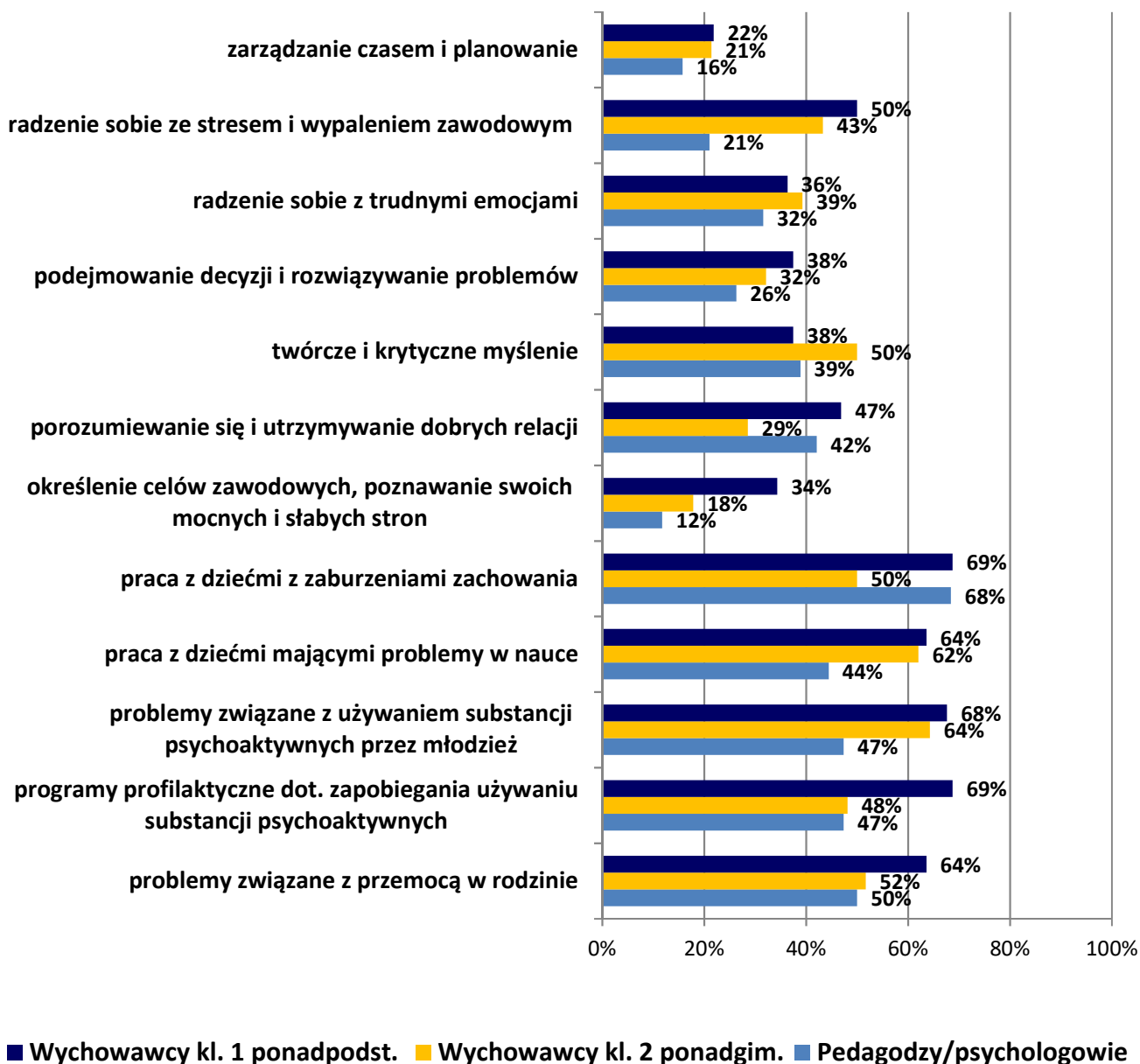
9.4. Potrzeby szkoleniowe wychowawców i pedagogów/psychologów szkolnych

Wykres 87: Udział w szkoleniach podnoszących kompetencje osobiste i zawodowe w ciągu ostatnich 2 lat. PP=32 PG=28 P/P=18.

Jak pokazuje wykres 87, zdecydowana większość nauczycieli tj. ponad 90% w każdej z badanych grup respondentów, zadeklarowała, że w okresie ostatnich 2 lat uczestniczyła w jakimś szkoleniu podnoszącym ich kompetencje zawodowe lub osobiste. Stosunkowo najniższy odsetek takich deklaracji odnotowano wśród wychowawców II klas szkół PG (93%) a najwyższy w grupie wychowawców pierwszoklasistów z bielskich liceów, techników i szkół branżowych (97%).

9.5. Tematy szkoleń preferowane przez badanych

Wykres 88: Preferowana tematyka szkoleń, w których badani chcieliby uczestniczyć.
PP=33 PG=31 P/P=20.

9.5. Tematy szkoleń preferowane przez badanych

Badani zapytani o to, w jakich szkoleniach chcieliby wziąć udział wskazywali przede wszystkim takie tematy jak:

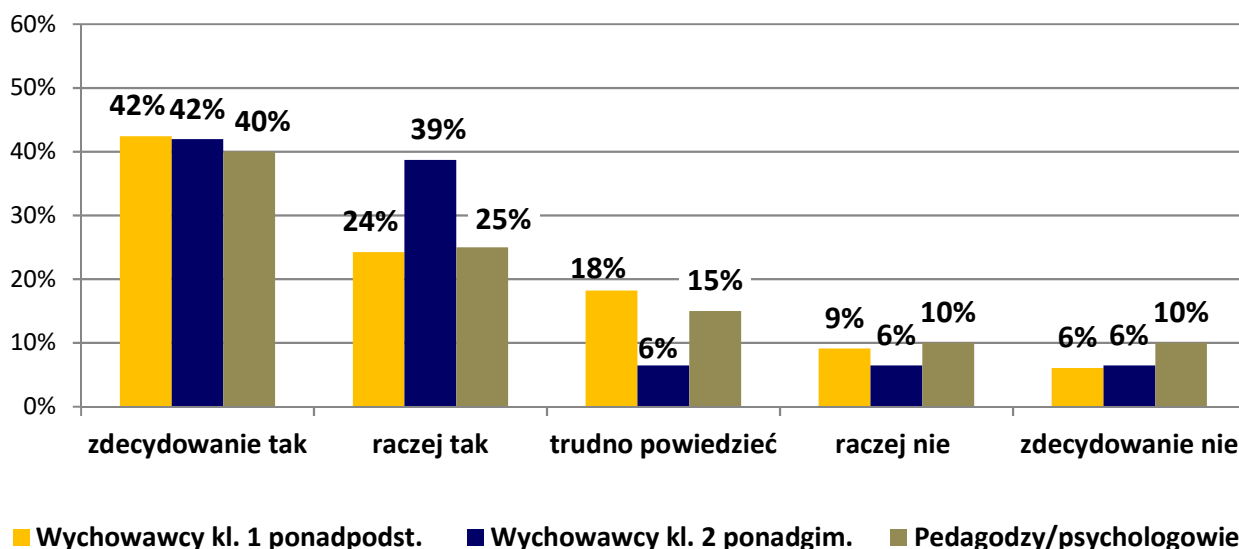
- praca z dziećmi z zaburzeniami zachowania; PP – 69% PG – 50% P/P – 68%
- programy profilaktyczne dot. zapobiegania używaniu substancji psychoaktywnych przez młodzież; PP – 69% PG – 48% P/P – 47%
- problemy związane z używaniem substancji psychoaktywnych przez młodzież; PP – 68% PG – 64% P/P – 47%
- praca z dziećmi mającymi problemy w nauce; PP – 64% PG – 62% P/P – 44%
- problemy związane z przemocą w rodzinie; PP – 64% PG – 52% P/P – 50%
- radzenie sobie ze stresem i wypaleniem zawodowym PP – 50% PG – 43% P/P – 21%

Jak pokazuje wykres 88 **wszystkie trzy objęte badaniem grupy nauczycieli są zainteresowane podnoszeniem swoich kompetencji zawodowych**. Zdecydowanie najciekawszym obszarem szkoleń w opinii badanych **wychowawców ze szkół ponadpodstawowych (PP)** oraz **pedagogów i psychologów** pracujących w tych szkołach jest doskonalenie umiejętności **pracy z dziećmi z zaburzeniami zachowań**. W tego typu szkoleniu chciałoby uczestniczyć siedmiu na dziesięciu nauczycieli pracujących w szkołach PP (69%) i ponad 2/3 pedagogów i psychologów szkolnych (68%). Innym szczególnie interesującym tematem szkolenia z perspektywy wychowawców uczniów I klas PP czyli 15-latków są **programy profilaktyczne dot. zapobiegania używaniu substancji psychoaktywnych przez młodzież**. Chęć udziału w tego typu zajęciach wyraziło 69% respondentów z tej frakcji badanych.

W grupie **nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych (PG)** największym zainteresowaniem badanych cieszyły się szkolenia dot. **problemów związanych z używaniem substancji psychoaktywnych przez młodzież** (64%) oraz **pracy z młodzieżą mającą problemy w nauce** (62%). Prawie 2/3 uczestniczących w badaniu nauczycieli ze szkół PP (64%) i co drugi wychowawca pracujący w szkołach PG (52%), a także co drugi pedagog i psycholog szkolny biorący udział w badaniu (50%) wskazali, iż tematem szkolenia, w którym szczególnie chcieliby uczestniczyć jest **rozwiązywanie problemów związanych z przemocą w rodzinie**.

Warto także zwrócić uwagę, iż tematem szkolenia, którym bardzo zainteresowani są nauczyciele **bielskich szkół PP** jest – **radzenie sobie ze stresem i wypaleniem zawodowym**. Co drugi badany w tej grupie nauczycieli (50%) chciałoby uczestniczyć w takim szkoleniu. W szkołach PG podobne zainteresowanie zadeklarowało 43% nauczycieli a w grupie pedagogów i psychologów szkolnych – 21%.

9.6. Czy dokonując raz jeszcze wyboru zawodu wybrałbyś ponownie zawód nauczyciela/ pedagoga szkolnego?

Wykres 89: Gotowość ponownego wyboru zawodu nauczyciela /pedagoga szkolnego. PP=33 PG=31 P/P=20

Tylko czterech na dziesięciu nauczycieli pracujących w bielskich liceach, technikach i szkołach branżowych stwierdziło, iż mając raz jeszcze możliwość dokonania wyboru zawodu **zdecydowanie** wybrałoby profesję **nauczyciela** (odpowiednio: 42% w szkołach PP i PG oraz 40% pedagogów/psychologów szkolnych).

Co szósty wychowawca 15-latków (uczniów I klas PP) twierdzi, że nie ma wyrobionego zdania w tym zakresie (18%) a co siódmy przyznaje, że - **mając jeszcze jedną szansę dokonania wyboru zawodu – nie chciałaby zostać nauczycielem** (15% - połączone kategorie „*raczej nie*” i „*zdecydowanie nie*”).

Aż 20% pedagogów i psychologów szkolnych uznało, że nie wybrałoby swojego zawodu, gdyby raz jeszcze mieli szansę decydować w tym zakresie, a co siódmy – ma w tej sprawie poważne wątpliwości wskazując odpowiedź „trudno powiedzieć” (15%).

Co ósmy wychowawca II klas szkół PG mając szansę ponownego wyboru swojej profesji - nie wybrałby zawodu nauczyciela (12% - połączone kategorie „*raczej nie*” i „*zdecydowanie nie*”) a kolejne 6% nie ma w tej kwestii jednoznacznej opinii i wskazuje odpowiedź „trudno powiedzieć”.

IV. PODSUMOWANIE WYNIKÓW BADANIA

1. Jako poważny problem w skali klasy wychowawcy pierwszych klas szkół ponadpodstawowych (15-latków) najczęściej wskazywali **nadmierne używanie internetu przez uczniów (51,5%), palenie papierosów (36,7%) oraz używanie e-papierosów (30%)**. Co czwarty badany w tej grupie wychowawca, jako poważny problem w swojej klasie wskazał **wagarowanie (25%)** a ponad 12% za istotny problem uznało **przemoc i agresję między uczniami** oraz **agresję elektroniczną tj. realizowaną za pomocą internetu lub telefonu komórkowego (w obu przypadkach - 12,1%)**. Podobny odsetek badanych wychowawców, jako poważny problem w swojej klasie wskazało **używanie narkotyków oraz dopalaczy przez uczniów (12,1%)**. Co dziesiąty wychowawca „pierwszoklasistów” z bielskich liceów, techników i szkół branżowych jako ważny problem, z którym boryka się w swojej klasie wskazał także **picie alkoholu przez uczniów (10%)** oraz **wulgarne zachowania i brak kultury osobistej wśród uczniów (10,7%)**.
2. W opinii wychowawców drugich klas szkół ponadgimnazjalnych (17-latków) największym problemem, z jakim spotykali się w swojej klasie – oprócz powszechnie wymienianego „nadużywania internetu”, na który wskazało ponad ¾ badanych (77,4%) jest **palenie papierosów przez uczniów. Problem ten wskazuje niemal połowa badanych w tej grupie respondentów (45,2%)**. Ponad 1/3 ankietowanych nauczycieli (36,7%) zwraca również uwagę na kwestię **używania przez uczniów e-papierosów**. Najnowsze badania naukowe jednoznacznie wskazują ich negatywny wpływ na zdrowie. Niestety są one bardzo popularne wśród nastolatków i bardzo łatwo dostępne, mimo ustawowego zakazu sprzedaży osobom poniżej 18. roku życia.
3. Co czwarty badany wychowawca ze szkoły PG podkreśla również takie problem jak: **picie alkoholu przez uczniów (25,8%), przemoc i agresję między uczniami realizowaną za pomocą internetu i telefonów komórkowych (25,8%)** oraz **wulgarne zachowanie i brak kultury osobistej uczniów (25,8%)**. Co ósmy w tej grupie badanych wskazuje także na **problem przemocy i agresji uczniów wobec nauczycieli (12,9%)** a co dziesiąty (9,7%) zwraca uwagę na **specyficzną formę tej przemocy, która jest realizowana za pomocą internetu lub telefonu komórkowego**. Wychowawcy 17-latków z bielskich szkół ponadgimnazjalnych zdecydowanie rzadziej niż ich koledzy pracujący z młodszą grupą uczniów (15-latków) dostrzegają problem **wagarowania**. Jako poważny problem w klasie wskazuje go średnio co dziesiąty wychowawca II klasy ponadgimnazjalnej. Przypomnijmy, iż w grupie wychowawców I klas ponadpodstawowych – co czwarty badany uznał, że jest to dla niego poważne wyzwanie wychowawcze.

4. Większość nauczycieli uczestniczących w badaniu **znacznie mniej problemów dostrzega w swojej klasie, niż w szkole, w której pracuje**. Być może u podstaw takiej oceny znajduje się obawa wychowawców, iż przyznanie się to tego typu problemów w „swojej” klasie będzie źle widziane zarówno przez dyrekcję szkoły lub inne osoby np. rodziców, oceniających pracę nauczycieli. Ponieważ badaniami objęto znaczną część wychowawców pracujących w bielskich szkołach ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych można uznać, iż **bliższy rzeczywistości będzie obraz wspomnianych problemów widziany z perspektywy całej szkoły**.
5. Jako poważny problem w skali szkoły badani wychowawcy I klas szkół ponadpodstawowych (PP) najczęściej wskazywali **nadmierne używanie internetu przez uczniów** (77,1%) oraz **palenie papierosów przez uczniów** (65,7%). Ponad połowa w tej grupie respondentów zwróciła również uwagę na **używanie papierosów elektronicznych (e-papierosów)** przez uczniów (51,4%) oraz **problem wagarowania** (54,3%). Prawie co trzeci (31,4%) wskazywał na **wulgarnie zachowania i brak kultury osobistej uczniów** a co czwarty podkreślał problem **picia alkoholu przez uczniów** (25,7%). Bardzo niepokojące są również przekonania co piątego wychowawcy w tej frakcji badanych, który jako poważny problem w „swojej” szkole uznał **używanie narkotyków przez uczniów** (20%). Warto także podkreślić, że $\frac{3}{4}$ badanych wychowawców I klas PP (74,3%) zadeklarowało, że nie spotkali się w swoich szkołach z **przemocą i agresją uczniów wobec nauczycieli**, a ponad $\frac{2}{3}$ stwierdziło, że nie zetknęli się również z **agresją w cyberprzestrzeni czyli realizowaną za pomocą internetu lub telefonów komórkowych** (68,6%).
6. W grupie wychowawców II klas szkół ponadgimnazjalnych (PG) najwięcej respondentów wskazało na **trzy główne problemy wychowawcze w „swojej” szkole: nadmierne używanie internetu (77,4%), palenie papierosów przez uczniów (67,7%) oraz wagarowanie (67,7%)**. Niemal połowa badanych podkreśliła także **problem używanie e-papierosów przez uczniów (48,4%)** oraz kwestię **wulgarnego zachowania i braku kultury osobistej uczniów (45,2%)**. Co trzeci badany wychowawca z bielskiego liceum, technikum lub szkoły branżowej uważa, że jednym z poważnych problemów wychowawczych w „jego” szkole jest - **picie alkoholu przez uczniów (32,3%)** oraz **przemoc i agresja między uczniami (32,2%)**. Warto również zwrócić uwagę, że **ponad ok. 70% badanych wychowawców II klas PG zadeklarowało, że w „swojej” szkole nie spotkali się z problemem przemocy i agresją uczniów wobec nauczycieli**, również tej realizowaną za pomocą internetu lub telefonów komórkowych (odpowiednio: 71% i 67,7%).

7. W grupie pedagogów i psychologów szkolnych pracujących w bielskich szkołach ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych wskazywane są najczęściej takie same problemy, na jakie zwracali uwagę także badani wychowawcy klas. **Prawie 70% pedagogów i psychologów**, podobnie jak w grupie wychowawców uczniów na pierwszym miejscu wskazało **problem nadmiernego używania internetu (68.2%)**. **Sześciu na dziesięciu respondentów badanych w tej frakcji podkreśliło problem palenie papierosów przez uczniów (59,1%)**. Co drugi badany pedagog i psycholog, jako istotny problem w „swojej” szkole wymienił także problem **wagarowania oraz palenia przez uczniów e-papierosów (po 50%)**. Co trzeci natomiast zwrócił uwagę na **kwestię wulgarnego zachowania i braku kultury osobistej części uczniów (31,8%)**.

Pedagodzy i psychologowie nieco rzadziej niż wychowawcy klas wskazywali na problem **używania narkotyków lub dopalaczy przez uczniów** (odpowiednio: 9,1% i 4,5%). Znacznie częściej istotnym problemem było w ich opinii **picie alkoholu przez uczniów**. Takiego zdania był co czwarty uczestniczący w badaniu pedagog lub psycholog szkolny (27,3%).

Tradycyjna **przemoc i agresja pomiędzy uczniami** była uważana za poważny problem w szkole jedynie przez 13,6% badanych w tej grupie respondentów. **Zdecydowanie wyższy odsetek spośród nich - aż o 2/3 - wskazywał na problem przemocy i agresji w cyberprzestrzeni tj. realizowanej za pomocą internetu lub telefonów komórkowych (22,7%)**.

Ośmiu na dziesięciu pedagogów i psychologów szkolnych uznało, że w szkołach, w których pracują **nie występuje problem przemocy i agresji uczniów wobec nauczycieli (81,8%)**, ani w formie tradycyjnej, ani **za pomocą internetu lub telefonu komórkowego (77,3%)**. Odsetki respondentów wyrażających taką opinię były w grupie pedagogów i psychologów szkolnych nieco wyższe, niż w populacji wychowawców (77,3% vs. 67,7%).

Niemal połowa uczestniczących w badaniu pedagogów szkolnych przyznała, że nie wie, na ile poważnym jest problem **używania narkotyków przez uczniów (45,5%)**, a co trzeci nie ma także orientacji w skali zjawiska **używania dopalaczy (31,8%)** oraz **problemu cyberprzemocy czyli agresji między uczniami realizowanej z wykorzystaniem internetu lub telefonów komórkowych (31,8%)**.

8. W ciągu ostatnich 12 miesięcy **rozmowy z rodzicami na temat palenia przez uczniów papierosów musiało przeprowadzić ponad 40% wychowawców (46% w I klasach szkół PP i 41% w II klasach szkół PG) oraz ponad $\frac{3}{4}$ pedagogów i psychologów szkolnych pracujących w bielskich szkołach PP i PG (77%).** Niemal co trzeci nauczyciel ze szkoły PP podejmował takie rozmowy ***raz lub dwa razy w roku*** (31%), a co szósty – co najmniej ***kilka razy*** (15%). W grupie **pedagogów i psychologów szkolnych** częstotliwość rozmów z rodzicami nt. palenia papierosów przez uczniów była **największa. Co trzeci badany pedagog** podejmował je ***raz lub dwa razy*** (32%), a kolejne 32% - ***kilka razy***. 5% badanych podejmowało takie rozmowy raz w miesiącu a kolejne 9% badanych raz w tygodniu.
9. **Znacznie mniejsza część nauczycieli prowadziła rozmowy z rodzicami w związku z piciem alkoholu przez uczniów.** W grupie wychowawców I klas PP co dziesiąty badany nauczyciel (9%) odbyło tego typu rozmowę – ***jeden lub dwa razy w roku, a 3% - raz w miesiącu***. W populacji wychowawców klas II szkół PG co piąty badany przyznał, że w ostatnim roku raz lub dwa razy rozmawiał na ten temat z rodzicami (21%). W grupie pedagogów i psychologów szkolnych pracujących w bielskich **szkołach PP i PG co trzeci badany** rozmawiał z rodzicami w szkole z powodu picia napojów alkoholowych przez uczniów ***raz lub dwa razy*** (32%), a **co czwarty – kilka razy** (23%). 5% pedagogów stwierdziło, że podejmowało tego typu rozmowy ***raz w tygodniu***.
10. O konieczności przeprowadzania rozmów z rodzicami **w związku z używaniem przez młodzież narkotyków mówił co jedenasty badany wychowawca 15-latków (9%) i co czwarty nauczyciel ze szkoły ponadgimnazjalnej (24%). 7% pedagogów odbyło tego typu rozmowy co najmniej kilka razy.** Najczęściej rozmowy z rodzicami w sprawie używania narkotyków i dopalaczy przez młodzież prowadzili pedagodzy i psychologowie szkolni. **Co trzeci badany pedagog** pracujący w bielskiej szkole ponadpodstawowej (36%) w ciągu ostatnich 12 miesięcy rozmawiał z rodzicami ucznia, w związku z używaniem przez niego narkotyków (36%), a co czwarty (27%) – w związku z dopalaczami. 9% spośród badanych pedagogów odbyło kilka takich rozmów w ciągu roku.

Reasumując, należy podkreślić, iż najczęściej badani odnotowywali konieczność rozmów z rodzicami uczniów z powodu palenia papierosów przez młodzież.

11. **Aż 89% badanych wychowawców 15-letnich uczniów z I klas szkół PP w Bielsku-Białej uznało, że łatwo dostępne dla ww. nastolatków są papierosy oraz e-papierosy, a tylko 11% oceniło, że są one średnio dostępne. Prawie ¾ badanych nauczycieli (74%) stwierdziło, że dla 15-letnich uczniów łatwo dostępne jest piwo, a 71% wyraziło taki sam pogląd na temat wina. 2/3 badanych wychowawców I klas szkół PP uznało, że 15-latkowie w Bielsku-Białej łatwo mogą zdobyć wódkę i inne napoje spirytusowe (66%). Przeciwnego zdania było tylko 3% respondentów, a co trzeci stwierdził, że wódka jest średnio dostępna dla „pierwszoklasistów” z bielskich szkół PP.**
12. **W grupie wychowawców II klas szkół ponadgimnazjalnych aż 97% uznało, że papierosy są łatwo dostępne dla 17-letniej młodzieży z „ich” klasy. Dziewięciu na dziesięciu badanych nauczycieli (90%) stwierdziło, że łatwo dostępne dla ww. 17-letniej młodzieży w Bielsku-Białej są e-papierosy i piwo. W przypadku wódki przekonanie, że jest ona łatwo dostępna dla 17-latków uczących się w bielskich szkołach wyraziło 70% badanych wychowawców II klas szkół PG.**
13. **Żaden z badanych pedagogów i psychologów ze szkół PP i PG nie uznał, iż papierosy, e-papierosy, piwo lub wino są trudno dostępne dla 17-letnich uczniów liceum, technikum lub szkoły zawodowej. Dziewięciu na dziesięciu badanych nauczycieli (90%) stwierdziło, że papierosy są łatwo dostępne dla wspomnianej młodzieży a 86% wyraziło taką samą opinię sprawie dostępności e-papierosów a ośmiu na dziesięciu (81%) w sprawie piwa. Ponad ¾ pedagogów i psychologów pracujących w szkołach PG (76%) uznało łatwo dostępne jest wino a 71% w taki sam sposób oceniło dostępność wódki. Co dziesiąty badany pedagog (10%) miał w tej kwestii przeciwną opinię uznając, że wódka jest trudno dostępna dla 17-letnich uczniów w Bielsku-Białej.**
14. **Trzech na dziesięciu wychowawców I klas szkół PP pracujących w bielskich liceach, technikach lub szkołach branżowych uznało, że marihuana lub haszysz są łatwo dostępne dla 15-letnich uczniów (29%). Co drugi badany w tej grupie nauczyciel (51%) wyraził opinię, iż narkotyk ten jest średnio dostępny a co piąty (20%), że jest on trudno dostępny dla uczniów. Podobnie, jak w przypadku marihuany, co trzeci nauczyciel (34%) stwierdził, że łatwo dostępne dla 15-letnich uczniów są dopalacze. Przeciwną opinię miało jedynie 9% wychowawców I klas PP, a 57% uznało, że są one *średnio dostępne*. W opinii bielskich nauczycieli najłatwiej dostępne dla młodzieży są kleje i inne substancje wziewne (używane w celu odurzania się). Takiego zdania było 40% badanych wychowawców, a 20% miało przeciwne zdanie.**

15. Co drugi **nauczyciel 15-latków** był zdania, że **kokaina i heroina są trudno dostępne dla uczniów** (odpowiednio: 51% i 49%) a tylko 11% miało w tym zakresie przeciwną opinię uznając, że są one łatwo dostępne. **Co szósty badany wychowawca (17%) przyznał, że amfetamina i ecstasy są łatwo dostępne dla bielskich nastolatków. Przeciwnego zdania było niemal dwa razy więcej badanych nauczycieli (odpowiednio: 29% i 31%) a co drugi stwierdził, że narkotyki te są średnio dostępne (54% i 51%).**
16. **Wśród wychowawców 17-latków czyli uczniów II klas szkół PG – w porównaniu do nauczycieli 15-latków – odnotowano podobne odsetki respondentów, którzy uważają, że marihuana, dopalacze oraz substancje wziewne (kleje) są łatwo dostępne dla bielskich nastolatków.**
17. Co trzeci badany **nauczyciel w tej grupie (33%) uznał, że 17-letni uczniowie mają łatwy dostęp do ww. substancji.** O połowę zmniejszył się natomiast odsetek wychowawców – w porównaniu do wychowawców 15-latków – którzy stwierdzili, że **marihuana lub haszysz są trudno dostępne dla młodzieży (10% vs. 20%).** Odnotowano także wyraźnie niższe odsetki nauczycieli, którzy uważali, że **kokaina i heroina** są trudno dostępne dla bielskich nastolatków. Taką opinię wyraził co trzeci wychowawca 17-latków (33%), zaś w grupie wychowawców 15-latków podobnego zdania była połowa badanych nauczycieli. Około 60% respondentów uznało wspomniane narkotyki za **średnio dostępne**, podobnie jak **ecstasy i amfetaminę**.
18. **Wśród pedagogów i psychologów szkolnych – w porównaniu do wychowawców klas ze szkół PP i PG – wyraźnie zwiększył się odsetek tych, którzy uważają, że marihuana lub haszysz są łatwo dostępne dla bielskich nastolatków (43% vs 33% i 29%).** Równie wysoki odsetek badanych (43%) uznał, że **łatwo dostępne są substancje wziewne np. klej, którym można się odurzać.** Pedagodzy podobnie, jak wychowawcy klas podobnie ocenili natomiast dostępność **dopalaczy** dla młodzieży. Co trzeci badany w tej grupie respondent (33%) wyraził opinię, że są one łatwo dostępne a tylko 10% miało przeciwne zdanie. W porównaniu do wychowawców II PG odnotowano wyraźnie wyższe odsetki pedagogów i psychologów, którzy uważają, że **kokaina i heroina** są trudno dostępne dla uczniów bielskich szkół (odpowiednio: 48% i 43%). W grupie wychowawców ze szkół PG taką opinię miał co trzeci badany nauczyciel (33%). Pedagodzy i wychowawcy klas podobnie oceniali dostępność **amfetaminy**. Co piąty z nich (19%) uważał, że jest ona łatwo dostępna a prawie 30% była przeciwnego zdania. Również w przypadku **ecstasy** odnotowano wyższe odsetki respondentów, którzy wyrazili przekonanie, że narkotyk ten jest trudno dostępny (29%) niż tych, którzy uważali go za łatwo dostępny (19%).

19. **Najbardziej rozpowszechnioną formą przemocy wśród uczniów w opinii wychowawców I klas szkół PP oraz II klas szkół PG jest *używanie przez uczniów wulgaryzmów i obraźliwych słów w stosunku do kolegów*.** Co piąty badany w tych grupach nauczyciel (20%) stwierdził, że **takie zachowania występują w „ich” szkole co najmniej raz w tygodniu lub prawie codziennie**. Podobnego zdania jest także 19% pedagogów i psychologów szkolnych pracujących w bielskich szkołach PP i PG. Kolejnych 7-9% badanych nauczycieli uznało, że tego typu wulgarne zachowania uczniów zdarzają się **przynajmniej raz w miesiącu**.
Drugą w kolejności najbardziej rozpowszechnioną zdaniem respondentów formą przemocy wśród uczniów jest *wyśmiewanie się z innego ucznia*. W opinii 18% badanych wychowawców ze szkół PP oraz 16% wychowawców ze szkół PG **do takich zachowań dochodzi przynajmniej raz w tygodniu lub prawie codziennie**. Według 40% badanych pedagogów i psychologów szkolnych sytuacje, w których uczniowie wyśmiewają się z innego ucznia zdarzają się przynajmniej kilka razy w roku a co piąty respondent w tej grupie ocenia ich częstotliwość znacznie wyżej – **raz w miesiącu, raz w tygodniu a czasem codziennie**.
Kolejną poważną formą przemocy, do której dochodzi w części bielskich szkół PP i PG jest **zastraszanie lub grożenie innemu uczniowi**. Co trzeci pedagog i psycholog szkolny uczestniczący w badaniu (36%) stwierdził, że takie zachowania zdarzały się **przynajmniej kilka razy** ciągu ostatnich 12 miesięcy a 14% przyznało, że dochodziło do nich **raz w tygodniu**. Ostatnią z analizowanych form przemocy psychicznej było **zmuszanie ucznia do oddania cennego przedmiotu**. Co szósty pedagog i psycholog szkolny biorący udział w niniejszym badaniu stwierdził takie sytuacje zdarzały się w „jego” szkole kilka razy w ostatnim roku. Podobne opinie wśród wychowawców badanej młodzieży pojawiały się nieco rzadziej. Wyraziło je 9-13% badanych nauczycieli ze szkół PP i PG.
20. Jedną z form przemocy psychicznej coraz częściej pojawiającą się wśród młodzieży jest **agresja w tzw. cyberprzestrzeni** (wyśmiewanie, rozpowszechnianie nieprawdziwych lub poufnych informacji dot. przede wszystkim życia prywatnego oraz relacji interpersonalnych). Podstawowymi urządzeniami wykorzystywanymi w ramach tego typu zachowań są Internet i telefon komórkowy. **Ponad 85% pedagogów i psychologów z bielskich szkół PP i PG przyznało, że w „ich szkole” w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzały się tego typu zachowania przemocowe. Prawie połowa badanych pedagogów (45%) stwierdziła, że dochodziło do nich kilka razy a co siódmy uznał, że występowały co najmniej raz w miesiącu (14%).**

21. Prawie połowa wychowawców 15 i 17-latków pracujących w bielskich szkołach PP i PG odnotowało w ciągu ostatnich 12 miesięcy przypadki popychania się i szarpania przez uczniów. Podobnego zdania było również 55% uczestniczących w badaniu pedagogów i psychologów szkolnych, przy czym 14% spośród nich przyznało, iż do takich zachowań uczniów dochodzi **przynajmniej raz w tygodniu a nawet częściej**. W grupie wychowawców II klas szkół PG 17% badanych stwierdziło, że tego typu sytuacje zdarzają się **przynajmniej raz w miesiącu** lub **raz w tygodniu**. **Prawie co drugi pedagog i psycholog** biorący udział w badaniu (45%) przyznał, że w „jego” szkole w ostatnim roku zdarzały się przypadki **pobicia się uczniów**. **Co siódmy respondent w tej grupie (14%)** podkreślił, iż tego typu **agresywne zachowania uczniów** występowały **przynajmniej raz w miesiącu** lub **częściej**.
22. Zgodnie z deklaracjami badanych wychowawców, w szkołach PP, w ciągu ostatnich 12 miesięcy, najczęściej były realizowane programy profilaktyczne dotyczące: **szkodliwości picia napojów alkoholowych i palenia papierosów** (po 48,4%) oraz **przemocy i agresji wśród młodzieży** (45,2%). Niecałe 40% wychowawców wskazało także na programy dot. **szkodliwości używania narkotyków przez młodzież** (38,7%). Jedynie trzech na dziesięciu badanych wychowawców w szkołach PP (29%) wymieniło także program **agresji elektronicznej**. **W opinii wychowawców II klas szkół PG działania profilaktyczne realizowane w okresie ostatnich 12 miesięcy były prowadzone nieco częściej niż w szkołach PP**. Ponad 2/3 badanych w tej grupie nauczycieli (67,7%) stwierdziła, iż młodzież z „ich klasy” uczestniczyła w programach profilaktycznych dot. **przemocy i agresji między uczniami, szkodliwości używania narkotyków przez młodzież, szkodliwości palenia papierosów** a także **szkodliwości związanych z piciem alkoholu** (64,5%). Niecałe 60% wychowawców ze szkół PG zadeklarowało także udział młodzieży w **programach dot. przemocy i agresji elektronicznej**. Wyniki badań pokazują, iż w połowie klas szkół PP i w co trzeciej klasie PG w ciągu ostatnich 12 miesięcy nie były realizowane działania profilaktyczne dot. **używania substancji psychoaktywnych przez młodzież** oraz programy dot. **przemocy i agresji rówieśniczej, w tym cyberprzemocy**.
23. **Okolo 90% wychowawców klas i pedagogów czuje się przeciążonych liczbą obowiązków związanych z pracą w szkole**. Prawie połowa badanych nauczycieli ze szkół PG deklaruje, że dzieje się tak **bardzo często** lub **często** (45%), a co trzeci (35%) - że **czasami**. W przypadku wychowawców I klas PP oraz pedagogów i psychologów szkolnych średnio co trzeci deklaruje, że **bardzo często** lub **często czuje się przeciążony pracą w szkole** (odpowiednio: 35% i 34%), a kolejne 33-35% uważa, że do takich sytuacji dochodzi **czasami**.

-
24. Co szósty badany wychowawca z obu grup respondentów uważa, że **często** lub **bardzo często** przełożeni w pracy nie wspierają go (15-16%), a kolejnych kilkanaście procent stwierdziło, że dzieje się tak **czasami** (odpowiednio: 18% w szkołach PP i 13% w szkołach PG). Stosunkowo najniższy odsetek takich opinii wyrazili uczestniczący w badaniu pedagodzy i psychologowie szkolni choć i w tej grupie 14% uznało, że **czasami** nie otrzymują wsparcia ze strony swoich przełożonych w pracy. Bez takiego wsparcia znacznie trudniej wyobrazić sobie rozwój zawodowy i poszukiwanie nowych, kreatywnych form pracy pedagogicznej z młodzieżą.
25. Co szósty wychowawca I klas PP (18%) i co czwarty ze szkoły PG (26%) stwierdził, że **często** lub **bardzo często** ma poczucie, że jego wpływ na to, co realizuje w szkole jest zbyt mały. W grupie pedagogów i psychologów szkolnych jedynie 5% badanych wyraziło podobną opinię. Co czwarty badany wychowawca I klas PP (27%) i co szósty wychowawca II klasy PG uważa, że **czasami** ma zbyt mały wpływ na to, co realizuje w szkole.
26. Ponad 60% wychowawców I klas SP i ponad połowa ze szkół PG (52%) stwierdziło, że współpracownicy w ich szkołach nigdy nie rywalizują z nimi lub że robią to bardzo rzadko. W grupie pedagogów i psychologów szkolnych podobną opinię wyraziło 86% badanych. 21% wychowawców pracujących w szkołach PP i co czwarty ze szkoły PG (25%) przyznał, że **czasami** spotykali się w swojej szkole z rywalizacją ze strony innych nauczycieli, podobnie deklarowało także 5% pedagogów z bielskich szkół PP i PG.
27. 6% badanych wychowawców klas PP i 19% wychowawców II klas PG przyznało, iż **czasami** doświadczali w swojej pracy przykrych sytuacji ze strony innych nauczycieli, którzy podważali ich opinię i kompetencje w sprawach, na których się dobrze znali. Co drugi wychowawca 15-latków i ponad 40% wychowawców 17-latków, a także 43% pedagogów i psychologów szkolnych stwierdziło, że takie zachowania ze strony innych nauczycieli w szkole zdarzały się **rzadko** lub **bardzo rzadko** (odpowiednio: 50%, 42% i 43%).
28. Co siódmy wychowawca I klasy szkoły PP i co ósmy wychowawca II klasy PG przyznał, iż **czasami** lub **często** czuje się osamotniony w pracy i zdany tylko na siebie (odpowiednio: 15% i 13%). Tylko połowa uczestniczących w badaniu nauczycieli nigdy nie miała tego typu odczuć.

-
29. Kolejną ważną kwestią poruszoną w badaniu była **częstotliwość krytycznych ocen dotyczących pracy nauczycieli w szkole – wyrażanych przez przełożonych (dyrektorów szkół) – i jednocześnie brak wskazówek z ich strony, pokazujących, jak poprawić popełniane błędy**. 9% wychowawców I klas PP stwierdziło, że takie sytuacje zdarzały im się **często** lub **bardzo często** a kolejne 6% - czasami. W grupie wychowawców II klas PG oraz wśród pedagogów i psychologów szkolnych dochodziło do nich **bardzo rzadko**.
30. **Ważnym elementem wpływającym na klimat szkoły oraz kondycję psychiczną nauczycieli są także wzajemne relacje**. Miarą dobrych relacji pomiędzy dyrektorem szkoły i nauczycielami było pytanie dot. wymagań, jakie w opinii nauczycieli stawiają im dyrektorzy szkół. Chodziło w nim o ustalenia, **jak wielu nauczycieli ma poczucie, że wymagania, jakie stawia przed nimi dyrekcja szkoły są szczególnie i nie dotyczą innych osób**. Problem ten występuje we wszystkich grupach badanych nauczycieli, a **najbardziej wśród wychowawców I klas PP**. Większość badanych przyznaje, iż takie sytuacje zdarzają się **bardzo rzadko**. Jedynie w populacji wychowawców 15-latków co siódmy badany uznał, że **czasami** lub **często** spotyka się z takimi sytuacjami (15%).
31. **Ponad połowa wychowawców I klas szkół PP i II klas szkół PG spotkała się w swojej pracy z lekceważeniem i brakiem szacunku ze strony uczniów**. Wśród pedagogów i psychologów szkolnych takie sytuacje zdarzały się co trzeciemu z respondentów (36%). Z reguły dochodziło do nich **raz** lub **kilka razy w ciągu roku** a jedynie w grupie pedagogów szkolnych co dziesiąty badany (10%) stwierdził, że zdarzały się one częściej - **raz w miesiącu** lub **raz w tygodniu**.
32. Jednym z najczęściej występujących zachowań agresywnych jakie zdarzają się uczniom wobec nauczycieli jest **ignorowanie** lub **odmowa wykonania polecenia nauczyciela**. Z takim zachowaniem uczniów - w ciągu ostatnich 12 miesięcy – **spotkało się czterech na dziesięciu wychowawców I klas szkół PP (40%) oraz prawie 60% wychowawców II klas szkół PG (58%). W grupie pedagogów i psychologów szkolnych niemal co drugi badany przyznał, że miał tego typu doświadczenia (45%)**. Takie sytuacje najczęściej zdarzają się **raz** lub **kilka razy w roku**, jedynie 5-6% badanych stwierdziło, że spotkali się z takim zachowaniem uczniów raz w miesiącu lub częściej.

-
33. Czterech na dziesięciu wychowawców II klas PG oraz pedagogów pracujących w **bielskich szkołach PG** (42-45%) stwierdziło, iż ciągu ostatnich 12 miesięcy **raz** lub **kilka razy** znalazło się w sytuacji, w której **uczeń, z którym się kontaktowali zachowywał się tak, jakby był pod wpływem alkoholu lub innych substancji psychoaktywnych**. W grupie wychowawców I klas szkół PP podobne doświadczenia miał co trzeci badany nauczyciel (29%). Takie zachowania uczniów – opinii badanych nauczycieli - zdarzały się **raz** lub **kilka razy w roku**.
34. Ponad połowa wychowawców II klas szkół PG (55%) przyznała, iż w ostatnich 12 miesiącach **uczniowie nieprzyjemnie komentowali ich wypowiedzi lub przejęzyczenia**. Najczęściej doświadczali takiej sytuacji **raz** lub **kilka razy w roku**. W grupie wychowawców I klas szkół PP co trzeci badany nauczyciel (31%) spotkał się z podobnym zachowaniem uczniów. 23% badanych miało jedno lub dwa tego typu przykre doświadczenia w ciągu ostatnich 12 miesięcy a **9% - kilkakrotnie** spotkało się z taką sytuacją.
35. **12-14% badanych wychowawców i pedagogów przyznało, iż w okresie ostatniego roku przynajmniej raz uczeń użył wobec nich obraźliwych lub wulgarnych słów**. Na ogół takie sytuacje miały miejsce raz lub dwa razy (9-10%) a jedynie w grupie psychologów i pedagogów szkolnych zdarzyły się kilkakrotnie (14%).
36. **Co siódmy pedagog lub psycholog szkolny pracujący w szkole PG (14%) stwierdził, iż w ciągu ostatnich 12 miesięcy zdarzyła mu się taka sytuacja, podczas której uczeń mu groził**. 5% badanych w tej frakcji respondentów spotkało się z takimi zachowania uczniów kilkakrotnie a 9% raz lub dwa razy w ciągu ostatniego roku. W grupie wychowawców I klas szkół PP 11% badanych miało podobne doświadczenia a populacji wychowawców II klas PG tylko 3% respondentów.
37. **6% wychowawców I klas szkół PP przyznało, iż w okresie ostatnich 12 miesięcy było ofiarami agresji fizycznej ze strony ucznia** (popchnięcia, szarpnięcia lub uderzenia). 3% badanych takie sytuacje zdarzyły się raz lub dwa razy w roku a kolejnym 3% - kilkakrotnie. Podobne doświadczenia miało także 5% pedagogów i psychologów szkolnych pracujących w szkołach PG. W grupie wychowawców II klas szkół PG nie odnotowano takich sytuacji.

38. **12% wychowawców I klas szkół PP stwierdziło, że w ostatnim roku uczeń zniszczył należące do nich rzeczy.** 9% badanych spotkało się z taką sytuacją raz lub dwa razy w roku a kolejne 3% - kilkakrotnie. W grupie wychowawców II klas szkół PG podobne doświadczenia miało 6% badanych a wśród pedagogów i psychologów szkolnych – 5%.
39. **Co ósmy wychowawca I klasy szkoły PP i II klasy szkoły PG (odpowiednio: 12% i 13%) był nagrywany przez uczniów telefonem komórkowym (bez swojej zgody).** Z reguły takie sytuacje zdarzały się **raz** lub **dwa razy w ciągu roku** ale czasem dochodziło do nich **kilka razy** w ciągu ostatnich 12 miesięcy. Taką deklarację wyraziło 6% wychowawców ze szkół PP, 3% ze szkół PG oraz 5% pedagogów i psychologów szkolnych.
40. **6% wychowawców I klas szkół PP i 5% pedagogów i psychologów szkolnych przyznało, iż w ciągu ostatniego roku uczniowie byli wobec nich agresywni w Internecie.** W tym kontekście warto rozważyć możliwość włączenia do szkolnych programów profilaktyki problemów związanych z przemocą i agresją w cyberprzestrzeni.
41. **Ponad 80% wychowawców I klas szkół PP jest zdania, że większość lub prawie wszyscy rodzice uczniów (82%) nawiązują z nimi dobrą współpracę.** W grupie wychowawców II klas szkół PG odsetek nauczycieli, którzy również wyrazili taki pogląd był **istotnie niższy i wynosił 61%**. Co piąty badany w tej frakcji wychowawca (19%) uważa, że tylko połowa rodziców nawiązuje z nim dobrą współpracę. Taki sam odsetek nauczycieli (19%) wyraził opinię, że **mniejszość** rodziców nawiązuje z nim zadowalającą współpracę (19%). 2/3 uczestniczących w badaniu pedagogów i psychologów szkolnych (66%) jest zdania, że **większość** lub **prawie wszyscy** rodzice uczniów nawiązują z nimi zadowalającą współpracę. Co piąty (19%) uważa, że ma taką współpracę z mniej więcej połową rodziców, a co dziesiąty (10%) że z mniejszością.
43. Co trzeci wychowawca I klasy szkoły PP (31%) i co czwarty z II klasy szkoły PG (26%) jeszcze **nigdy** nie doświadczył **lekceważenia ze strony rodziców swoich uczniów**. Wśród pedagogów pracujących w ww. szkołach prawie ¼ (24%) stwierdziła, iż nigdy wcześniej nie spotkała się z takimi zachowaniami rodziców. Średnio **co piąty nauczyciel** z każdej z ww. frakcji badanych **spotykał się lekceważącym stosunkiem ze strony rodziców swoich uczniów** (zagregowane odsetki odpowiedzi *czasami, często i bardzo często*: 20% wśród wychowawców szkół PP, 20% wśród pedagogów i psychologów szkolnych oraz 23% w grupie nauczycieli PG).

44. **60% wychowawców ze szkół PP, prawie $\frac{3}{4}$ pracujących w szkołach PG (74%) i co piąty pedagog lub psycholog pracujący w tych szkołach (19%) spotykał się z krytyką swojej pracy** wyrażoną przez rodziców uczniów. Najwyższe odsetki badanych wskazywały, że takie sytuacje zdarzały się **rzadko** lub **bardzo rzadko**. Taką opinię wyraził co drugi nauczyciel szkoły PP (54%) i PG (55%) oraz siedmiu na dziesięciu pedagogów i psychologów pracujących w tych szkołach (71%). Najwyższy odsetek badanych, którzy uznali, że **czasami** lub **często** są krytykowani przez rodziców swoich uczniów odnotowano w grupie wychowawców szkół PG (19%).
45. **Unikanie** to zachowanie rodziców, z którym w swojej pracy **często** lub **bardzo często** stykał się **co ósmy badany nauczyciel ze szkoły PG (13%)** i co dziesiąty uczestniczący w badaniu pedagog szkolny i psycholog z bielskiego liceum, technikum oraz szkoły branżowej (10%). W grupie wychowawców I klas szkół PP podobne doświadczenia miało jedynie 6% respondentów a prawie połowa (46%) uznała, że rodzice **rzadko** lub **bardzo rzadko** unikają kontaktu z nauczycielami. Podobnego zdania byli także wychowawcy II klas PG – co drugi z nich (49%) stwierdził, że **rzadko** lub **bardzo rzadko** spotykał się z unikaniem ze strony rodziców.
46. **Z obojętnością** ze strony rodziców uczniów **często** lub **bardzo często** zetknęło się **14% wychowawców I klas szkół PP i co piąty wychowawca II klasy PG (20%)**. W grupie pedagogów i psychologów szkolnych **co dziesiąty** wyraził podobną opinię (10%), a co drugi (48%) był w tej kwestii przeciwnego zdania twierdząc, iż **bardzo rzadko** spotykał się z obojętnością ze strony rodziców. 11% wychowawców uczniów I klas PP stwierdziło, że **nigdy nie spotkało się z obojętnością ze strony rodziców**. W grupie wychowawców młodzieży ze szkół PG takiej opinii nie wyraził ani jeden badany nauczyciel.
47. **Zdecydowana większość badanych nauczycieli** przyznała, iż **często** lub **bardzo często** spotyka się z **życzliwością ze strony rodziców** (92% wychowawców I klas PP, 94% ze szkół PG oraz 95% pedagogów i psychologów szkolnych z ww. szkół).
48. Nauczyciele w zdecydowanej większości mają poczucie, że są **szanowani przez rodziców swoich uczniów**. Tylko 6% badanych wychowawców I klas PP stwierdziło, że **nigdy** lub **bardzo rzadko spotykało się z szacunkiem ze strony rodziców** uczniów. Zdecydowana większość badanych przyznała natomiast, że **często** lub **bardzo często** spotyka się z wyrazami szacunku ze strony rodziców (89% w szkołach PP, 87% w szkołach PG i 96% w grupie pedagogów i psychologów szkolnych).

-
49. Czterech na dziesięciu wychowawców ze szkół PP (40%) oraz 55% wychowawców II klas szkół PG przyznało, że **często** lub **bardzo często** spotyka się z **uznaniem dla swojej pracy pedagogicznej ze strony rodziców uczniów**. Przeciwnego zdania w tej kwestii było jedynie 3% nauczycieli pracujących w szkołach PG i co ósmy (12%) pracujący w szkole PP. Podobną opinię wyraziło także 5% pedagogów szkolnych. Ponad połowa badanych z tej grupy (57%) przyznała, że **często** lub **bardzo często** spotykała się z **uznaniem rodziców dla swojej pracy**.
50. Oceniając kondycję zawodową nauczycieli zapytano ich m.in. o to **jak często czują się bezradni w związku z problemowymi zachowaniami uczniów w szkole**. **Często** lub **bardzo często** takie uczucia przeżywa co dziesiąty wychowawca II klasy szkoły PG (10%) i 3% wychowawców 15-latków tj. uczniów I klas bielskich liceów, techników i szkół branżowych. Średnio **co trzeci badany nauczyciel szkoły PP (29%) i co ósmy wychowawca II klasy szkoły PG (13%)** przyznał, iż **czasami** towarzyszyło mu poczucie bezradności związanej z problemowymi zachowaniami uczniów. W grupie **pedagogów i psychologów z ww. szkół** podobnego zdania był co piąty badany respondent (19%).
51. Analizując kondycję zawodową badanych nauczycieli zapytano ich również o to, **jak często czują się bezradni w związku z postawami rodziców uczniów sprawiających problemy wychowawcze w szkole**. Co piąty wychowawca pierwszych klas szkół PP (20%) i co trzeci wychowawca pracujący w bielskich szkołach PG (32%) **często** lub **bardzo często** odczuwał **bezradność w związku z postawami rodziców uczniów sprawiających poważniejsze problemy wychowawcze**. W grupie pedagogów i psychologów szkolnych odsetek ten był o ponad połowę niższy i wynosił 14%. **Jedynie 3% nauczycieli PG i 5% pedagogów szkolnych** przyznało, że **nigdy** nie czuli się bezradni wobec rodziców „trudnych wychowawczo uczniów”. Wśród wychowawców I klas PP odsetek ten był kilkakrotnie wyższy (14%).
52. **Poczucie zwątpienia w sens swojej pracy jest jednym z istotnych elementów decydujących o kondycji zawodowej badanych nauczycieli**. **2/3 wychowawców pracujących w szkołach ponadpodstawowych (66%) i aż 71% ze szkół PG przyznało, iż w różnych okresach czasu miało poczucia zwątpienia w znaczenie swojej pracy**. Nieco niższy odsetek tego typu respondentów odnotowano wśród pedagogów i psychologów szkolnych pracujących w ww. szkołach. Sześciu na dziesięciu z nich (62%) ma za sobą tego typu doświadczenie. **Częste** lub **bardzo częste poczucie zwątpienia** odczuwało **14% nauczycieli szkół PP i 16% badanych wychowawców pracujących w szkołach PG**.

53. Badanych zapytano także, czy mają **poczucie emocjonalnego wyczerpania swoją pracą**. Zdecydowana większość badanych, zwłaszcza tych pracujących w szkołach PG, miała już w swoim życiu poczucie emocjonalnego wyczerpania pracą - **71% w szkołach PP, 87% w szkołach PG i 90% w grupie pedagogów i psychologów szkolnych**. Średnio co czwarty badany wychowawca ze szkoły PP (23%) i co piąty nauczyciel pracujący w szkole PG (19%) przyznał, iż **często** lub **bardzo często** miał tego typu odczucia. W grupie pedagogów i psychologów podobną opinię wyraził co siódmy badany respondent (14%).
54. **Nieco ponad 2/3 nauczycieli bielskich szkół PP (69%) i prawie ¾ pracujących w szkołach PG (74%)** przyznało, iż miało kiedyś **poczucie wypalenia swoją pracą zawodową**. W grupie pedagogów i psychologów szkolnych odsetek badanych, którzy wyrazili podobną opinię **był zbliżony i wynosił 67%**. Co siódmy wychowawca I klasy PP (15%) i taki sam odsetek pedagogów i psychologów pracujących w tych szkołach (15%) przyznali, że **często** lub **bardzo często** zdarzało im się mieć **poczucie wypalenia zawodowego**. W grupie wychowawców II klas PG podobną opinię wyraziło 12% badanych. **Co trzeci nauczyciel szkoły PP stwierdził, że czasami ma poczucie wypalenia zawodowego (31%)** a co czwarty (23%) przyznał, że zdarza się **rzadko** lub **bardzo rzadko**. W populacji nauczycieli uczących w szkołach PG **19% badanych czasami miało poczucie wypalenia zawodowego** a 42% przeżywało takie chwile **rzadko** lub **bardzo rzadko**. W grupie pedagogów i psychologów szkolnych jedynie co dziesiąty deklarował, że **czasami** czuł się **wypalony zawodowo (10%)**.
55. **Aż 20% pedagogów i psychologów szkolnych pracujących w bielskich liceach, technikach i szkołach branżowych uznało, że nie wybrałoby swojego zawodu, gdyby raz jeszcze mieli szansę decydować w tym zakresie, a co siódmy – ma w tej sprawie poważne wątpliwości wskazując odpowiedź „trudno powiedzieć” (15%).** **Co ósmy wychowawca II klas szkół PG mając szansę ponownego wyboru swojej profesji - nie wybrałby zawodu nauczyciela (12% - połączone kategorie „raczej nie” i „zdecydowanie nie”)** a kolejne 6% nie ma w tej kwestii jednoznacznej opinii i wskazuje odpowiedź „trudno powiedzieć”. Co szósty wychowawca 15-latków (uczniów I klas PP) twierdzi, że nie ma wyrobionego zdania w tym zakresie (18%) a co siódmy przyznaje, że - **mając jeszcze jedną szansę dokonania wyboru zawodu – nie chciałaby zostać nauczycielem (15% - połączone kategorie „raczej nie” i „zdecydowanie nie”)**.